

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Mgr. Bc. Jakub Pala

Osoba obhájce v trestním řízení

Rigorózní práce

Olomouc 2018

Prohlašuji, že jsem rigorózní práci na téma „*Osoba obhájce v trestním řízení*“ vypracoval samostatně a citoval jsem všechny použité zdroje.

V Karviné dne

.....
Mgr. Bc. Jakub Pala

Já, níže podepsaný Jakub Pala, autor rigorózní práce na téma „*Osoba obhájce v trestním řízení*“, které je školním dílem ve smyslu zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a změně některých zákonů (autorský zákon), dávám tímto jako subjekt údajů souhlas ve smyslu § 4 písm. e) zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů, správci:

Univerzita Palackého v Olomouci
Křížkovského 8, Olomouc 771 47, Česká republika

ke zpracování svých osobních údajů v rozsahu: jméno a příjmení v informačním systému, a to včetně zařazení do katalogů, a dále zpřístupnění jména a příjmení v katalozích a informačních systémech UP, a to včetně neadresného zpřístupnění služeb Univerzity Palackého. Realizace zpřístupnění zajišťuje ke dni tohoto prohlášení vnitřní složka UP, která se nazývá Knihovna UP. Souhlas se poskytuje na dobu ochrany díla dle zákona č. 121/2000 Sb.

Prohlašuji, že moje osobní údaje výše uvedené jsou pravdivé.

V Karviné dne

.....

Mgr. Bc. Jakub Pala

OBSAH

Seznam použitých zkratk	7
Úvod	8
1. Advokacie, advokát, obhájce – historický exkurs	9
1. 1. Postavení stavu advokátního v českých zemích	10
1. 2. Postavení obhájce v trestním řízení – historický vývoj.....	14
1. 2. 1. Trestní řád z roku 1873	14
1. 2. 2. Trestní řád z roku 1950.....	15
1. 2. 3. Trestní řád z roku 1956.....	17
1. 2. 4. Trestní řád z roku 1961	18
2. Právo na obhajobu jako základní zásada trestního řízení a základní princip spravedlivého procesu	20
2. 1. Zakotvení práva na obhajobu v mezinárodním právu	20
2. 1. 1. Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod.....	20
2. 1. 2. Mezinárodní pakt o občanských a politických právech.....	21
2. 2. Zakotvení práva na obhajobu v právu Evropské unie	22
2. 3. Zakotvení práva na obhajobu ve vnitrostátním právu	23
2. 4. Zásada zajištění práva na obhajobu – její obsah a smysl	25
3. Obhájce	28
3. 1. Obecně k osobě obhájce	28
3. 2. Obhájce jako subjekt a strana trestního řízení	29
3. 3. Substituce a problémy s ní spojené	30
3. 4. Vyloučení obhájce.....	33
3. 5. Nutná obhajoba	37
3. 5. 1. Nutná obhajoba podle § 36 odst. 1 TŘ	37
3. 5. 2. Nutná obhajoba podle § 36 odst. 2 TŘ	38
3. 5. 3. Nutná obhajoba podle § 36 odst. 3, odst. 4 TŘ	39

3. 5. 4. Nutná obhajoba podle § 36a TŘ.....	40
3. 5. 5. Nutná obhajoba ve věcech mladistvých.....	40
3. 6. Právo obviněného vzdát se obhájce z pohledu nutné obhajoby.....	41
3. 7. Ustanovený obhájce	43
3. 7. 1. Ustanovování obhájců a problémy s tím spojené	45
3. 8. Advokát (obhájce) určený ČAK.....	47
3. 9. Zvolený obhájce	48
3. 9. 1. Pluralita obhájců	50
3. 10. Obhajoba společným obhájcem	52
4. Obhajoba a etické otázky s ní spojené.....	54
4. 1. Obhájce a jeho svědomí.....	54
5. Meze trestní obhajoby.....	59
5. 1. Jak může obhájce vyhledat důkaz	59
5. 2. Obhajoba založená na lži	61
5. 3. Obhájce jako svědek ve věci obviněného, kterého obhajuje	62
5. 4. Vázanost obhájce pokyny klienta.....	63
5. 5. Neoznámení trestného činu	64
6. Taktika a strategie z pohledu obhajoby	66
7. Osoba obhájce z pohledu polské právní úpravy	70
7. 1. Kdo může být podle polského trestního řádu obhájcem.....	70
7. 2. Nutná obhajoba z pohledu polské právní úpravy	72
7. 3. Zvolený a ustanovený obhájce z pohledu polské právní úpravy	74
7. 3. 1. Orgány ustanovující obhájce	75
7. 4. Pluralita obhájců v polské právní úpravě.....	76
7. 5. Obhajoba společným obhájcem v polské právní úpravě	77
7. 6. Kontakt obviněného s obhájcem	78
Závěr	80

Abstrakt.....	84
Abstract	84
Seznam klíčových slov.....	85
Keywords.....	85
Seznam použité literatury.....	86

Seznam použitých zkratk

AZ - zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii

ČAK – Česká advokátní komora

EÚLP – Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod

EU – Evropská unie

LZPEU – Listina základních práv Evropské unie

LZPS - Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod

MPOPP – Mezinárodní pakt o občanských a politických právech

OČTŘ – Orgán/y činný/é v trestním řízení

TŘ – zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním

Ústava ČR - ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky

PTŘ - Dz.U. 1997 Nr 89 poz. 555, Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (polský trestní řád)

PTZ - Dz.U. 1997 Nr 89 poz. 553 Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (polský trestní zákoník)

Úvod

V předložené rigorózní práci se zaměřuji na osobu obhájce v trestním řízení. Pro tuto problematiku jsem se rozhodl především z důvodu, že trestní právo patřilo již při mém studiu na zdejší fakultě mezi mé oblíbené předměty a také ve své dosavadní advokátní praxi se tomuto věnuji. Osoba obhájce je právním zástupcem osoby, proti které je vedeno trestní řízení. Na osobu obhájce jsou kladeny vysoké nároky, nejen pokud jde o jeho odborné znalosti, ale musí splňovat také předpoklady značné morální a psychické odolnosti. Nezřídka se stává, že obhájce zastupuje osobu, o níž ví, že trestný čin skutečně spáchala, musí se umět (zejména pokud jde např. o trestné činy proti životu a zdraví či trestné činy zasahující do sexuální oblasti) s tímto vypořádat. V takových situacích je pak na obhájce vyvíjen nátlak i z okolního světa, zejména médií.

Cílem této rigorózní práce je vymezit postavení osoby obhájce v trestním řízení v rámci české právní úpravy a komparace s právní úpravou Polské republiky. Rozhodně se v této práci nesnažím popsat postavení obhájce v jednotlivých fázích trestního řízení, jelikož toto by ani v rámci rigorózní práce nebylo možno obsahově pojmut, ale snažím se zaměřit výlučně na obhájce ve smyslu charakteristiky jeho osoby v trestním řízení. Pro komparaci s polskou právní úpravou jsem se rozhodl především proto, že pocházím z Karviné a stále zde působím, mám tak k této zemi poměrně blízko. Část mé rodiny v této zemi žije a v rámci advokátní praxe se občas s polskou klientelou také setkávám. Ve své práci čerpám nejen ze zákonů a judikatury vztahující se k dané problematice, ale především z knižních zdrojů či odborných článků autorů, např. Jelínka, Vantucha, Mandáka či Šámala.

Rigorózní práce je rozdělena do 7 kapitol. V první kapitole se zabývám stručně historickým exkursem do oblasti advokacie a osob advokáta a obhájce. Druhá kapitola je věnována obecně právu na obhajobu, jeho zakotvení v mezinárodním, evropském a vnitrostátním právu. Třetí kapitola se již pak podrobně zabývá osobou obhájce, konkrétně tedy jako subjektu a strany trestního řízení, substitucí a problémy s ní spojenými, vyloučením obhájce z obhajoby, nutnou obhajobou, právem obviněného vzdát se obhájce, obhájcem ustanoveným a zvoleným či určeným ČAK. Čtvrtá, pátá a šestá kapitola se pak zabývají problematikou samotného výkonu obhajoby, tedy etickými otázkami spojenými s obhajobou, mezemi obhajoby a samotnou taktikou obhajoby. Sedmá kapitola je pak věnována osobě obhájce v polské právní úpravě.

1. Advokacie, advokát, obhájce – historický exkurs

V úvodní kapitole mé práce bych chtěl jen stručně vymežit pojmy advokacie, advokát a obhájce z historického pohledu, jelikož tyto pojmy spolu úzce souvisejí.

Advokacie má za sebou bohatou historii. Začala se formovat v období, kdy prostý člověk již nebyl schopen zorientovat se v právním řádu, nevystačil si již jen se svými znalostmi a začal vyhledávat pomoc u osob, které se právem zabývaly výlučně.¹

Pojem advokacie lze vykládat různě. V tom nejširším slova smyslu ji lze chápat jako činnost spočívající v udělování právních rad, právních naučení a v obhajování zájmů jiných osob před soudem nebo jinými orgány. Takováto činnost je však typická pro každou společnost, bez ohledu na to, zda je, či není na určité odborné úrovni, tedy, zda je poskytována jen jako nějaká přátelská rada či úsluha, nebo je poskytována osobou na určité profesionální úrovni.² Lze konstatovat, že advokacii v tom nejširším slova smyslu může vykonávat kdokoliv, „kdo se na to cítí“, bez ohledu na jeho vzdělání.

Advokacii ve vlastním slova smyslu můžeme pojmut jako výkon povolání, jehož hlavní náplní je poskytování právní pomoci jiným osobám, což již vyžaduje zvláštní kvalifikaci. Ovšem i takto vymezená advokacie může být pojímána ve smyslu formálním, kdy právní řád stanoví pro její výkon zvláštní podmínky nebo může být pouhým sociálním jevem³ a v tomto případě je podrobena pouze předpisům obecně upravujícím jakoukoli výdělečnou činnost.⁴ Formální advokacii musíme vymežit v užším a širším slova smyslu. V tom prvním vnímáme advokacii jako činnost omezující se pouze na právní poradu. V širším smyslu je pak formální pojetí advokacie vnímáno nejen jako udělování právních rad, ale také profesionální zastupování před soudy či jinými státními orgány.⁵

Lze shrnout, že v dnešní době je již pojetí advokacie vnímáno jako striktně formální. Judikaturou je vymezeno jako činnost spadající pod nezávislá povolání, vykonávaná advokátem, tedy osobou s právnickým vzděláním, disponující zvláštní kvalifikací k tomuto

¹ SCHELLE, Karel, TAUCHEN, Jaromír. *Historie advokacie v dokumentech*. 1. vydání. Ostrava: nakladatelství KEY Publishing s.r.o., 2012, s. 10.

² SCHELLEOVÁ, Ilona. *Organizace soudnictví, notářství a advokacie*. 1. vydání. Praha: Linde Praha a.s., 1997, s. 349.

³ Stanislav Balík též hovoří o materiálním pojetí advokacie. Viz. BALÍK, Stanislav a kol. *Dějiny advokacie v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Česká advokátní komora, 2009, s. 12.

⁴ Tamtéž.

⁵ SCHELLE, Karel, TAUCHEN, Jaromír. *Historie advokacie v dokumentech*. 1. vydání. Ostrava: nakladatelství KEY Publishing s.r.o., 2012, s. 9.

povolání, která je zapsána v seznamu advokátů vedeném Českou advokátní komorou.⁶ Zákonná definice pojmu advokacie jako taková neexistuje.

1. 1. Postavení stavu advokátního v českých zemích

Pojem advokát pochází z latinského „advocatus“ čili tzv. „přivolaný“. Starověké římské právo tohoto pojmu užívalo pro označení přítele znalého práva či právního zástupce. Středověká latina pak pod pojmem „advocatus“ vnímala i úředníky se soudní či správní pravomocí.⁷ Počátky povolání advokáta lze určit v českých zemích jen velice obtížně. Stanislav Balík hovoří o tom, že předchůdcem advokáta byl tzv. řečník, v pramenech nazýván jako „advocatus“, „prolocutor“ či „procurato“⁸, jehož stěžejním úkolem nebylo jen poskytování právních rad, ale byl mluvčím strany u soudu.⁹ Jakési první náznaky povinnosti účastníka řízení být zastoupen řečníkem, nalezneme v právní knize *Ordo iudicii terrae*. Podle této knihy měl žalobu pro vraždu do dvou týdnů od jejího spáchání vznést osobně bratr nebo přítel zavražděného. Tento „žalobce“ měl již při zahájení řízení dostat řečníka. Svého řečníka měl mít ale také „žalovaný“.¹⁰

Procesní jednání u soudu bylo popsáno také v knize Ondřeje z Dubé, *Práva česká zemská*, která počítala také s účastí řečníků u soudního jednání. Pokud si někdo nemohl řečníka dovolit a požádal o něj soud, měl mu být dán k dispozici, aby „zmatečností neztratil“, tedy aby nebyl dotčen na svých právech. Sám Ondřej z Dubé, i když považoval za nutnou přítomnost řečníku u soudního jednání, neměl o nich dobré mínění. V zásadě lze říci, že dle jeho názoru pro vidinu odměny udělají cokoli a vytvoří spíše více lží než pravdy. Také Viktoriin Kornel ze Všehrd se ve své knize *O právech, súdech i deskách země české* knihy devatery, zabýval funkcí řečníka i poručníka u soudu. Poručník podle něj měl splňovat určité požadavky, kterým bylo mimo jiné i zvláštní zmocnění. Plná moc musela být udělena stranou osobně před soudním úřadem, mohlo jít o zmocnění ke konkrétnímu úkonu, případně i celému sporu. Počet poručníků nebyl nijak omezen. Jiná omezení na poručníky nekladl, mohl se jím tak stát každý, rytíř, sedlák či služebník, muž i žena.

⁶ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 31.5.2004, sp. zn. 5 As 34/2003.

⁷ BALÍK, Stanislav. *Advokacie včera a dnes*. 1. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2000, s. 7.

⁸ Prameny přinášejí řadu zmínek o dvou skupinách středověkých „advokátů“, a to o řečnících a poručnících pře. Řečník vystupoval vedle strany jako její rádce a pomocník, poručník pře byl naopak zástupcem a plnomocníkem strany vykonávající právem vymezené úkony namísto účastníka. Viz. BALÍK, Stanislav. *Minulost, přítomnost a perspektivy advokacie*. Plzeň: Vydavatelství Západočeské univerzity, 1998, s. 19.

⁹ BALÍK, Stanislav a kol. *Dějiny advokacie v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Česká advokátní komora, 2009, s. 20.

¹⁰ Tamtéž s. 29 – 30.

V průběhu 16. století byla funkce řečníků regulována hlavně usneseními zemských sněmů a zemským zřízením, které představovaly v té době hlavní formu práva. Tak například zemské zřízení z roku 1530 pod trestem smrti zakazovalo ujednání mezi řečníky o podílu na výsledku bez ohledu na to, kdo vyhraje. Dále byla řečníkům uložena povinnost neurážet druhé, nevyvolávat spory, a mít přehled v soudních jednáních, aby účastí u jednání nezameškali druhé. Zajímavým rovněž považují usnesení zemského sněmu z roku 1547, které stanovilo, že by řečníci neměli brát tzv. „jorgelty“¹¹, ale pouze odměnu za konkrétní spory.¹²

Prvním pokusem, jak vytvořit z řečníka advokáta, bylo usnesení generálního sněmu z roku 1615. Byl to první skutečný advokátní řád v zemích Koruny české, jímž byl do advokacie zaveden princip numerus clausus. Toto usnesení mimo jiné jmenovitě určilo 25 řečníků, upravilo postup při přijímání dalších uchazečů, stanovilo stavovské povinnosti a pravidla pro určování odměn. Obnoveným zřízením zemským¹³ nastalo období postupné unifikace práva. Byl zaveden písemný proces namísto ústního, což mělo za následek, že řečnické povolání postupně ztrácelo svůj význam. Řečníka vystřídal prokurátor, což byl zástupce strany, který za ni činil podání a jiné procesní úkony a advokát, který tyto podání sepsával. Obě funkce mohla vykonávat jedna a tatáž osoba. Advokát mohl vystupovat pouze u soudu, u kterého složil přísahu. Počínaje rokem 1652 byla v tzv. Deklaratoriích zakotvena podmínka vysokoškolského právního vzdělání pro osobu advokáta a byl utvrzen systém numerus clausus.¹⁴ Josefský soudní řád z roku 1781 pak stanovil pro přístup k advokacii podmínky jako doktorát práv eventuálně i vysvědčení právní fakulty o znalosti práva, složení praktické zkoušky před soudem.¹⁵

Další významnou událostí v dějinách advokacie bylo vydání tzv. provizorního advokátního řádu v roce 1849, který nově upravil organizaci advokacie a zřídil advokátní komory sdružující advokáty sídlící v obvodu vrchního a zemského soudu. S posílením a prosazením formálního pojetí advokacie souvisel rovněž boj s pokoutnictvím čili vinklářstvím, tj. s neoprávněným výkonem advokacie. V souvislosti s tím bylo v roce 1857

¹¹ Jorgelt byl obdobou dnešních tzv. paušálů advokátů, tedy předem sjednané odměny za právní služby bez ohledu na jejich rozsah.

¹² BALÍK, Stanislav a kol. *Dějiny advokacie v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Česká advokátní komora, 2009, s. 31 – 35.

¹³ Obnovené zřízení zemské sebou mimo jiné přineslo zakotvení zásady oficiality v trestním procesu tím, že úředníkům ukládalo povinnost zahajovat trestní řízení z úřední povinnosti. Viz. VLČEK, Eduard. *Dějiny trestního práva v Českých zemích a v Československu*. Brno: Masarykova univerzita, 1993, s. 54.

¹⁴ SCHELLEOVÁ, Ilona. *Organizace soudnictví, notářství a advokacie*. 1. vydání. Praha: Linde Praha a.s., 1997, s. 354.

¹⁵ BALÍK, Stanislav a kol. *Dějiny advokacie v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Česká advokátní komora, 2009, s. 72.

vydáno nařízení, platné až do roku 1950, které stanovilo, že obhájcem může být jen advokát. Tato zásada se projevuje i v současné právní úpravě v obecném ustanovení proti pokoutníkům v § 27 odst. 2 občanského soudního řádu.¹⁶

Velice významným mezníkem v dějinách advokacie je rok 1868, kdy byl vydán zákon č. 96/1868 ř. z., jinak též advokátní řád, lze říci základní předpis advokacie v moderních dějinách, který platil až do roku 1948. Advokátní řád uzákonil nezávislost advokátského stavu, byl odstraněn princip numerus clausus, byly zřízeny samosprávné advokátní komory¹⁷ a stanoveny podmínky, na základě jejichž splnění se osoba mohla stát advokátem. Následné období tzv. první republiky je hodnoceno jako poklidné, advokátní řád z roku 1868 byl doplňován a novelizován. Největší význam měla novela provedená zákonem č. 40/1922 Sb. z. an., která umožnila výkon advokacie také ženám.¹⁸

Období od roku 1938 do roku 1948 představovalo pro advokacii velice těžkou zkoušku. Advokacie v obsazených sudetských územích byla podřízena právnímu řádu Německé říše. Nejpodstatnější změny v právní úpravě směřovaly k regulaci počtu advokátů. V roce 1940 byla přijata vládním nařízením č. 136/1940 Sb. z. an. o právním postavení židů ve veřejném životě tzv. protižidovská opatření, jejichž důsledkem bylo provádění „výmazů“ advokátů židovského původu. Výše uvedené nařízení mimo jiné zmiňovalo i to, že židé nesmějí být advokáty, kandidáty advokacie ani obhájci ve věcech trestních. Počty advokátů se měly na počátku roku 1941 ustálit, jednak výmazem židovských advokátů, jednak vyškrtnutím advokátů se seznamu advokátů z důvodu věku a uzavřením českých vysokých škol (včetně právnických fakult), což zamezilo nárůstu kandidátů advokacie.¹⁹

Ani léta 1948 – 1989 nepřinesla pro advokacii příznivější podmínky. Zákonem č. 322/1948 Sb., o advokacii byly zrušeny stávající advokátní komory. Stanovilo se, že advokacii lze vykonávat pouze v tzv. Krajských sdruženích advokátů, což vedlo k zániku soukromých advokátních kanceláří. Po třech letech byl vydán nový zákon o advokacii č. 114/1951 Sb.,²⁰ kterým byla opět změněna organizační struktura advokacie. Základním

¹⁶ BALÍK, Stanislav. *Advokacie včera a dnes*. 1. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2000, s. 38.

¹⁷ Advokátní komora v království Českém se sídlem v Praze, Moravská advokátní komora se sídlem v Brně a Slezská advokátní komora se sídlem v Opavě.

¹⁸ BALÍK, Stanislav a kol. *Dějiny advokacie v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Česká advokátní komora, 2009, s. 110.

¹⁹ Tamtéž, s. 181 – 182.

²⁰ Podle tohoto zákona mohly advokacii vykonávat i osoby, které nespĺňovaly kvalifikační předpoklady pro výkon advokacie, včetně vzdělání. Zákon sice předpokládal pro výkon advokacie právnické vzdělání, složení odborné zkoušky, právní praxi, československé občanství, občanskou bezúhonnost, oddanost lidově demokratickému zřízení a členství v advokátní poradně, zároveň však stanovil, že nedostatek těchto náležitostí, může být ministrem spravedlnosti prominuty zcela nebo z části - advokátem tak mohla být například i režimu oddaná osoba bez jakéhokoli vzdělání. Viz. BALÍK, Stanislav. *Advokacie*. In BOBEK, Michal a kol (EDS).

článkem advokacie se staly advokátní poradny. Tyto podléhaly Ústředí advokátních poraden se sídlem v Praze. Soukromý výkon advokacie byl postaven mimo zákon.²¹

Od roku 1960 se v advokacii začaly prosazovat decentralizační tendence. Po přijetí ústavy v roce 1960 byl přijat zákon č. 57/1963 Sb.²². Ten však také neodpovídal tehdejší politické situaci po vzniku československé federace, a proto byla zákony č. 118/1975 Sb. a 133/1975 Sb. advokacie rozdělena mezi obě republiky se shodnou právní úpravou. V zásadě lze říci, že v hlavních rysech byla podoba advokacie převzata ze zákona z roku 1963. I když princip numerus clausus nebyl uzákoněn, fakticky byl ale uskutečňován tak, že konkrétní výkon advokacie se prováděl v advokátních poradnách, do nichž byly přidělovány příslušné počty advokátů.²³

Po Sametové revoluci a pádu komunistického režimu v roce 1989 byl v roce 1990 přijat zákon č. 128/1990 Sb., o advokacii, který vrátil advokacii tradiční podobu svobodného povolání se stavovskou samosprávou. Následně však byl také přijat zákon č. 209/1990 Sb., o komerčních právnících a právní pomoci jimi poskytované.²⁴ Vedle advokátů působili tedy na poli svobodných právnických povolání také komerční právníci orientovaní v podstatě na obchodní právo a zastupování podnikatelských subjektů. Byly vytvořeny dvě na sobě nezávislé komory, kdy každá z nich měla své vlastní interní předpisy. Tento stav však byl jen dočasný a zákonem č. 85/1996 Sb., o advokacii (dále jen AZ), který je platným dodnes, byla tato dvojkolejnost odstraněna a advokátní komora byla sloučena s komorou komerčních právníků v jeden advokátský stav.

Komunistické právo v Československu, kapitoly z dějin bezprávi. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 902.

²¹SCHELLEOVÁ, Ilona. *Organizace soudnictví, notářství a advokacie.* 1. vydání. Praha: Linde Praha a.s., 1997, s. 356 - 357.

²² Tento zákon zachoval advokátní poradny, ale pouze jako pracovní kolektivy bez právní subjektivity. Advokáti se sdružovali v Krajských sdruženích advokátů, která měla právní subjektivitu. V čele československé advokacie pak stálo Ústředí československé advokacie, které mimo jiné, rozhodovalo o počtech advokátů. Viz. BALÍK, Stanislav. *Advokacie.* In BOBEK, Michal a kol (EDS). *Komunistické právo v Československu, kapitoly z dějin bezprávi.* 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 906.

²³SCHELLEOVÁ, Ilona. *Organizace soudnictví, notářství a advokacie.* 1. vydání. Praha: Linde Praha a.s., 1997, s. 357 – 358.

²⁴BALÍK, Stanislav. *Advokacie včera a dnes.* 1. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2000, s. 181.

1. 2. Postavení obhájce v trestním řízení – historický vývoj

V této podkapitole bych chtěl blíže popsat postavení obhájce v trestním řízení z pohledu historického. Ne náhodou tato podkapitola navazuje na historický vývoj advokacie v českých zemích, jelikož advokacie má v trestním řízení monopol, a to v tom smyslu, že obhájcem může být jen advokát. Ačkoliv historický vývoj profesionálních právníků, které bychom dnes označovali jako advokáty, sahá mnohem hlouběji, o čemž svědčí i předchozí podkapitola, historické kořeny dnešního postavení obhájce v trestním řízení, jakožto i v justičním systému jako takovém, je třeba hledat v období Rakouska-Uherska druhé poloviny 19. století.

1. 2. 1. Trestní řád z roku 1873

Po pádu absolutismu v 60. letech 19. století se započalo s legislativními pracemi, na jejichž konci měl stát nový reformovaný trestní proces. Výsledkem těchto snah bylo vydání nového trestního řádu č. 119/1873 ř. z., který je považován za mimořádně vydařené legislativní dílo. Trestní řízení bylo trojinstanční, kdy proti rozhodnutí soudu první instance bylo možné odvolat se k soudu instance druhé, případně napadnout rozhodnutí soudu zmateční stížností, pokud mělo toto rozhodnutí odporovat zákonu nebo pokud se předchozí řízení konalo nezákonným způsobem.²⁵ Tento trestní řád pak v § 39 zakotvil právo obviněného vzít si ve všech trestních věcech obhájce. Tím mohl být každý, kdo byl zapsán v seznamu obhájců. Nezletilému mohl pak otec, poručík nebo opatrovník zvolit obhájce i proti jeho vůli. O svém právu zvolit si obhájce musel být obviněný poučen od okamžiku předložení obžalovacího spisu. Trestní řád rozlišoval obhájce zvoleného a ustanoveného.²⁶

Trestní řád dále v § 40 zakotvil nemožnost být obhájcem v případě, kdy by pak tato osoba měla při hlavním líčení vystupovat jako svědek. Upravil také možnost obviněného zvolit si i více obhájců, toto ovšem limitoval tím, že nesmělo dojít ke zmnožení závěrečných řečí u hlavního líčení. Podle § 41 pak v případě, pokud soud došel k závěru, že obviněný není majetný tak, aby si mohl obhájce zvolit, ustanovil mu na jeho žádost tzv. „zástupce chudých“, ale jen k provedení zákonem stanovených úkonů. V § 42 pak byla stanovena možnost ustanovit několika obviněným obhájce společného, to neplatilo v případě, kdy zájmy jednotlivých obviněných byly v rozporu.²⁷

²⁵ MALÝ, Karel a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3. vydání. Praha: Linde Praha a.s., 2003, s. 282.

²⁶ JELÍNEK, Jiří, UHLÍŘOVÁ, Marta. *Obhájce v trestním řízení*. 1. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 55.

²⁷ historická verze: zákon č. 119/1873 ř. z., jímž se zavádí nový řád soudu trestního. Dostupné na <<http://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=212&Section=1&IdPara=1&ParaC=2>>.

Těm obviněným, jejichž zájmy si vzájemně odporovaly, musel soud na žádost některého z nich, na žádost obhájce, případně z úřední povinnosti, ustanovit obhájce nového. Obhájce, který byl zapsán v seznamu obhájců, musel podle § 43²⁸, pokud byl ustanoven obhájcem, obhajobu převzít, ledaže měl pro její odmítnutí závažné důvody.²⁹

V souladu s § 44 pak obviněný, pokud si obhájce sám zvolil, mohl si kdykoli zvolit obhájce nového. Stejně to bylo i v případě, kdy byl obviněnému obhájce ustanoven soudem. Změnou obhájců však nesmělo bezdůvodně docházet k průtahům v řízení.³⁰ Trestní řád z roku 1873 dále zakotvil právo obviněného v přípravném vyšetřování použít právního poradce (v této fázi trestního řízení nepoužíval pojem obhájce). Právním poradcem byl někdo z obhájců. Ten měl pak následně hájit práva obviněného při těch úkonech, které se přímo týkaly zjištění skutkové podstaty a které nebylo možno opakovat. Pokud byl obviněný v této fázi řízení ve vazbě, mohl se se svým právním poradcem radit jen za přítomnosti soudní osoby. Po dodání obžalovacího spisu se již obviněný mohl s obhájcem radit bez jakéhokoli dozoru. V hlavním líčení se pak obviněný nesměl radit s obhájcem, jak odpovědět na otázku již položenou.³¹

Po vzniku Československé republiky zůstaly v platnosti dosavadní trestněprávní předpisy, a to na základě tzv. recepčního zákona č. 11/1918 z. an. o zřízení samostatného státu Československého. V Čechách, na Moravě a ve Slezsku platil trestní řád z roku 1873, na Slovensku a v Podkarpatské Rusi pak platil uherský trestní řád z roku 1896. Tento právní dualismus byl zachován až do roku 1950.³²

1. 2. 2. Trestní řád z roku 1950

Po 2. světové válce prošlo trestní právo procesní velice rychlým vývojem, kdy v průběhu cca 10 let byl třikrát přijat nový kodex trestního práva procesního. Jedním z těchto kodexů byl i zákon č. 87/1950 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), který nahradil trestní řád z roku 1873 platný na území Čech, Moravy a Slezska a uherský trestní řád z roku

²⁸ Dle § 43 měli povinnost převzít obhajobu obviněných také úředníci „způsobilí k soudcovskému úřadu“, za podmínky, že byli ustanoveni u soudu a přednosta tohoto soudu jim obhajobu uložil z důvodu nemožnosti ustanovení obhájce. Viz. JELÍNEK, Jiří, UHLÍŘOVÁ, Marta. *Obhájce v trestním řízení*. 1. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 56.

²⁹ historická verze: zákon č. 119/1873 ř. z., jímž se zavádí nový řád soudu trestního. Dostupné na <<http://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=212&Section=1&IdPara=1&ParaC=2>>.

³⁰ Tamtéž.

³¹ JELÍNEK, Jiří, UHLÍŘOVÁ, Marta. *Obhájce v trestním řízení*. 1. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 58-59.

³² MUSIL, Jan a kol. *Trestní právo procesní*. 3. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 27.

1896, platný na území Slovenska. Pro tento trestní řád bylo příznačné, že přípravné řízení³³ dominovalo nad hlavním líčením.³⁴

Právo na obhajobu v tomto trestním řádu lze charakterizovat tak, že ač bylo zakotveno, nebylo vykonáváno. Tato doba se vyznačuje vykonstruovanými politickými procesy, ve kterých byla práva obviněného pošlapána a on i jeho obhájce byli, spíše než procesními stranami, jen loutkami bez jakýchkoli práv. Trestní řád z roku 1950 zaručoval obviněnému právo zvolit si obhájce. Obhájcem mohl být toliko advokát³⁵. Pro případy, že obhájce nebyl ihned k dispozici, mohl jím být ustanoven také soudce nebo zaměstnanec způsobilý k úřadu soudce z povolání, který byl u soudu činný. Je tedy patrné, že tento institut byl vzhledem k době zneužíván a působí až úsměvně, kdy na jedné straně stojí prokurátor a na druhé obviněný, který je však zastoupen osobou činnou u soudu, místo toho, aby byl zastoupen obhájcem jako osobou hájící jeho práva.³⁶

Lze říci, že trestní řád s účastí obhájce v přípravném řízení nepočítal, nevylučoval ji však. V případech nutné obhajoby ovšem obviněný musel mít obhájce až v hlavním líčení a odvolacím řízení. Pro přípravné řízení si jej mohl sám zvolit. V přípravném řízení musel mít obhájce jen mladistvý, a to jen pokud byl ve vazbě nebo pokud to prokurátor uznal za nutné.³⁷ I v této době se rozlišoval obhájce zvolený a ustanovený. Pokud si sám obviněný obhájce nezvolil, mohl mu jej zvolit příbuzný v řadě přímé, osvojitel, osvojenec případně manžel. Pokud se jednalo o případ nutné obhajoby a obviněný si sám obhájce nezvolil, byl mu ustanoven prokurátorem a v řízení před soudem předsedou senátu. Nejprve byl ale obviněný vyzván, aby oznámil, koho si za obhájce zvolil. Výše uvedený postup následoval až poté, co k tomuto oznámení ve stanové lhůtě nedošlo. Ustanovený obhájce musel obhajobu převzít.

³³ Přípravné řízení se konalo ve formě vyhledávání a vyšetřování. Vyhledávání prováděly orgány národní bezpečnosti, vyšetřování měl konat osobně prokurátor. Prokurátor však mohl nařídít orgánům, které prováděly vyhledávání, aby vykonaly jednotlivé vyšetřovací úkony. Praxe se vyvinula tak, že prokurátor vyšetřování osobně vůbec neprováděl a vykonával nad ním jen jakýsi dozor. Vyhledávání a vyšetřování tak splývalo v jedno. Ne soud, ale prokurátor pak sám rozhodoval o vzetí obviněného do vazby. Viz. GRÍVNOVÁ, Petra, GRÍVNA, Tomáš. Trestní právo procesní. In BOBEK, Michal a kol (EDS). *Komunistické právo v Československu, kapitoly z dějin bezpráví*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 586.

³⁴ GRÍVNOVÁ, Petra, GRÍVNA, Tomáš. Trestní právo procesní. In BOBEK, Michal a kol (EDS). *Komunistické právo v Československu, kapitoly z dějin bezpráví*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 584 - 585.

³⁵ Tato doba pak znamenala značná omezení i pro výkon advokacie jako takové, kdy soukromý výkon advokacie byl postaven mimo zákon – viz. podkapitola 1. 1. této práce.

³⁶ JELÍNEK, Jiří, UHLÍŘOVÁ, Marta. *Obhájce v trestním řízení*. 1. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 62 – 65.

³⁷ GRÍVNOVÁ, Petra, GRÍVNA, Tomáš. Trestní právo procesní. In BOBEK, Michal a kol (EDS). *Komunistické právo v Československu, kapitoly z dějin bezpráví*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 598.

Z důležitých důvodů mohl být obhajoby zproštěn, kdy toto zproštění udělil buď prokurátor, nebo v řízení před soudem předseda senátu, a to na žádost obhájce.³⁸

Podle § 47 mohl obhájce za obviněného činit návrhy a podávat za něj žádosti a opravné prostředky. Byl oprávněn účastnit se všech úkonů, kterých se mohl účastnit obviněný. Pokud byl obviněný nesvéprávný, mohl obhájce činit tyto úkony i proti jeho vůli, nikoli však proti vůli jeho zákonného zástupce. Právo na obhajobu bylo v této době potlačeno také tím, že i když si obhájce mohl dopisovat a mluvit s obviněným ve vazbě, v přípravném řízení tak mohl činit jen za podmínek, které vymezil prokurátor, tak, aby nebylo mařeno úspěšné provedení trestního řízení.³⁹

1. 2. 3. Trestní řád z roku 1956

Dne 1. ledna 1957 nabylo účinnosti nový trestní řád, a to zákon č. 64/1956 Sb., o trestním řízení soudním. Trestní řád pak uložil orgánům trestního řízení postupovat z úřední povinnosti, zdůraznil presumpci nevinu obviněného a uložil všem orgánům činným v trestním řízení shromažďovat nejen skutečnosti, které svědčí proti obviněnému, ale i okolnosti svědčící v jeho prospěch. V § 102 stanovil, že doznání obviněného nezbavuje orgány činné v trestním řízení přezkoumat všechny okolnosti případu.⁴⁰

V souvislosti s trestním řádem z roku 1956 je zdůrazňováno rozšíření práva na obhajobu. V § 2 odst. 12 bylo zakotveno právo na obhajobu jako základní zásada trestního řízení. Ačkoli se s účastí obhájce počítalo již v přípravném řízení, jeho práva však byla značně redukována. Obhájce se nesměl účastnit vyšetřovacích⁴¹ úkonů. Přípravné řízení tak zůstalo „tajným“, což posilovala i možnost prokurátora nebo vyšetřovacího orgánu odepřít nahlédnutí do vyšetřovacího spisu jak obviněnému, tak jeho obhájci.⁴² Pokud jde o právo na obhajobu, trestní řád dále stanovil, že obhájcem může být jen advokát. Obhájce mohl být buďto zvolený, nebo ustanovený. U více obviněných, jejichž zájmy si neodporovaly, byla zachována možnost

³⁸ JELÍNEK, Jiří, UHLÍŘOVÁ, Marta. *Obhájce v trestním řízení*. 1. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 65 - 67.

³⁹ historická verze: zákon č. 87/1950 Sb., o trestním řízení soudním. Dostupné na <<http://www.ustrcr.cz/data/pdf/projekty/usmrceni-hranice/dokumenty/zakon86-87-1950.pdf>>.

⁴⁰ historická verze: zákon č. 64/1956 Sb., o trestním řízení soudním. Dostupné na <<https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzgu3f6nrufuya>>.

⁴¹ Jako nový orgán vystupující v trestním řízení se v § 172 objevují vyšetřovatelé prokuratury a vyšetřovatelé ministerstva vnitra. Bylo jim uloženo, aby na příkaz prokurátora konali celé vyšetřování, nebo jen některé úkony. Prokurátor pak na celé vyšetřování dohlížel. Jedinou formou přípravného řízení tak bylo vyšetřování, nikoli již vyhledávání a vyšetřování jako za účinnosti trestního řádu z roku 1950. Viz. VLČEK, Eduard. *Dějiny trestního práva v Českých zemích a v Československu*. Brno: Masarykova univerzita, 1993, s. 64.

⁴² GRÍVNOVÁ, Petra, GRÍVNA, Tomáš. Trestní právo procesní. In BOBEK, Michal a kol (EDS). *Komunistické právo v Československu, kapitoly z dějin bezpráví*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 597 - 598.

ustanovení společného obhájce. Byl rozšířen okruh osob, které mohly zvolit obviněnému obhájce, a to o sourozence obviněného nebo jeho druha. Obhájce mohl s obviněným, který byl ve vazbě, mluvit bez přítomnosti třetích osob jen při seznamování obviněného s výsledky vyšetřování a dále kdykoli později po seznámení.⁴³

Je nesporné, že trestní řád z roku 1956 znamenal oproti tomu z roku 1950 značný posun vpřed. Vyšetřování se zahajovalo usnesením, na které navazovala usnesení o vznesení obvinění. Byly stanoveny lhůty pro skončení vyšetřování a zaveden institut seznámení s výsledky vyšetřování, kde musel být přítomn i obhájce obviněného.

1. 2. 4. Trestní řád z roku 1961

Trestní řád z roku 1956 byl zrušen novým trestním řádem, tedy zákonem č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, který nabyl účinnosti dne 1. ledna 1962 a ve znění mnoha novel je účinný dodnes. Pro obhajobu měla určitě význam novela provedena zákonem č. 57/1965 Sb. Tato novela v § 165 odst. 1 připustila právo obhájce být přítomen zásadně každému vyšetřovacímu úkonu.

Mezi další nejvýznamnější novely patří následující:

- novela provedená zákonem č. 178/1990 Sb. zakotvila právo obviněného nevypovídat⁴⁴, právo radit se se svým obhájcem během procesních úkonů, možnost žádat, aby byl vyslýchán jen za účasti svého obhájce, byl zakázán odposlech telefonních hovorů mezi obviněným a obhájcem.
- novela provedená zákonem č. 558/1991 Sb. nově stanovila, že pro jednotlivé úkony trestního řízení, s výjimkou řízení před soudem, se advokát může nechat zastoupit advokátním koncipientem.
- novela provedená zákonem č. 265/2001 byla novelou velice rozsáhlou, kdy pro oblast obhajoby lze zmínit např. výslovné upravení práva obhájce vznášet námitky proti způsobu provádění procesního úkonu či možnost vyloučení advokáta jako zvoleného obhájce upravené v § 37a.
- následné dvě novely trestního řádu provedené zákony č. 283/2004 Sb. a 253/2006 Sb. reagovaly na problém nejednotného postupu soudu při ustanovování obhájců.⁴⁵

⁴³JELÍNEK, Jiří, UHLÍŘOVÁ, Marta. *Obhájce v trestním řízení*. 1. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 67 - 68.

⁴⁴ Právo nevypovídat bylo obviněnému po celou dobu platnosti trestního řádu přiznáno, nebylo ale do účinnosti této novely přímo zakotveno. Často se pak stávalo, že o něm obviněný nebyl vyšetřujícím orgánem poučen. Viz. VANTUCH, Pavel. *Obhajoba obviněného*. 3. vydání. Praha: C.H.Beck, 2010, s. 16.

⁴⁵JELÍNEK, Jiří, UHLÍŘOVÁ, Marta. *Obhájce v trestním řízení*. 1. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 69 - 72.

Z výše uvedeného vyplývá, že zákon č. 141/ 1961 Sb., účinný od 1. 1. 1962, za více než 50 let své existence prošel celou řadou změn a doplnění, díky kterým se postupně posilovalo postavení obhájce v trestním řízení, nejvýrazněji v souvislosti se společenskými změnami po roce 1989. Mnohé, v této kapitole nastíněné problémy, budou podrobně rozebrány v následujících kapitolách této práce, kde se již budu zabývat osobou obhájce v trestním řízení podle účinné právní úpravy, a to například i posledně zmíněnou problematikou nejednotného postupu soudu při ustanovování obhájců.

2. Právo na obhajobu jako základní zásada trestního řízení a základní princip spravedlivého procesu

Ústavní soud vymezil ve svém rozhodnutí sp. zn. I ÚS 592/200 ze dne 12.2.2002, právo na obhajobu za jedno „z nejdůležitějších základních práv osob, proti nimž se trestní řízení vede a směřuje k dosažení spravedlivého rozhodnutí, vydaného nejen v zájmu trestně stíhané osoby, ale nepochybně také v zájmu demokratického právního státu, založeného na úctě k právům a svobodám člověka a občana. Stát proto musí zajistit takové podmínky, aby uvedené principy bylo možné realizovat cestou příslušných procesních záruk postavení obhájce i obviněného“.⁴⁶ V této kapitole se budu tomuto právu podrobněji věnovat, a to od jeho zakotvení v mezinárodním právu, přes evropské a vnitrostátní právo, až po samotný význam a realizaci tohoto práva v trestním řízení.

2. 1. Zakotvení práva na obhajobu v mezinárodním právu

2. 1. 1. Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod

Klíčovým mezinárodním dokumentem v rámci zajištění, a to nejen práva na obhajobu, je bezesporu Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod z roku 1950.⁴⁷ Z hlediska práva na obhajobu je nejvýznamnější čl. 6 odst. 3, který zaručuje každému, kdo je obviněn⁴⁸ z trestného činu, minimální práva jako

- být neprodleně a v jazyce, jemuž rozumí, podrobně seznámen s povahou a důvodem obvinění proti němu,
- mít přiměřený čas a možnosti k přípravě své obhajoby,
- obhajovat se osobně nebo za pomoci obhájce podle vlastního výběru, pokud nemá prostředky na zaplacení obhájce, aby mu byl poskytnut bezplatně, jestliže to zájmy spravedlnosti vyžadují,
- vyslyšet nebo dát vyslyšet svědky proti sobě a dosáhnout předvolání a výsledků svědků ve svůj prospěch za stejných podmínek, jako svědků proti sobě,

⁴⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 12.2.2002, sp. zn. I ÚS 592/2000.

⁴⁷ Důvodem vzniku EÚLP byla snaha vytvořit první závazný a vynutitelný dokument na ochranu lidských práv, jelikož Všeobecná deklarace lidských práv z prosince 1948 nebyla mezinárodní smlouvou v pravém slova smyslu, nýbrž byla založena na principu „gentleman agreement“, z čehož vyplývalo, že její dodržování bylo pouze otázkou cti jednotlivých států.

⁴⁸ Obvinění ve smyslu EÚLP se nevztahuje na osobu podezřelou, která doposud nebyla obviněna. Viz JELÍNEK, Jirí, UHLÍŘOVÁ, Marta. *Obhájce v trestním řízení*. 1. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 18.

- mít bezplatnou pomoc tlumočníka, jestliže nerozumí jazyku používanému před soudem nebo tímto jazykem nemluví.⁴⁹

Stojí za povšimnutí, že výše uvedená práva jsou garantována jako tzv. minimální, což znamená, že musí být zaručena každému bez rozdílu, alespoň v tomto rozsahu. Signatářské státy, kterým je i Česká republika, mohou poskytovat i ochranu vyšší, nikoli však nižší než EÚLP stanoví.

2. 1. 2. Mezinárodní pakt o občanských a politických právech

Další významný mezinárodní dokument, který zakotvuje zajištění práva na obhajobu, je bezesporu Mezinárodní pakt o občanských a politických právech z roku 1966, který je pro Českou republiku také závazný. V čl. 14 odst. 3 tohoto dokumentu jsou pak vymezeny, podobně jako v EÚLP, minimální záruky toho, kdo je obviněn z trestného činu. Výše uvedenými zárukami obviněného jsou

- neprodlené a podrobné informování v jazyce, jemuž rozumí, o povaze a důvodu obvinění proti němu,
- dostatek času a možností pro přípravu své obhajoby a možnost spojit se s obhájcem podle své vlastní volby,
- možnost být souzen bez zbytečného odkladu,
- být souzen za své přítomnosti a obhajovat se osobně nebo prostřednictvím obhájce, kterého si sám zvolí; má být poučen o svých právech a má mu být poskytnuta právní pomoc v každém případě, kdy toho zájmy spravedlnosti vyžadují, aniž by v takovém případě sám platil náklady, jestliže nemá dostatečné prostředky k úhradě,
- možnost, aby provedl výslech nebo dal provést výslech svědků proti sobě a aby měl možnost účasti a výslechu svědků svědčících v jeho prospěch za stejných podmínek jako u svědků svědčících proti němu,
- pomoc tlumočníka, jestliže nerozumí jazyku nebo nemluví jazykem, jehož se užívá u soudu,
- nemožnost být nucen svědčit proti sobě nebo přiznat vinu.⁵⁰

Můžeme pozorovat, že MPOPP podobně jako EÚLP přiřazují výše uvedené záruky osobě obviněné z trestného činu, nikoli osobě podezřelé.

Na závěr bych jen dodal, že jak EÚLP, tak MPOPP, jsou tzv. prezidentské mezinárodní smlouvy v souladu s čl. 49 Ústavy ČR. Takovéto mezinárodní smlouvy pak dle čl. 10 Ústavy ČR, pokud jsou vyhlášené, k jejich ratifikaci dal souhlas parlament a je jimi Česká republika vázána,

⁴⁹ Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod ze dne 4.11.1950.

⁵⁰ Mezinárodní pakt o občanských a politických právech ze dne 19.12.1966.

jsou součástí právního řádu a mají v případě, že zákon stanoví něco jiného, aplikační přednost. Minimální záruky práva na obhajobu, stanovená ve výše uvedených mezinárodních smlouvách, musí Česká republika, jakožto smluvní strana, dodržovat. Pokud by nebylo některé z těchto práv obsaženo v českém právním řádu, mohl by se obviněný přímo nebo prostřednictvím svého obhájce těchto práv dovolávat.

2. 2. Zakotvení práva na obhajobu v právu Evropské unie

Na komunitární úrovni nalezneme zajištění práva na obhajobu v Listině základních práv Evropské unie⁵¹. Pokud jde o právo na obhajobu, je text LZPEU velice stručný. Jeho úprava je obsažena v čl. 48 nazvaném Presumpce nevinny a práva obhajoby. Tento článek hovoří o tom, že

- „1) Každý, kdo je obviněn z trestného činu, je považován za nevinného, dokud jeho vina nebyla prokázána zákonným způsobem.
- 2) Respektování práv obhajoby je zaručeno všem obžalovaným.“⁵²

V čl. 52 odst. 3 LZPEU⁵³ je pak vyjádřen její vztah k EÚLP. Z něj plyne to, že pokud LZPEU obsahuje práva, která odpovídají právům zaručeným EÚLP, je smysl a rozsah těchto práv stejný jako rozsah a smysl práv stanovených v EÚLP. Nic však nebrání tomu, aby právo EU poskytlo těmto právům širší ochranu.

⁵¹ LZPEU byla slavnostně vyhlášena během konání Mezivládní konference v Nice. Původně byla vyhlášena jako společná politická deklarace Evropského parlamentu, Rady EU a Komise a byla právně nezávazná. Měla následně získat právní závaznost a stát se součástí primárního práva EU tak, že byla začleněna do připravované smlouvy zakládající Ústavu pro Evropu. Na unijní úrovni byl tento text schválen dne 25. října 2004, ale Francie a Nizozemí ho odmítli v referendech, a tak byla LZPEU dále jen právně nezávazným dokumentem. Vše se mělo změnit Lisabonskou smlouvou, též označovanou jako smlouva Reformní. LZPEU již není do smlouvy včleněna, nicméně její právní závaznost dovozujeme z čl. 6 Smlouvy o Evropské unii, ve kterém je obsaženo to, že EU uznává práva, svobody a zásady, jež jsou v LZPEU obsaženy a že ta má stejnou právní sílu jako smlouvy. Zde se tedy LZPEU dostává již na úroveň primárního práva EU. Vešla v platnost společně s Lisabonskou smlouvou dne 1. prosince 2009. Viz. ŠÍŠKOVÁ, Naděžda. *Dimenze ochrany lidských práv v Evropské unii*. 2. vydání. Praha: Linde, 2008, s. 201 – 204.

⁵²legislativa ES/EU: Listina základních práv Evropské unie.

⁵³ Tento odstavce má zajistit soulad mezi LZPEU a EÚLP stanovením pravidla, že pokud práva zaručená LZPEU odpovídají právům zaručeným EÚLP, je jejich smysl a rozsah včetně povolených omezení stejný jako stanoví EÚLP. To znamená, že zákonodárce při stanovování omezení těchto práv musí splňovat stejné normy, které jsou stanoveny v ustanoveních o omezeních EÚLP a které se tak činí použitelnými na práva zahrnutá tímto odstavcem, aniž by narušily autonomii práva EU a Soudního dvora EU. Odkaz na EÚLP zahrnuje i její protokoly. Smysl a rozsah zaručených práv jsou určeny nejen zněním těchto aktů, ale též judikaturou Evropského soudu pro lidská práva a Soudního dvora EU. Toto ustanovení umožňuje EU zaručit také širší ochranu práv. Je ovšem nezbytné, aby úroveň ochrany poskytovaná LZPEU nebyla nižší než úroveň poskytovaná EÚL. Viz. Úřední věstník Evropské unie ze dne 14.12.2007. Vysvětlení k listině základních práv (2007/C 303/02).

2. 3. Zakotvení práva na obhajobu ve vnitrostátním právu

Pokud jde o vnitrostátní právo, je bezesporu na prvním místě nutné zmínit ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava ČR, který v čl. 112 mimo jiné hovoří o tom, že ústavní pořádek tvoří v tomto článku vyjmenované dokumenty⁵⁴, kdy jedním z nich je také Listina základních práv a svobod. Právě tento dokument posouvá právo na obhajobu na ústavněprávní úroveň.

LZPS zakotvuje právo na právní pomoc, ovšem v obecném slova smyslu, v čl. 37 odst. 2, který dává každému právo na právní pomoc v řízení před soudy, jinými státními orgány nebo orgány veřejné správy, a to od počátku řízení.⁵⁵

Právo na obhajobu zakotvuje pak v čl. 40 odst. 3, znějícím tak, že *„Obviněný má právo, aby mu byl poskytnut čas a možnost k přípravě obhajoby a aby se mohl hájit sám nebo prostřednictvím obhájce. Jestliže si obhájce nezvolí, ačkoliv ho podle zákona mít musí, bude mu ustanoven soudem. Zákon stanoví, v kterých případech má obviněný právo na bezplatnou pomoc obhájce“*⁵⁶ a čl. 40 odst. 4, který zaručuje obviněnému právo odepřít výpověď⁵⁷ s tím, že tohoto práva nesmí být žádným způsobem zbaven⁵⁸.

OČTŘ mají povinnost obviněného o jeho právech poučit. I z vlastní dosavadní praxe vím, že předmětné poučení se často děje tak, pokud budeme hovořit o přípravném řízení, že policista přečte z papíru o velikosti A4 práva obviněného tak rychle, kdy tento (pokud nejde o obviněného s již bohatou trestní minulostí) je nemůže stačit vnímat, natož pochopit. Především osoba, která doposud nebyla trestána, ocitne se najednou na policejní stanici a má být jako obviněný vyslýchána, je v takovém šoku, že poučení často ani nevnímá a na otázku policisty, zda poučení porozuměla, jen kývne hlavou. Proto je důležité, aby takové osobě obhájce ještě před samotným výslechem v klidu a srozumitelně vysvětlil, jaká práva má. Dovoluji si tvrdit, že tato činnost obhájce by již neměla být jen jakýmsi výkladem právních pouček. Je patrné, že klient se bude domnívat, že obhájcem, kterým je advokát, je osoba znalá práva. Obhájce by však měl být i dobrým psychologem, měl by v klientovi umět vzbudit pocit důvěry k němu, klient by měl vidět, že obhájce se snaží dělat vše, co je v jeho silách, aby mu

⁵⁴ Blíže viz. aktuální znění: ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky.

⁵⁵ Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod.

⁵⁶ Tamtéž.

⁵⁷ Právo odepřít výpověď je pro obviněného jistě právem stěžejním, o kterém musí být poučen, jehož nepřiznání by pak mohlo mít fatální následky pro osoby dosud bezúhonné. Zatímco například osoba již několikrát trestána, která ví „jak v tom má chodit“ by v konečném důsledku mohla být potrestána mírněji než dosud bezúhonný občan, který by pod tlakem vniklé situace a pohoršením nad sebou samým, mohl svou skutečnou vinu ještě více zveličovat. Viz WAGNEROVÁ, Eliška a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. Praha: WoltersKluwer ČR, a.s., 2012, s. 819.

⁵⁸ Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod.

pomohl. Je ovšem důležité držet tento vztah pouze v rovině profesní, jelikož ne nadarmo se říká, že „největším nepřítelem advokáta (obhájce) je jeho klient“.

Dalším stěžejním právním předpisem upravujícím právo na obhajobu je samozřejmě zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád). Oproti ústavněprávnímu zakotvení v LZPS je právo na obhajobu v TŘ zakotveno širěji. Zatímco LZPS spojuje právo na obhajobu jen s osobou obviněného, TŘ toto právo spojuje s tím, proti kterému je vedeno trestní řízení.⁵⁹ Zastávám stanovisko, že toto není problém, nevidím žádný důvod, proč by zákon nemohl právo na obhajobu vykládat širěji, než stanoví LZPS.

Promítnutí ústavní zásady práva na obhajobu se pak projevuje v § 2 odst. 13 TŘ, podle kterého *„ten, proti němuž se trestní řízení vede, musí být v každém období řízení vhodným způsobem a srozumitelně poučen o právech umožňujících mu plné uplatnění obhajoby a o tom, že si též může zvolit obhájce; všechny orgány činné v trestním řízení jsou povinny umožnit mu uplatnění jeho práv“*.⁶⁰ Subjektem práva na obhajobu je tak ten, proti němuž se vede trestní řízení, což je obviněný, obžalovaný, odsouzený a také osoba podezřelá⁶¹ ze spáchání trestného činu.

S ohledem na to, že obhájcem v trestním řízení může být jen advokát, lze mezi prameny práva týkající se práva obhajoby, bezesporu zahrnout i předpisy o advokacii⁶².

⁵⁹ ŠÁMAL, Pavel, MUSIL, Jan, KUČTA, Josef a kol. *Trestní právo procesní*. 4. vydání. Praha: C.H.Beck, 2013, s. 94.

⁶⁰ aktuální znění: zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů.

⁶¹ V tomto ohledu považuji jako zajímavost zmínit problematiku osoby zadržené ve smyslu § 76 TŘ, a to před 1.1.2002, tedy před účinností novely TŘ provedené zákonem č. 265/2001 Sb. Do té doby bylo zakotveno právo na obhajobu osoby zadržené v rozsahu, v jakém bylo toto právo garantováno obviněnému, a tak vznikaly spory o to, zda i zadržovaný má právo na obhajobu v rozsahu jako obviněný, zejména zda má zadržovaný podezřelý právo hovořit s obhájcem bez přítomnosti třetí osoby. OČTŘ si pak v návaznosti na čl. 40 odst. 3 LZPS, který pojednává toliko o obviněném, v návaznosti na § 2 odst. 13 TŘ a výkladové ustanovení obsažené v § 12 odst. 7 TŘ, ze kterého plyne, že pokud z povahy věci nevyplývá něco jiného, rozumí se obviněným také obžalovaný a odsouzený, učinily závěr, že pod pojem obviněného nelze zahrnout osobu podezřelou, tím pádem tato osoba zadržného podezřelého nemá právo na obhajobu v rozsahu jako obviněný. Toto však bylo odstraněno výše uvedenou novelou TŘ s účinností ke dni 1.1.2002, která mimo jiné upravila § 76 odst. 6 TŘ tak, že i zadržaná osoba má právo zvolit si obhájce, hovořit s ním bez přítomnosti třetích osob, radit se s ním v průběhu zadržení. O právech zadržného pak musí být tento OČTŘ poučen. Viz. JELÍNEK, Jiří, UHLÍŘOVÁ, Marta. *Obhájce v trestním řízení*. 1. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 18 – 19.

⁶² Mezi tyto lze zařadit například: zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii, vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 244/1996 Sb., kterou se stanoví kárný řád. Dále zde můžeme zařadit i předpisy stavovské jako etický kodex, usnesení představenstva České advokátní komory č. 6/1998 Věstníku ze dne 8. prosince 1998, kterým se stanoví pravidla pro výkon substitučního oprávnění advokátních koncipientů a jiných zaměstnanců advokáta či usnesení představenstva České advokátní komory č. 13/2004 Věstníku ze dne 12. října 2004, k výkonu oprávnění advokáta vyhledávat, předkládat a navrhovat důkazy v trestním řízení.

2. 4. Zásada zajištění práva na obhajobu – její obsah a smysl

Základním účelem trestního řízení je odhalit pachatele skutku, který naplňuje znaky trestného činu, tento skutek následně vyšetřit a pachatele postavit před nezávislý soud, který následně rozhodne o jeho vině, či nevině a případně mu uloží trest, či ochranné opatření a zajistí jejich výkon. Celý tento proces ovšem nesmí vyplývat jen z jakési „svévole“ OČTŘ, nýbrž musí být v souladu se zákonem.

Účelem trestního řízení je pak provedení zákonného procesu, jenž v sobě zahrnuje zásadu „rovnosti zbraní“, což znamená, že každá z procesních stran má mít stejné možnosti se hájit a žádná z nich nesmí být bezdůvodně znevýhodňována. Tato zásada je jen jeden z dílčích aspektů práva na spravedlivý proces. Účelem trestního řízení je mimo jiné i uskutečnění práva obviněného na obhajobu.⁶³

Uceleně popisuje smysl obhajoby Vantuch: „*Účelem obhajoby je ochrana zájmů obviněného tak, aby byly náležitě a včas objasněny skutečnosti, které obviněného viny zbavují nebo jeho vinu zmírňují, dále skutkové objasnění věci z hlediska obhajoby, tedy včetně jejího právního posouzení a ochrany všech práv obviněného v průběhu celého trestního řízení, a to i v různých dílčích otázkách tak, aby nedocházelo k porušování procesních práv obviněného a k zásahům do jeho ústavně chráněných práv a svobod. Uvedeným způsobem přispívá obhajoba ke správnému objasnění a rozhodnutí věci tak, aby obviněnému nebyl přičítán čin, který nespáchal nebo jehož spáchání mu nebylo prokázáno, a v případě, že jej spáchal, aby nebyl potrestán přísněji, než odpovídá jeho vině.*“⁶⁴

Jelínek pak právo na obhajobu chápe jako „*souhrn všech práv, která jsou obviněnému poskytnuta k obhajobě proti vznesenému obvinění*“.⁶⁵ Tato práva můžeme rozčlenit do tří následujících skupin⁶⁶:

- 1) Právo hájit se sám a prostředky podle vlastního rozhodnutí (obhajoba materiální). Toto právo zahrnuje zejména:
 - právo obviněného účastnit se osobně projednávání věci před soudem,

⁶³ VANTUCH, Pavel. *Obhajoba obviněného*. 3. vydání. Praha: C.H.Beck, 2010, s. 4 - 5.

⁶⁴ Tamtéž, s. 5.

⁶⁵ JELÍNEK, Jiří, UHLÍŘOVÁ, Marta. *Obhájce v trestním řízení*. 1. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 43.

⁶⁶ Šámal pak dokonce rozlišuje 4 složky práva na obhajobu, a to 1) osobní složku, tedy právo obviněného hájit se sám, 2) právo zvolit si obhájce a radit se s ním, 3) právo obhájce účastnit se procesních úkonů a 4) požadovat po OČTŘ objasnění okolností svědčící ve prospěch osoby, proti které se trestní řízení vede. Do formální obhajoby pak zařazuje právo zvolit si obhájce a radit se s ním a právo obhájce účastnit se procesních úkonů. Do materiální obhajoby pak zařazuje právo obviněného hájit se sám a právo požadovat po OČTŘ objasnění okolností svědčící ve prospěch osoby, proti které se trestní řízení vede. Viz. ŠÁMAL, Pavel, MUSIL, Jan, KUČHTA, Josef a kol. *Trestní právo procesní*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 95.

- právo vyjádřit se ke všem skutečnostem, které se obviněnému kladou za vinu a důkazům o nich.
 - právo uvádět okolnosti a důkazy sloužící k obhajobě obviněného,
 - právo činit návrhy a podávat žádosti,
 - právo vyhledat, předložit důkaz, navrhnout provedení důkazu,
 - právo podávat opravné prostředky.
- 2) Právo mít obhájce a radit se s ním o způsobu obhajoby (obhajoba formální). Toto právo zahrnuje i právo na to, aby byl obhájce ustanoven a právo obhájce účastnit se procesních úkonů.
- 3) Právo vyžadovat od OČTŘ takový postup, aby byl zjištěn stav, o kterém nejsou důvodné pochybnosti, a to v rozsahu nezbytném pro rozhodnutí. Toto právo především zahrnuje, aby OČTŘ objasňovaly se stejnou pečlivostí i okolnosti, které svědčí ve prospěch obviněného a v tomto směru vyhledávaly a prováděly důkazy, a to i bez návrhu.

Výše uvedené složky práva na obhajobu existují vedle sebe a tvoří podstatu zajištění práva na obhajobu.⁶⁷

Vedle výše uvedených složek zajištění práva na obhajobu zde lze bezesporu zařadit také právo obviněného na používání mateřského jazyka. I TŘ v § 2 odst. 14 zakotvuje právo každého, kdo prohlásí, že neovládá český jazyk, užívat před orgány činnými v trestním řízení svého mateřského jazyka nebo jazyka, o kterém prohlásí, že ho ovládá. Toto ustanovení je provedením čl. 37 odst. 4 LZPS, která garantuje každému, kdo neovládá jazyk, kterým je vedeno řízení, právo na tlumočníka. Toto právo je pak v rámci trestního řízení blíže rozvedeno v § 28 odst. 1 TŘ, které stanoví, že pokud je potřeba přetlumočit obsah písemnosti, výpovědi či jiného procesního úkonu nebo pokud obviněný využije práva podle § 2 odst. 14, přibere se tlumočnick⁶⁸. Nepřibrání tlumočníka je pak jednoznačně zkrácením práva na obhajobu. Tlumočnick musí být přibrán i v případě, pokud předseda senátu ovládá jazyk, ve kterém vypovídá svědek.⁶⁹

Z výše uvedeného vyplývá, že TŘ dává obviněnému poměrně velkou míru volnosti, pokud jde o procesní postup. Svých práv využít může, ale nemusí. Obviněný nesmí být nucen k žádné procesní aktivitě. Nemá důkazní povinnost a ani povinnost vyvracet skutečnosti, které jsou mu kladeny za vinu. Nelze usuzovat na vinu obviněného ze způsobu jeho obhajoby, například z toho, že mlčí nebo vypovídá jen částečně, že záměrně vypovídá nepravdu, že

⁶⁷ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. 1. vydání. Praha: Leges, 2010, s 168 – 170.

⁶⁸ Toto právo nenáleží jen obviněnému, ale také například poškozenému či zúčastněné osobě.

⁶⁹ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. 1. vydání. Praha: Leges, 2010, s 171 - 173.

popírá určité skutečnosti nebo dokonce svádí OČTŘ na falešnou stopu apod. Jeho procesní taktika je nedílnou součástí práva na obhajobu.⁷⁰

Právo na obhajobu je nejdůležitějším právem osoby, proti které se vede trestní řízení. O tomto svědčí i fakt, že v případě, kdy dojde k porušení tohoto práva, může to znamenat například vrácení věci státnímu zástupci k došetření v rámci předběžného projednání obžaloby (viz. § 186 písm. e) v návaznosti na § 188 odst. 1 písm. e) TŘ), zrušení odvoláním napadeného rozsudku (viz. § 258. odst. 1 písm. a) TŘ) či podání dovolání podle § 265b odst. 1 písm. c) TŘ.

Právo obviněného na obhajobu může svou významnou společenskou funkci naplňovat pouze v případě, má-li v průběhu celého trestního stíhání dostatek prostoru a respektu pro své uplatnění, jinými slovy, je-li na straně OČTŘ, a zejména pak soudů, opravdová vůle obhajobou obviněného se v plném rozsahu zabývat.⁷¹

Domnívám se, že platná právní úprava právo obhajoby náležitě respektuje a poskytuje dostatečný prostor pro její uplatnění. V případě, že by bylo OČTŘ právo na obhajobu porušeno, dává TŘ dostatek možností, jak se takovému jednání bránit, ať už stížností proti usnesení o zahájení trestního stíhání, odvoláním proti odsuzujícímu rozsudku, podáním dovolání, případně možnost podání žádosti o přezkoumání postupu policejního orgánu a státního zástupce apod. Všechna stadia trestního řízení musejí končit tak, aby bylo jasné, jak se OČTŘ s obhajobou vypořádaly. Pokud mám toto deklarovat na příkladu, vezmeme-li si odsuzující rozsudek soudu I. stupně, ten musí být řádně odůvodněn. Podle § 125 odst. 1 TŘ musí být z odůvodnění mimo jiné patné i to, jak se soud vypořádal s obhajobou, proč nevyhověl návrhu na provedení dalších důkazů a jakými úvahami se řídil v otázce posuzování viny a trestu. Pokud se tedy strana obhajoby cítí být dotčena, například tím, že nebyl proveden navrhovaný důkaz, je zde možnost podat odvolání a domáhat se zrušení rozsudku, případně zproštění obžaloby. Lze tedy shrnout, že TŘ nabízí z hlediska práva na obhajobu velké množství prostředků jak ji využít, je pak čistě na straně obhajoby, jak se k těmto prostředkům postaví a využije je. Z mého pohledu lze doporučit, aby strana obhajoby nebyla jen stranou pasivní, ale aby plně využila prostředků, které jí TŘ nabízí. Toto už však blíže souvisí s taktikou obhajoby, o které bude pojednáno v dalším textu této práce.

⁷⁰ MANDÁK, Václav. Meze trestní obhajoby. *Bulletin advokacie*, 2003, č. 10, s. 28.

⁷¹ ŠEVČÍK, Vlastimil. Taktika obhajoby (prvá část). *Bulletin advokacie*, 2001, č. 9, s. 51.

3. Obhájce

Již samotná představa běžného, slušně žijícího člověka o tom, že by měl být konfrontován s OČTŘ, vzbuzuje v tomto obavy. Případné zahájení trestního řízení proti takové osobě ji staví do složité životní situace a je bezpochyby značným zásahem do jejího soukromého života. Často takovýmto zásahem netrpí jen osoba, proti které je vedeno trestní řízení, ale postižena je celá její rodina. Pokud tato osoba, což se dá ve většině případů předpokládat, nemá právnické vzdělání, ocitne se najednou „sama“ proti mocenskému státnímu aparátu, který uplatňuje mocenskou pravomoc stíhat, soudit a trestat trestnou činnost. K usnadnění jejího postavení jí právní řád dává možnost využít služeb obhájce.

3. 1. Obecně k osobě obhájce

TŘ v § 35 odst. 1 stanoví, že obhájcem v trestním řízení může být jedině advokát. O tom, kdo je advokátem pak pojednává AZ, konkrétně ustanovení § 4, které říká, že „advokátem je ten, kdo je zapsán v seznamu advokátů vedeném Českou advokátní komorou“.⁷² Následuje otázka, koho tedy ČAK do tohoto seznamu zapíše? Na tuto otázku nalezneme odpověď v § 5 AZ. Zjednodušeně můžeme říci, že ČAK zapíše na základě písemné žádosti do seznamu advokátů každého, kdo splní podmínky, kterými jsou:

- 1) plná svéprávnost, dříve způsobilost k právním úkonům,
- 2) získání vysokoškolského vzdělání v oboru právo v magisterském studijním programu studiem na vysoké škole v České republice nebo studiem na vysoké škole v zahraničí, pokud je takové vzdělání v České republice uznáváno na základě mezinárodní smlouvy, kterou je Česká republika vázána, anebo pokud takové vzdělání bylo uznáno podle zvláštního právního předpisu,
- 3) vykonání praxe advokátního koncipienta, alespoň po dobu tří let,
- 4) bezúhonost,
- 5) neuložení kárného opatření vyškrtnutí ze seznamu advokátů, popř. nahlížení na tuto osobu, jako by toto kárné opatření nebylo uloženo,
- 6) nevyškrtnutí ze seznamu advokátů podle § 7b odst. 1 písm. e) nebo f) AZ nebo uplynutí doby pěti let od vyškrtnutí,
- 7) nebýt v pracovněprávním nebo ve služebním poměru s výjimkou pracovního poměru uvedeného v AZ,
- 8) složení advokátní zkoušky,

⁷² aktuální znění: zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů.

9) složení slibu do rukou předsedy České advokátní komory.⁷³

AZ dále stanoví povinnost advokáta mít sídlo na území České republiky. Při poskytování právních služeb je advokát nezávislý, je vázán toliko právními předpisy a v jejich mezích příkazy klienta. Při výkonu advokacie postupuje tak, aby nesnižoval důstojnost advokátního stavu, je povinen dodržovat zejména pravidla profesionální etiky a pravidla soutěže. Advokacii může advokát vykonávat samostatně, ve sdružení, jako společník veřejné obchodní společnosti, komanditní společnosti nebo společnosti s ručením omezeným anebo jako společník zahraniční společnosti a v neposlední řadě v pracovním poměru.

Základní činností obhájce je v trestním řízení poskytovat klientovi potřebnou kvalifikovanou právní pomoc. Obhájce musí dbát na to, aby během trestního řízení byla ve prospěch obviněného využita všechna práva a prostředky obhajoby, které TŘ nabízí a jejichž nevyužitím, by mohl být obviněný na svých právech krácen.⁷⁴ Obhajoba představuje specifickou činnost advokáta. Jedná se o vysoce profesionální činnost vyžadující formální vzdělání získávané postupně po dobu studia na právnické fakultě, po dobu koncipientické praxe, přípravou na advokátní zkoušky a načerpanými zkušenostmi z praxe při poskytování právní pomoci.⁷⁵ Stěžejní funkcí obhajoby je především poskytnout obviněnému právní pomoc a také být mu v řízení jakousi oporou, ať už právní, či psychickou, na kterou se obviněný může spolehnout a u které ví, že bude aktivně hájit jeho zájmy. Obhajoba plní také funkci jakési pojistky proti nezákonnému postupu OČTŘ.

3. 2. Obhájce jako subjekt a strana trestního řízení

V nauce trestního práva je spornou otázkou, zda je obhájce subjektem trestního řízení. Za subjekty trestního řízení považuje trestněprávní nauka činitele, kteří mají vlastní vliv na průběh trestního řízení a kteří tento vliv vlastním jménem vykonávají. K tomuto jim dává TŘ procesní práva a ukládá jim procesní povinnosti.⁷⁶

Pokud jde o osobu obhájce, takový Musil ho bez dalšího považuje za subjekt trestního řízení.⁷⁷ Stejně stanovisko zastává ve své publikaci také Fryšták.⁷⁸ Jelínek naopak zastává stanovisko, že obhájce je subjektem trestního řízení, ale jen pokud vystupuje vlastním

⁷³ aktuální znění: zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů.

⁷⁴ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. 1. vydání. Praha: Leges, 2010, s 228.

⁷⁵ KOLESÁR, Juraj. Zásada kontradiktornosti a obhajoba obžalovaného v konání před soudem. *Bulletin advokacie*, 2010, č. 7 - 8, s. 28.

⁷⁶ ŠÁMAL, Pavel, MUSIL, Jan, KUČHTA, Josef a kol. *Trestní právo procesní*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 133. nebo také JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. 1. vydání. Praha: Leges, 2010, s 180.

⁷⁷ MUSIL, Jan a kol. *Trestní právo procesní*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 164.

⁷⁸ FRYŠTÁK, Marek a kol. *Trestní právo procesní*. 2. vydání. Ostrava: KEY Publishing s.r.o., 2009, s. 21.

jménem (tedy vlastním jménem vykonává vliv na průběh řízení), například uplatňuje nárok na odměnu a náhradu výdajů za obhajobu obviněného. V případě, kdy obhájce jedná jménem obviněného, tedy ho zastupuje, není subjektem trestního řízení.⁷⁹

Nejasnosti panují také ohledně zařazení obhájce mezi strany trestního řízení. Trestněprávní nauka definuje stranu trestního řízení jako subjekt, který je oprávněn uplatňovat nebo podporovat obžalobu anebo sebe nebo jiného proti obžalobě obhajovat. Pojem strany se tedy vztahuje jen na řízení před soudem.⁸⁰ Zákonná definice je však odlišná, kdy § 12 odst. 6 TŘ označuje za stranu trestního řízení kromě osoby, proti níž se řízení vede, také zúčastněnou osobu, poškozeného a v řízení před soudem státního zástupce a společenského zástupce. Postavení strany je přiznáno i jiné osobě, na jejíž návrh nebo žádost se řízení vede, nebo která podala opravný prostředek. TŘ však výslovně nepřiznává postavení strany obhájci. Zastávám stanovisko, (s přihlédnutím k teorii, že obhájce je subjektem trestního řízení, jen pokud vystupuje svým jménem) že není stranou trestního řízení. Obhájce především zastupuje obviněného, a tedy jedná jeho jménem. Jak již bylo výše uvedeno, pojem strany řízení se vztahuje na řízení před soudem. V případech kdy obhájce je subjektem trestního řízení (viz. např. nárok na odměnu za zastupování), se nejedná o typické kontradiktorní řízení, z tohoto důvodu ho dle mého názoru nelze za stranu trestního řízení považovat.

3. 3. Substitute a problémy s ní spojené

Institut substitute umožňuje obhájci, ať už zvolenému, či ustanovenému, nechat se zastoupit jiným advokátem nebo advokátním koncipientem. Zastoupení jiným advokátem je možné jak pro celé řízení, tak i pro jednotlivé úkony v řízení, toto ostatně vyplývá z § 26 odst. 1 ZA. Ustanovení § 26 odst. 2 ZA pak hovoří o tom, že nestanoví-li zvláštní předpis jinak, může se advokát nechat při jednotlivých úkonech právní pomoci zastoupit svým zaměstnancem nebo advokátním koncipientem. Výše uvedeným zvláštním právním předpisem je pro oblast trestního řízení TŘ, který v § 35 odst. 1 umožňuje obhájci nechat se zastoupit advokátním koncipientem⁸¹ pro jednotlivé úkony trestního řízení. Výjimku pak tvoří řízení před krajským soudem, jako soudem I. stupně, vrchním soudem a Nejvyšším soudem.⁸²

⁷⁹ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. 1. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 180.

⁸⁰ Tamtéž. s. 181.

⁸¹ TŘ hovoří o zastoupení koncipientem, nikoli o tom, že semusí jednat výlučně o koncipienta příslušného advokáta. Může tedy jít o jakéhokoli koncipienta. Viz. JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 537.

⁸² JELÍNEK, Jiří, UHLÍŘOVÁ, Marta. *Obhájce v trestním řízení*. 1. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 85.

V praxi je možné se setkat s případy, kdy obviněný trvá na tom, aby se jednotlivých úkonů účastnil výlučně určitý obhájce a nesouhlasí se substitucí. Ano, obecně platí to, že substituce je ze zákona přípustná a obviněný ji nemůže svým zákazem vyloučit. Je nutné se na věc podívat z jiného pohledu, kdy se může jednat o složitější případ, ve kterém probíhalo rozsáhlé vyšetřování a obviněný si přeje, aby u hlavního líčení byl obhájce, který se vyšetřovacích úkonů účastnil, jelikož je logické, že bude mít o věci přehled. V situaci, kdy se tento obhájce nemůže hlavního líčení zúčastnit, zastávám názor, že by mělo být požádáno o jeho odročení⁸³. Domnívám se, že substituce by v tomto případě byla krajně nevhodná, a to nejen z profesionálního, ale také z lidského pohledu. Nastala by situace, kdy by před soudem klienta zastupovala osoba, která neměla dostatek času si spis nastudovat, nikdy například klienta ani neviděla, nemluvila s ním a nezná ani detaily případu. Substitut by neměl být jen „náhradníkem“ v tom smyslu, aby jeho přítomnost umožnila jen provedení určitého úkonu, ale sám by měl být s případem detailně seznámen.

Pokud jde o zastoupení obhájce advokátním koncipientem, toto je možné jen pro jednotlivé úkony trestního řízení. Pojem jednotlivý úkon však není nikde blíže definován.

Rozruch vzbudilo stanovisko ČAK, ve kterém bylo konstatováno, že žádným zákonným ani stavovským předpisem není advokátovi dána povinnost provádět obhajobu v trestním řízení výlučně nebo převážně osobně a neexistuje také nic, co by určovalo, v jakém poměru by měla být obhajoba vykonávána osobně advokátem a v jakém s pomocí advokátních koncipientů, popř. s pomocí jiných advokátů. Jediným kritériem pro výkon obhajoby advokátem je v podstatě zájem obviněného na tom, aby mu právní služba v rámci

⁸³ V souvislosti s žádostí o odročení hlavního líčení je bezesporu klíčový případ, kdy obviněný si ve věci, kde nebyly dány důvody nutné obhajoby, zvolil obhájce a udělil mu plnou moc. Současně vzal na vědomí, že obhájce je oprávněn za sebe ustanovit zástupce. Tento obhájce se řádně účastnil několika hlavních líčení, které již v této věci proběhly. Když soudkyně odročila hlavní líčení na další termín, zjistil obhájce, že v tom samém termínu již má nařízeno jiné hlavní líčení. Zažádal tedy od odročení s tím, že klient trvá na jeho osobní účasti. Toto nebylo soudem akceptováno, proběhlo hlavní líčení jen za účasti obviněného a ten byl odsouzen. Následně odvolání bylo zamítnuto, také dovolání bylo odmítnuto s tím, že obsah plné moci, který vzal klient na vědomí, obsahoval možnost advokáta zvolit si zástupce a navíc se nejednalo o tak složitou věc, aby se s ní substitut nemohl seznámit. Celá věc se dostala až k ústavnímu soudu, který shledal ústavní stížnost důvodnou s tím, že bylo porušeno základní právo stěžovatele na právní pomoc, které je garantováno LZPS. Ústavní soud tedy dříve vydaná rozhodnutí svým nálesem ze dne 30.4.2009, sp. zn. II. ÚS 2448/08, zrušil. Klíčová myšlenka, na které náleží stojí je, že „Právo na obhajobu v sobě zahrnuje i právo žádat o odročení úkonu trestního řízení včetně hlavního líčení pro překážky na straně obhájce z toho důvodu, že obviněný žádá přítomnost zvoleného obhájce. Pokud tedy obviněný žádá o odročení hlavního líčení z toho důvodu, že se jeho obhájce z objektivních důvodů nemůže k hlavnímu líčení dostavit, aniž by se jednalo o zjevnou obstrukci, je zásadně namístě takové žádosti vyhovět. Orgány činné v trestním řízení jsou totiž povinny obhájci umožnit, aby svá zákonná oprávnění a povinnosti plnil. Pouze v případě evidentních obstrukcí by tedy v souladu s názorem obsaženým v nálezu sp. zn. III. ÚS 68/97 (N 74/8 SbNU 221) bylo možné akceptovat názor dovolacího soudu v posuzované věci.“ Viz. SOKOL, Tomáš. Ještě k odročení úkonu z důvodu na straně obhájce a k právu na obhajobu. *Bulletin advokacie*, 2010, č. 1 - 2, s. 58., dále viz. Nález ústavního soudu ze dne 30.4.2009, sp. zn. II. ÚS 2448/08.

obhajoby byla poskytnuta úplně, svědomitě, s náležitou odbornou péčí a tak, aby byla ochráněna v rámci zákona všechna jeho práva a oprávněné zájmy a v rámci zákona také splněny jeho příkazy.⁸⁴

Zcela opačný názor vyjádřil Vydra, který argumentuje tím, že obhájcem může být pouze advokát, ten je odpovědný za průběh obhajoby. Obhájce může zmocnit koncipienta jen k zastoupení u určitého úkonu, nemůže mu svěřit celou obhajobu. Klade si otázku, proč zákonodárce, kdyby chtěl, aby advokátní koncipienti byli obhájci ve věcech trestních, toto nezakotvil v zákoně, a proč tedy monopol obhajoby dal výlučně advokátům. Podle Vydry dále nelze připustit, aby koncipient obhájce zastupoval tak, že se budou prakticky střídat nebo obhajobu bude převážně vykonávat jen koncipient, i když na základě substituční plné moci k určitému úkonu.⁸⁵

Opačný názor⁸⁶ než Vydra zastává Tichý, který konstatuje, že advokátní koncipient advokáta zastupuje při jednotlivých úkonech obhajoby, de iure proto nejedná koncipient, nýbrž jím zastoupený advokát, který zůstává výlučným obhájcem v trestní věci, ve které byl opatřením soudu ustanoven, či klientem přímo zmocněn, a je plně odpovědný za její výkon. Advokátní koncipient proto nikdy není „obhájcem ve věcech trestních“, a to přestože může fakticky provádět v zásadě všechny úkony obhajoby v konkrétním trestním řízení. Tichý nevyklučuje ani udělení jakéhosi „generálního pokynu“ k provádění úkonů bez další konzultace. Toto však považuje ze strany advokáta za lehkovážnost a nezodpovědnost.⁸⁷

Zastávám stanovisko, že není porušením žádného právního ani stavovského předpisu, pokud jednotlivé úkony trestního řízení (celé obhajoby) bude na základě zmocnění obhájce provádět advokátní koncipient. Advokát by však nad tímto koncipientem měl mít dohled, respektive sám se zajímat, jak při jednotlivých úkonech koncipient vystupuje. Jsem toho názoru, že ustanovený, případně zplnomocněný obhájce by měl koncipientovi ke každému úkonu vždy dát substituční plnou moc. Neshledávám v tom nějaké podstatné administrativní zatížení, a to i z důvodu, že o jednotlivých úkonech obhájce ví ve většině případů

⁸⁴ KRYM, Ladislav. Může ustanovený obhájce pověřit advokátního koncipienta nejen jednotlivými úkony obhajoby, ale celou obhajobou? *Bulletin advokacie*, 2004, č. 5, s. 71.

⁸⁵ VYDRA, Jan. K otázce přípustného rozsahu zastoupení advokáta advokátním koncipientem. *Bulletin advokacie*, 2004, č. 10, s. 43 - 46.

⁸⁶ Obdobně Jelínek tvrdí, že ustanovení § 35 odst. 1 TŘ dovoluje s negativním vymezením zastoupení advokáta u jednotlivých procesních úkonů advokátním koncipientem a není žádný důvod k omezení počtu těchto zastoupení. Viz. JELÍNEK, Milan. Poznámka k otázce přípustného rozsahu zastoupení advokáta advokátním koncipientem. *Bulletin advokacie*, 2005, č. 3, s. 37 - 38.

⁸⁷ TICHÝ, Jan. Ještě k rozsahu zastoupení advokáta advokátním koncipientem při trestní obhajobě. *Bulletin advokacie*, 2005, č. 2, s. 64 - 65.

s dostatečným předstihem a neměl by tak být problém substituční plnou moc udělit. Rozhodně nesouhlasím s názorem Vydry, že koncipient nemůže obhájce zastupovat tak, že bude de facto sám obhajobu vykonávat. Domnívám se, že koncipient, aby se stal advokátem, nemůže mít jen znalosti teoretické, ale i praktické a právě tím, že se bude účastnit jednotlivých úkonů trestního řízení, tyto znalosti získá. Samozřejmě k tomuto neodmyslitelně patří dohled obhájce nad tímto koncipientem, jelikož právě obhájce vykonává obhajobu a je zodpovědný za její kvalitu, i když jednotlivé úkony provádí koncipient.

Lze ale souhlasit s názorem Jelínka, že pokud si obviněný přeje a trvá na zastoupení výlučně zvoleným nebo ustanoveným obhájcem, neměl by se tento dát zastoupit koncipientem. Pokud takto učiní a nemá k tomu závažné důvody, jednal by v rozporu s pokynem klienta, čímž by porušil AZ a mohl by se dopustit kárného provinění.⁸⁸

3. 4. Vyloučení obhájce

TŘ a zákon o soudnictví ve věcech mládeže obsahují několik ustanovení týkajících se situací, kdy obhájce je nezpůsobilý být obhájcem, a je tedy z obhajoby vyloučen. Důvody, pro které může být advokát jako obhájce z obhajoby vyloučen, jsou stanoveny taxativně, a to z důvodu předejití nejednotného posuzování jednotlivých případů⁸⁹.

Platná právní úprava rozlišuje následující případy vyloučení:

1) Podle § 35 odst. 2 TŘ nemůže být obhájcem advokát, proti kterému je nebo bylo vedeno trestní stíhání a v důsledku toho v řízení, ve kterém by měl vykonávat obhajobu, má postavení obviněného, svědka nebo zúčastněné osoby. Toto ustanovení je výsledkem novely TŘ, která byla provedena zákonem č. 265/2001 Sb. a reagovala na případy, kdy advokát byl trestně stíhán a zároveň byl obhájcem spoluobviněného.⁹⁰ Důvodem pro vyloučení je také to, že advokát by měl v řízení postavení svědka nebo zúčastněné osoby. V těchto případech nemůže být advokát obhájcem, ať už byl jako obhájce zvolen nebo ustanoven.⁹¹

2) Další případ, kde je advokát jako obhájce z obhajoby vyloučen, nalezneme v ustanovení § 35 odst. 3 TŘ, které jako obhájce vylučuje z trestního řízení advokáta, který v něm vypovídá jako svědek, podává znalecký posudek nebo je činný jako tlumočník. Původně toto TŘ vztahoval jen na hlavní líčení a veřejné zasedání. Již výše uvedená novela TŘ z roku 2001 tuto nelogičnost odstranila a zákaz vztáhla na celé trestní řízení. Aby se vyloučení uplatnilo, musí advokát podat svědeckou výpověď, musí podat znalecký posudek či

⁸⁸ JELÍNEK, Jiří, UHLÍŘOVÁ, Marta. *Obhájce v trestním řízení*. 1. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 93.

⁸⁹ Tamtéž. s. 153.

⁹⁰ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád. Komentář. I. díl*. 6. vydání. Praha: C.H.Beck, 2008, s. 267.

⁹¹ VANTUCH, Pavel. Vyloučení advokáta z obhajoby obviněného. *Bulletin advokacie*, 2002, č. 11 - 12, s. 29.

být činný jako tlumočník.⁹² Pro obhajobu je s účinností od 1. 1. 2002 podstatné to, že překážka ve smyslu § 35 odst. 3 TŘ nenastane, pokud advokát jako obhájce v trestním řízení nebude vypovídat jako svědek⁹³, nepodá znalecký posudek nebo nebude činný jako tlumočník, i když je k úkonům trestního řízení, v rámci nichž by takto měl vystupovat, předvolán či o nich je vyrozuměn.⁹⁴

3) Následný případ vyloučení advokáta z obhajoby vyplývá z § 37a odst. 1 písm. b). Vyloučen bude ten obhájce, který se opakovaně nedostaví k úkonům trestního řízení, při nichž je jeho účast nezbytná, ani nezajistí účast svého zástupce, ačkoliv byl řádně a včas o takových úkonech vyrozuměn. Je jedno, zda se jedná o obhájce zvoleného, nebo ustanoveného. Tento důvod se uplatní toliko v řízení před soudem, neboť v přípravném řízení je účast obhájce u vyšetřovacích úkonů jeho právem, nikoli povinností. Účast obhájce je nezbytná: a) v hlavním líčení v případech nutné obhajoby, b) ve veřejném zasedání konaném o odvolání podle § 263 odst. 3 TŘ, kdy obžalovaný musí mít obhájce ve všech případech, kdy ho musí mít při hlavním líčení, c) ve veřejném zasedání konaném o dovolání podle § 265r odst. 3, kdy obviněný musí mít obhájce v případech uvedených v § 36a odst. 2 písm. a) až c), pokud se jej podle § 36b nevzdá. Musí se jednat o opakované nedostavení se, tedy aspoň dvakrát, přičemž může jít o týž úkon, či dva různé úkony (jednou se nedostaví k hlavnímu líčení a podruhé k veřejnému zasedání u odvolacího soudu). Pokud obhájce zajistí za sebe zástupce (jiného advokáta nebo advokátního koncipienta, pokud se nejedná o úkon, jehož se koncipient nemůže účastnit), nemůže být vyloučen⁹⁵.

4) Samostatným důvodem vyloučení advokáta jako obhájce je podle § 37a odst. 2 TŘ též situace, kdy by obhájce vykonával obhajobu dvou nebo více spoluobviněných, jejichž zájmy si v trestním řízení odporují. Obhájce, který byl z tohoto důvodu vyloučen, nemůže

⁹² ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád. Komentář. I. díl.* 6. vydání. Praha: C.H.Beck, 2008, s. 268.

⁹³ I když obhájce převezme předvolání, aby se dostavil jako svědek, není zde dán důvod pro jeho vyloučení. V obhajobě může pokračovat i poté, co se na počátku výslechu odvolá na státem uloženou mlčenlivost ve smyslu § 21 AZ, z tohoto následně plyne zákaz výslechu ve smyslu § 99 odst. 2 TŘ. Pokud by však obhájce vypovídal jako svědek, nemohl by již být obhájcem v daném trestním řízení. Pro advokáta je ale důležité, že má povinnost v souladu s § 21 odst. 1 AZ zachovávat mlčenlivost o všech skutečnostech, o kterých se dověděl v souvislosti s poskytováním právní služby. Povinnosti mlčenlivosti může advokáta zprostit pouze klient a po jeho smrti právní nástupce. Pokud by se tedy klient svému obhájci přiznal, že trestný čin skutečně spáchal a obhájce byl následně předvolán jako svědek, nemohl by o tomto ničeho vypovědět vzhledem k povinnosti mlčenlivosti. Opačná situace by nastala, kdyby advokát byl svědkem trestného činu, může logicky předpokládat, že by byl předvolán k podání svědecké výpovědi. Pokud by přesto převzal obhajobu, musí vědět, že z ní bude vyloučen, jelikož musí svědčit, protože se o trestné činnosti nedověděl v souvislosti s poskytnutím právní služby. Lze shrnout, že pokud by neexistovala státem uložená povinnost mlčenlivosti a obhájce měl povinnost vypovídat o tom, co se od obviněného dozvěděl, pomáhal by nebo i nahrazoval činnost OČTŘ. Obhájce by si musel vybrat, buď poškodit svého klienta, nebo vypovídat nepravdu a dopustit se trestného činu křivé výpovědi. Viz. VANTUCH, Pavel. *Obhajoba obviněného.* 3. vydání. Praha: C.H.Beck, 2010, s. 65 - 68.

⁹⁴ VANTUCH, Pavel. Vyloučení advokáta z obhajoby obviněného. *Bulletin advokacie*, 2002, č. 11 - 12, s. 31.

⁹⁵ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád. Komentář. I. díl.* 6. vydání. Praha: C.H.Beck, 2008, s. 268.

v téže věci dále vykonávat obhajobu žádného z obviněných. Je jedno, zda se jedná o obhájce zvoleného, nebo ustanoveného. Je logické, že obhájce může obhajovat více spoluobviněných, ale jejich zájmy nesmí být v rozporu a počet obhajovaných nesmí být na újmu kvality obhajoby.

Tento důvod vyloučení je v souladu s § 19 odst. 1 písm. a) AZ, které ukládá advokátovi povinnost odmítnout poskytnutí právních služeb, tedy i převzetí obhajoby, pokud v téže věci, nebo ve věci související, již poskytl právní služby jinému, jehož zájmy jsou v rozporu se zájmy toho, kdo o poskytnutí právních služeb žádá. V praxi se tedy může vyskytnout situace, kdy za advokátem přijde druhý spoluobviněný s tím, že chce, aby jej obhajoval. Zde již je na advokátovi, aby rozpor rozpoznal a obhajobu odmítnul. Může ale dojít také k situaci, kdy zde od počátku rozpor⁹⁶ mezi spoluobviněnými nebyl a až v průběhu vyšetřování k němu dojde, kdy například jeden spoluobviněný začne vypovídat proti druhému. Zde má advokát povinnost odstoupit od smlouvy o poskytování právních služeb podle § 20 AZ. Nesmí nadále obhajovat ani jednoho z nich. Takto se zajišťuje, aby poznatky, které dříve obhájce získal od obviněných, nebyly využity v zájmu jednoho obviněného, který by tím byl nedůvodně zvýhodněn, oproti druhému spoluobviněnému. Rozpor zájmů musí skutečně nastat, nestačí pouze jeho možný vznik.⁹⁷

U kolize zájmů mezi spoluobviněnými jde o takový stav, který by jejich společného obhájce stavěl před povinnost využít či opomenout tvrzení jednoho z nich proti druhému a naopak argumentovat ve prospěch jednoho okolnostmi, které by musel v zájmu druhého vyvracet. Je patrné, že takový postup by byl v rozporu s etikou obhájce, ale především se zákonem a všemi předpisy o obhajobě.⁹⁸

Ne každý spor mezi spoluobviněnými je rozporem jejich zájmů. Spoluobvinění se ve svých výpovědích mohou lišit toliko v nepodstatných detailech (například, zda ke krádeži došlo v 10 nebo v 11. hod.), které nemají zásadní význam pro posouzení míry viny každého z nich. Za těchto okolností je společná obhajoba obviněných jedním obhájcem zcela určitě možná. Fišer přichází s případem, kdy dva spoluobvinění odpovídají za vznik požáru za okolností, že jeden z nich nařídil provádění svářečských prací s vědomím, že nejsou splněny

⁹⁶ O rozpor zájmů mezi spoluobviněnými jde i tehdy, pokud při hlavním líčení v důsledku změněné výpovědi jeden druhého neobviňuje, ale obviňoval jej v přípravném řízení, o rozpor se dále jedná v případě, pokud se spoluobvinění doznávají ke skutečnosti, která může být kladena za vinu jen jednomu z nich, dále také v případě, kdy spoluobvinění popisují skutkový stav shodně, ale každý hodnotí jinak závažnost činu. Viz. JELÍNEK, Jiří, UHLÍŘOVÁ, Marta. *Obhájce v trestním řízení*. 1. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 157–159.

⁹⁷ VANTUCH, Pavel. Vyloučení advokáta z obhajoby obviněného. *Bulletin advokacie*, 2002, č. 11 - 12, s. 35.

⁹⁸ FIŠER, Karel. Některé problémy obhajoby při střetu zájmů mezi spoluobviněnými. *Bulletin advokacie*, 1999, č. 1, s. 19.

podmínky protipožární ochrany, druhý obviněný pokynu se stejným vědomím uposlechl a vznikla škoda. První z obviněných doznává, že dal příkaz k práci za těchto okolností, druhý se hájí tím, že vykonával příkázanou činnost. Rozpor mezi oběma z objektivního hlediska je patrný, obvinění se vzájemně usvědčují, nadřízený pracovník nepopírá vydání příkazu, druhý pracovník s poukazem na něj svoji vinu zmírňuje. Oba spoluobvinění jsou však subjektivně přesvědčeni, že mezi nimi není rozporu (oba vypovídají naprosto shodně) ani v jejich zájmech, neboť vycházejí z představy, že uvedením pravdy si navzájem neškodí, a domáhají se přitom obhajoby společným obhájcem. Za předpokladu, že objektivně rozpor existuje, ale oba spoluobvinění doznávají, pro případ rozhodné skutečnosti, kterými jen každý určují míru své viny, nemůže obhájce svým postupem porušit právní předpisy ani zájmy svých klientů.⁹⁹ S tímto názorem se mohu jen ztotožnit. Domnívám se však, že je již pak na advokátovi, aby zvážil všechny pro a proti. Pokud by následně při hlavním líčení vyšlo najevo, například že, nadřízený nutil podřízeného do svářečských prací pod hrozbou ztráty zaměstnání, nebyla by společná obhajoba již možná.

Teorie pamatuje i na případy, kdy by obhajobu měl vykonávat advokát (advokátní koncipient), kterému byla udělena substituce později vyloučeným obhájcem. Pokud by se následně nově zvolení či ustanovení obhájci obrátili se substitucí na tohoto advokáta, nebylo by možné, aby substituci převzal, jelikož by toto bylo v rozporu s § 37 odst. 2 TŘ.¹⁰⁰

5) Poslední případ vyloučení obhájce je upraven v zákoně č. 218/2013 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže). Podle § 44 odst. 1 tohoto zákona nemůže být obhájcem mladistvého ten, kdo současně zastupuje osobu, jejíž zájmy si odporují se zájmy mladistvého, a ten, kdo byl mladistvému jako obhájce takovou osobou zvolen.¹⁰¹

TŘ také upravuje postup vyloučení obhájce. O vyloučení obhájce rozhoduje předseda senátu a v přípravném řízení soudce, a to i bez návrhu. Dříve než o vyloučení rozhodne, umožní obviněnému a obhájci, aby se k věci vyjádřili, a v rozhodnutí k tomuto vyjádření přihlédne. Rozhodne-li o vyloučení obhájce, umožní zároveň obviněnému, aby si v přiměřené lhůtě zvolil obhájce jiného. V případě nutné obhajoby (pokud si obhájce sám nezvolí) mu bude ustanoven. O vyloučení se rozhoduje usnesením, proti kterému je přípustná stížnost,

⁹⁹ Tamtéž. s.20.

¹⁰⁰ JELÍNEK, Jiří, UHLÍŘOVÁ, Marta. *Obhájce v trestním řízení*. 1. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 161.

¹⁰¹ aktuální znění: zákon č. 218/2013 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže).

kteřá má odkladný účinek, tzn., že dokud není o stížnosti pravomocně rozhodnuto, může ještě obhájce obhajobu vykonávat.¹⁰²

3. 5. Nutná obhajoba

Nutná obhajoba je bezesporu důležitá součást práva na obhajobu. Je zakotvena v čl. 40 odst. 3 LZPS. Řadíme zde případy, které zákonodárce považuje za tak závažné, že vyžaduje, aby obviněný obhájce měl vždy, a to i v případě, kdy sám obviněný obhájce nepožaduje, ba jej dokonce odmítá. Pokud tedy vyvstane potřeba nutné obhajoby, platí pravidlo, že obviněný si vždy může obhájce sám zvolit. Nutnou obhajobou není tedy nikterak omezena možnost obviněného ve volném výběru svého obhájce. Platí tedy, že přednost má ten obhájce, kterého si sám obviněný zvolil, před obhájcem zvoleným jinou osobou nebo obhájcem ustanoveným. Pokud si však obviněný obhájce ve stanovené lhůtě nezvolí, bude mu ustanoven.

3. 5. 1. Nutná obhajoba podle § 36 odst. 1 TŘ

Obviněný musí mít obhájce již v přípravném řízení, a to z důvodu skutečností, blíže vymezených v § 36 odst. 1 TŘ, tedy:

- „a) je-li ve vazbě, ve výkonu trestu odnětí svobody, ve výkonu ochranného opatření spojeného se zbavením osobní svobody nebo na pozorování v zdravotním ústavu,*
- b) je-li jeho svéprávnost omezena,*
- c) jde-li o řízení proti uprchlému, nebo*
- d) při sjednávání dohody o vině a trestu.“¹⁰³*

Ad a) Pokud je obviněný omezen na svobodě (viz důvody výše), je v nevýhodném postavení oproti těm obviněným, kteří jsou stíháni na svobodě. Bez obhájce by obviněný nemohl řádně využívat svá práva. V případě výkonu vazby vzniká povinnost mít obhájce vzetím obviněného do vazby, a to i v jiné trestní věci. Pokud je obviněný již ve výkonu trestu pro jinou trestnou činnost a je vůči němu zahájeno další trestní stíhání, je to také důvod nutné obhajoby. Pokud je však výkon trestu nařizen až v průběhu nového trestního stíhání, je dán důvod nutné obhajoby až od okamžiku nastoupení tohoto trestu. V případech, kdy je nařizen pozorování obviněného ve zdravotnickém zařízení, je dán důvod nutné obhajoby, jakmile obviněný do tohoto zdravotnického zařízení nastoupí. Když pozorování skončí, důvod nutné obhajoby odpadá.¹⁰⁴

¹⁰² JELÍNEK, Jiří, UHLÍŘOVÁ, Marta. *Obhájce v trestním řízení*. 1. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 164.

¹⁰³ aktuální znění: zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁰⁴ VANTUCH, Pavel. *Obhajoba obviněného*. 3. vydání. Praha: C.H.Beck, 2010, s. 76.

Ad b) K omezení svéprávnosti lze přistoupit až tehdy, nepostačují-li mírnější a méně omezující opatření¹⁰⁵. Není již možné zbavit člověka svéprávnosti úplně. Soud musí vymezit, v jakém rozsahu je způsobilost člověka v právním jednání omezena. Důvod nutné obhajoby tedy zakládá pravomocné rozhodnutí soudu o omezení svéprávnosti.

Ad c) V řízení proti uprchlému se jedná o případy, kdy se obviněný vyhýbá trestnímu řízení pobytem v cizině¹⁰⁶ nebo tím, že se skrývá¹⁰⁷. Není tedy fyzicky přítomen, a proto musí mít vždy obhájce. Obhájce má v tomto řízení specifické postavení. Předně, trestní stíhání se zahajuje tím, že je usnesení o zahájení trestního stíhání obviněného doručeno obhájci. Obhájci se doručují veškeré písemnosti určené pro obviněného. Obhájce má stejná práva jako obviněný. Pominou-li však důvody řízení proti uprchlému, pokračuje se v trestním řízení podle obecných ustanovení. Pokud se tedy „uprchlý obviněný“ objeví, pokračuje se v řízení již přímo proti němu. Obviněný má nadále právo zvolit si obhájce, pokud si ho nezvolí a jedná se o případ nutné obhajoby, bude mu ustanoven.¹⁰⁸

Ad. d) Pokud jde o nutnou obhajobu při sjednávání dohody o vině a trestu, je právní úpravě vytýkáno, že povinné zastoupení je obligatorní toliko při sjednávání dohody o vině a trestu, nikoli již v řízení před soudem, který tuto dohodu schvaluje. Další výtkou je nemožnost tuto dohodu uzavřít i v řízení před soudem, ale toliko v přípravném řízení¹⁰⁹.

3. 5. 2. Nutná obhajoba podle § 36 odst. 2 TŘ

V tomto § je stanovena pro obviněného povinnost mít obhájce v těch případech, kdy to soud a v přípravném řízení státní zástupce považují za nutné, zejména proto, že obviněný má takové vady (tělesné, duševní), pro které by nebyl způsobilý se náležitě hájit.

Pochybnosti o tom, zda je obviněný schopen se náležitě hájit vznikají v případech, kdy obviněný je slepý, hluchý, hluchoněmý nebo je těžce nemocný. Dále u obviněných, kteří

¹⁰⁵ Za méně omezující opatření lze považovat např. nápomoc při rozhodování nebo zastoupení členem domácnosti. Viz. aktuální znění: zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

¹⁰⁶ „Pobyt v cizině sám o sobě nepostačuje k vyvození závěru, že se stíhaná osoba vyhýbá trestnímu řízení; je třeba, aby přistoupila další skutečnost, a to že tak činí v úmyslu vyhnout se trestnímu řízení, který musí být zjištěn na základě konkrétních skutečností. K závěru, že se stěžovatel pobytem v cizině vyhýbá trestnímu řízení, nestačí pouhé konstatování, že si nevyzvedává písemnosti, jež mu jsou našimi orgány činnými v trestním řízení zasílány, ale je nutno dostupnými cestami zjišťovat, zda jde skutečně o vyhýbání se trestnímu řízení.“ Viz. usnesení Ústavního soudu ze dne 9.3.2004, sp. zn. IV ÚS 590/2003.

¹⁰⁷ „Pod pojmem skrývání je třeba rozumět takové počínání obviněného, které je mařením průběhu trestního řízení, když ten se na území republiky ukrývá a brání tak svému zajištění. Nestačí tedy pouhé zjištění, že se obviněný nezdržuje v místě svého bydliště a opakovaně si nevyzvedává předvolání zasílané mu orgány činnými v trestním řízení.“ Viz. usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 25.11.2009, sp.zn. 3Tdo 1349/2009.

¹⁰⁸ Blíže viz. § 302 – 306a TŘ.

¹⁰⁹ Blíže k této problematice viz. JELÍNEK, Jiří. Dohodovací řízení v trestním procesu a otázky související. *Bulletin advokacie*, 2012, č. 10, s. 25.

neumí číst, psát či jsou po utrpeném úrazu v kómatu nebo jiném obdobném stavu hospitalizováni v nemocnici.¹¹⁰Pochybnost o tom, zda je či není obviněný schopný se sám náležitě hájit, vznikne nejčastěji při prvním jeho výslechu, kdy je např. OČTŘ zjištěno, že je slepý nebo hluchý.

Vantuch uvádí, že takovým případem může být i to, kdy se jedná o věc právně či skutkově složitou nebo okolnost, že obviněný nemá obhájce, ač spoluobviněný, jehož zájmy jsou v rozporu se zájmy prvního obviněného, má dva specializované obhájce.¹¹¹

Nabízí se také otázka, jak postupovat, pokud je obviněný cizincem? V zásadě souhlasím s rozhodnutím Nejvyššího soudu ČR, který stanovil, že „ze samotné skutečnosti, že obviněný je cizincem a nezná dostatečně český jazyk, nelze bez dalšího vyvozovat důvod nutné obhajoby podle § 36 odst. 2 tr. řádu., zvláště když obviněný pochází ze země, která kulturně, civilizačně, způsobem života svých obyvatel i organizací celé společnosti vychází v podstatě z obdobných principů jako Česká republika. Obviněný rozhodně nepochází z prostředí, v němž by bylo nezávadným takové jednání, jaké mu bylo v České republice kladeno za vinu, takže by nebyl schopen pochopit smysl obvinění a přiměřeně se proti němu hájit. Určitá jazyková bariéra mezi obviněným na straně jedné a soudy jako orgány činnými v trestním řízení na straně druhé tedy v žádném případě neznamenala bariéru znemožňující obviněnému náležitou obhajobu a byla snadno překonatelná již tím, že byl přibrán tlumočnick.“¹¹² Jsem však názoru, že v případě, kdy by obviněný pocházel ze země, jejichž kultura a způsob života se značně odlišují od toho našeho, přicházel by důvod nutné obhajoby v úvahu.

3. 5. 3. Nutná obhajoba podle § 36 odst. 3, odst. 4 TŘ

Důvod nutné obhajoby je dán i v případě, koná-li se řízení o trestném činu, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice převyšuje 5 let. V tomto případě je dán důvod nutné obhajoby již v přípravném řízení. Pokud je trestní stíhání zahájeno pro více trestných činů, postačuje, aby tento důvod byl dán aspoň u jednoho z těchto trestných činů¹¹³.

Podle § 36 odst. 4 TŘ musí mít obviněný obhájce také v hlavním líčení konaném ve zjednodušeném řízení proti zadrženému, nebo v řízení, v němž se rozhoduje o uložení nebo změně zabezpečovací detence nebo o uložení nebo změně ochranného léčení, s výjimkou ochranného léčení protialkoholního.

¹¹⁰ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád. Komentář. I. díl.* 6. vydání. Praha: C.H.Beck, 2008, s. 272.

¹¹¹ VANTUCH, Pavel. *Obhajoba obviněného.* 3. vydání. Praha: C.H.Beck, 2010, s. 77.

¹¹² Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 28.12.2004, sp.zn. 7 Tdo 1410/2004.

¹¹³ VANTUCH, Pavel. *Obhajoba obviněného.* 3. vydání. Praha: C.H.Beck, 2010, s. 77.

3. 5. 4. Nutná obhajoba podle § 36a TŘ

Tento § upravuje nutnou obhajobu v případech vykonávacího řízení, ve kterém soud rozhoduje ve veřejném zasedání (nikoli neveřejném), v řízení o stížnosti pro porušení zákona, v řízení o dovolání a v řízení o návrhu na povolení obnovy řízení.

Ve vykonávacím řízení, v němž soud rozhoduje ve veřejném zasedání, musí mít odsouzený obhájce,

- a) je-li jeho svéprávnost omezena,
- b) je-li ve vazbě, nebo
- c) jsou-li pochybnosti o jeho způsobilosti náležitě se hájit.

(2) V řízení o stížnosti pro porušení zákona, v řízení o dovolání a v řízení o návrhu na povolení obnovy musí mít odsouzený obhájce,

- a) jde-li o případy uvedené v § 36 odst. 1 písm. a) nebo b),
- b) jde-li o trestný čin, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice převyšuje pět let,
- c) jsou-li pochybnosti o jeho způsobilosti náležitě se hájit,
- d) jde-li o řízení proti odsouzenému, který zemřel.¹¹⁴

3. 5. 5. Nutná obhajoba ve věcech mladistvých

Tuto problematiku upravuje § 42 odst. 2 zákona o soudnictví ve věcech mládeže, který stanoví, že mladistvý musí mít obhájce

- a) od okamžiku, kdy jsou proti němu použita opatření podle tohoto zákona nebo provedeny úkony podle trestního řádu, včetně úkonů neodkladných a neopakovatelných, ledaže nelze provedení úkonu odložit a vyrozumění obhájce o něm zajistit,
 - b) ve vykonávacím řízení, rozhoduje-li soud pro mládež ve veřejném zasedání,
 - c) v řízení o stížnosti pro porušení zákona, v řízení o dovolání a v řízení o návrhu na povolení obnovy řízení, rozhoduje-li soud pro mládež ve veřejném zasedání,
- a to do dovršení osmnácti let věku.

Výše uvedený zákon tedy u mladistvého posunuje důvod nutné obhajoby již do stadia před zahájením trestního stíhání. Úkony podle TŘ zakládají u mladistvého důvody nutné obhajoby jen tehdy, pokud jsou prováděny proti mladistvému jako osobě, proti které je

¹¹⁴ aktuální znění: zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů.

vedeno trestní řízení, tedy v rámci postupu před zahájením trestního stíhání jako proti podezřelému, nikoli např. osobě podávající vysvětlení v postavení svědka.¹¹⁵

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže v § 73 odst. 1 stanoví, že zvláštní ustanovení o trestním řízení ve věcech mladistvých se neužije

a) v řízení o proviněních, která obviněný spáchal jednak před dovršením osmnáctého roku, jednak po jeho dovršení, jestliže trestní zákoník na čin spáchaný po dovršení osmnáctého roku stanoví trest stejný nebo přísnější, nebo

b) bylo-li zahájeno trestní stíhání až po dovršení devatenáctého roku mladistvého.

Z toho plyne, že se mohou vyskytnout i případy, kdy obviněný spáchá provinění před dovršením 18. roku věku, a i když nebude mít obhájce, bude to v souladu se zákonem. Neznamená to ovšem, že nemůže přicházet do úvahy jiný důvod nutné obhajoby¹¹⁶.

3. 6. Právo obviněného vzdát se obhájce z pohledu nutné obhajoby

Toto právo je poměrně novým institutem zakotveným v TŘ, a to novelou č. 459/2011 Sb., která v § 36b umožnila, aby se v případech nutné obhajoby podle § 36 odst. 3, § 36a odst. 2 písm. b) a § 36 odst. 4 písm. a) mohl obviněný obhájce vzdát, mimo případů, kdy se jedná o trestný čin, za který lze uložit výjimečný trest.

V § 36b odst. 2 TŘ je stanovena forma, jakou se obviněný může obhájce vzdát. Je to výslovným písemným prohlášením nebo ústně do protokolu u orgánu činného v trestním řízení, který vede řízení. Je stanoveno, že prohlášení musí být učiněno za přítomnosti obhájce a po předchozí poradě s ním. Přítomnost obhájce má zamezit možnosti nátlaku OČTŘ na obviněného, aby se obhájce vzdal.

Kriticky se tomuto staví Vantuch, který poukazuje na to, že zatímco důvodová zpráva k § 36b TŘ počítá s tím, že bude-li prohlášení činěno písemně, pak by na něm měl být uveden kromě podpisu obviněného též podpis obhájce, který stvrdí, že prohlášení bylo učiněno za jeho přítomnosti, zákon o tomto mlčí. V praxi by to mohlo znamenat, že pokud by se obviněný vzdal obhájce ústně do protokolu u OČTŘ, potom by se tak stalo bez jeho písemného prohlášení a bez předchozí rady s obhájcem. Vznikly by tedy dva odlišné režimy vzdání se obhájce.¹¹⁷

Pokud se obviněný v případě nutné obhajoby vzdá obhájce a rozhodne se hájit sám, může se dostat do situace, kdy zjistí, že tato obhajoba je nad jeho síly. V takovém případě

¹¹⁵ JELÍNEK, Jiří, UHLÍŘOVÁ, Marta. *Obhájce v trestním řízení*. 1. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 120.

¹¹⁶ Tamtéž. s. 121.

¹¹⁷ VANTUCH, Pavel. K právu obviněného vzdát se obhájce z pohledu nutné obhajoby. *Bulletin advokacie*, 2012, č. 11, s. 20.

dává TŘ v § 36b odst. 3 obviněnému možnost prohlášení o vzdání se obhájce vzít kdykoliv zpět. Spolu se zpětvzetím prohlášení musí obviněný předložit plnou moc obhájce, kterého si zvolil, nebo požádat o jeho ustanovení. Pokud tak neučiní, bude se předpokládat, že si sám obhájce nezvolil a ten mu bude ustanoven. Jako pojistka proti obstrukcím obviněného, který by se mohl dokola obhájce vzdávat a brát své prohlášení zpět, TŘ stanoví, že pokud obviněný vezme své prohlášení o vzdání se obhájce jednou zpět, znovu se již vzdát obhájce nemůže.¹¹⁸

Platí, že kdyby v případě nutné obhajoby obviněný neměl obhájce, jednalo by se o podstatnou vadu trestního řízení. K úkonu, který by OČTŘ takto provedly, by nebylo možno přihlížet a ve vztahu k obviněnému by byl neúčinný a musel by být proveden znovu za přítomnosti obhájce.¹¹⁹ Této situaci předchází § 36 b) odst. 4 TŘ, který vylučuje opakování úkonů z důvodu, že obviněný neměl obhájce, a to od doby doručení prohlášení o vzdání se obhájce OČTŘ do jeho zpětvzetí.

Možnost obviněného vzdát se obhájce v případě nutné obhajoby je kontroverzním tématem. U nutné obhajoby platí, že se jedná o případy natolik závažné, že obviněný obhájce mít musí a pokud si jej nezvolí, bude mu (i proti jeho vůli) ustanoven. Institut vzdání se obhájce pak nutnou obhajobu zcela popírá. Na jednu stranu tedy zákonodárce zařazuje případy uvedené v § 36 odst. 3, § 36a odst. 2 písm. b) a § 36 odst. 4 písm. a) pod tak závažné, kdy obviněný obhájce mít musí, na druhou stranu pak v § 36b TŘ toto popírá a dává obviněnému možnost obhájce se vzdát, a to v případech, kdy jej mít musí, a to i proti své vůli. I Vantuch uvádí, že v tomto případě se již nejedná o nutnou obhajobu¹²⁰. Zastávám názor, že ač bezesporu bylo vložení § 36b do TŘ motivováno především snahou ušetřit státní peníze, které jsou vynakládány na náklady a hotové výdaje spojené s nutnou obhajobou, v praxi se ustanovení moc neuplatňuje, tedy aspoň já jsem se s ním ještě nesetkal. Aniž bych chtěl házet všechny případy nutné obhajoby „do jednoho pytle“, zkušenosti z mé dosavadní praxe mě utvrzují v tom, že pokud je obviněnému takto ustanoven obhájce, zpravidla se u obviněného nejedná o první konflikt se zákonem a tento obviněný vůbec neuvažuje o tom, že by se obhájce vzdal a rozhodně nepřemýšlí nad tím, že bude v budoucnu případně muset náklady, které stát na jeho obhajobu vynaložil, vrátet.

Pokud se obviněný obhájce vzdá, často si ani neuvědomuje, jaké důsledky to pro něj může mít. Lze jen těžko předpokládat, že každý takovýto obviněný by se orientoval

¹¹⁸ Tamtéž.

¹¹⁹ JELÍNEK, Jiří, UHLÍŘOVÁ, Marta. *Obhájce v trestním řízení*. 1. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 109.

¹²⁰ VANTUCH, Pavel. K právu obviněného vzdát se obhájce z pohledu nutné obhajoby. *Bulletin advokacie*, 2012, č. 11, s. 21.

v právních předpisech, účastnil se každého výslechu svědků, podával návrhy či opravné prostředky nebo nahlížel do spisu. Lze si pak představit situaci, kdy se obviněný při hlavním líčení dozví skutečnosti, o kterých vůbec nevěděl, ač by vědět mohl, pokud by se obhájce nevzdal a mohl se tak lépe na hlavní líčení připravit. Pokud by si obviněný následně uvědomil, že sám na obhajobu nestačí a vzal zpět své vzdání se obhájce, musí si uvědomit, s odkazem na § 36b odst. 4 TŘ, že úkony již provedené v době, kdy se obhájce vzdal, nemusí OČTŘ již opakovat. Na závěr lze shrnout, že § 36b TŘ jednak devalvuje institut nutné obhajoby a ve svém konečném důsledku může obviněnému značně přitížit. Troufám si tvrdit, že finanční prostředky, které stát v případech vzdání se obhájce ušetří, jsou zanedbatelné s porovnáním důsledků, které může mít pro obviněného lehkovážné vzdání se obhájce.

3. 7. Ustanovený obhájce

TŘ vychází z principu svobodné volby obhájce a dává přednost obhájci zvolenému před tím ustanoveným. Každý obviněný, tedy v případech, kdy musí mít obhájce z důvodu nutné obhajoby, si jej může svobodně zvolit. Buď si jej zvolí, okamžitě nebo mu OČTŘ ponechá lhůtu ke zvolení. Délka lhůty není v TŘ stanovena, jedná se o lhůtu soudcovskou. Její délka se stanoví s přihlédnutím k povaze a okolnostem případu. Pokud si obviněný v této lhůtě obhájce nezvolí, bude mu ustanoven formou opatření. Obhájce ustanovuje předseda senátu a v přípravném řízení soudce. Ustanovení se uskutečňuje zpravidla písemně, avšak vyskytuje se také ústní forma ustanovení obhájce (např. prostřednictvím telefonu) s tím, že následuje (obvykle do tří dnů) jeho písemná verifikace.¹²¹ Nelze v žádném případě nutit obviněného k tomu, aby ihned přijal obhájce ex offio¹²².

V případě, že ustanovený obhájce nevykonává obhajobu řádně, může se obviněný se svými námitkami na způsob výkonu obhajoby obracet na ten OČTŘ, který mu obhájce ustanovil s tím, aby byl obhájce obhajoby zproštěn a ustanoven obhájce nový. Může se také obrátit na ČAK s podnětem k zahájení kárného řízení proti takovému advokátovi.¹²³ Jelikož je vztah mezi obhájcem a obviněným nezávislý na státní moci, nenese stát, případně OČTŘ v případě ustanoveného obhájce odpovědnost za způsob provádění obhajoby a ani za její

¹²¹ ŠÁMAL, Pavel, MUSIL, Jan, KUČHTA, Josef a kol. *Trestní právo procesní*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 217.

¹²² „Rozhodl-li obecný soud o ustanovení obhájce obžalovaného přesto, že tento si pro svoji obhajobu obhájce (jednoho nebo více) sám zvolil, a jestliže svým procesním postupem nadto neumožnil jednomu ze zvolených obhájců uplatnění jeho práv (jednal v jeho nepřítomnosti za situace, kdy měl zjištěno, že nebyl o nařízeném jednání řádně a včas uvědoměn - § 198 odst. 1 tr. ř., § 202 odst. 3 tr. ř.), porušil svým postupem ústavně zaručené právo obžalovaného na obhajobu (čl. 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod).“ Viz. Nález ústavního soudu ze dne 12.10.2000, sp. zn. III ÚS 312/1998.

¹²³ JELÍNEK, Jiří, UHLÍŘOVÁ, Marta. *Obhájce v trestním řízení*. 1. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 168.

nedostatečný výkon. Toto vyplývá z toho, že advokacie je nezávislá na státu a výkon obhajoby je tak vztahem mezi obviněným a obhájcem.¹²⁴

Ustanovený obhájce je povinen neprodleně po svém ustanovení navázat spojení s obviněným, vazebně stíhaného obviněného navštívit ve vazební věznici, obviněného stíhaného na svobodě vyzvat dopisem k tomu, aby se dostavil do advokátní kanceláře na poradu. Ustanovený obhájce je tedy povinen vstoupit s obviněným do nezbytného vzájemného kontaktu tak, aby si mohli vyměnit relevantní informace. Na rozdíl od zvoleného obhájce v případě ustanoveného obhájce není k převzetí obhajoby nezbytný souhlas advokáta, jenž byl jako obhájce ustanoven, jelikož ustanovený obhájce, jak stanoví § 40 TŘ je povinen obhajobu převzít. Z důležitých důvodů může však být obhájce na svou žádost nebo na žádost obviněného povinnosti obhajování zproštěn¹²⁵ a místo něho ustanoven obhájce jiný. Povinnosti obhajování zprošťuje v řízení před soudem předseda senátu a v přípravném řízení soudce.

Mezi důležité důvody, pro které může být ustanovený obhájce obhajoby zproštěn, lze zařadit zejména narušení nezbytné důvěry mezi obviněným a obhájcem. Pokud klient trvá na postupu, který je v rozporu s právním nebo stavovským předpisem i přes upozornění obhájce, je i toto závažný důvod ke zproštění obhajoby. Dalšími důvody jsou ty, pro které je advokát povinen odmítnout poskytnutí právní pomoci podle § 19 odst. 1 AZ¹²⁶, dále skutečnost, že obhájce obhajuje v téže věci jiného obviněného, jehož zájmy jsou v rozporu se zájmy obviněného, jemuž byl ustanoven, či to, že věc byla postoupena jinému OČTŘ, jehož sídlo je značně vzdáleno od sídla ustanoveného obhájce. Za důležitý důvod pro zproštění obhájce nutné obhajoby lze považovat i dlouhodobou nemoc tohoto obhájce, která mu brání ve výkonu jeho práv a povinností. Z obdobných důvodů jako obhájce může žádat o zproštění obhajování ustanoveným obhájcem také obviněný. Pokud je žádosti o zproštění vyhověno,

¹²⁴ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád. Komentář. I. díl.* 6. vydání. Praha: C.H.Beck, 2008, s. 292.

¹²⁵ „Advokát, který byl podle § 40 TŘ. ustanoven obhájcem obviněného, nemůže převzetí obhajoby odmítnout z toho důvodu, že není specialistou v oboru trestního práva.“ Viz. Kárné rozhodnutí kárné komise ČAK ze dne ve věci K40/94. *Bulletin advokacie*, 1995, č. 8, s. 72.

¹²⁶ a) v téže věci nebo ve věci související již poskytl právní služby jinému, jehož zájmy jsou v rozporu se zájmy toho, kdo o poskytnutí právních služeb žádá,
b) osobě, jejíž zájmy jsou v rozporu se zájmy toho, kdo o právní služby žádá, poskytl již v téže věci nebo věci související právní služby advokát, s nímž vykonává advokacii společně (§ 11 odst. 1), nebo v případě zaměstnaného advokáta advokát, který je jeho zaměstnavatelem, anebo advokát, který je zaměstnancem stejného zaměstnavatele,
c) by informace, kterou má o jiném klientovi nebo o bývalém klientovi, mohla toho, kdo o poskytnutí právních služeb žádá, neoprávněně zvýhodnit,
d) projednání věci se zúčastnil advokát, případně osoba advokátovi blízká,
e) zájmy toho, kdo o poskytnutí právních služeb žádá, jsou v rozporu se zájmy advokáta nebo osoby advokátovi blízké.

musí být ustanoven nový obhájce. Ustanovení § 40a TŘ pak dává možnost rozhodnout o zproštění ustanoveného obhájce, a to i bez návrhu, oproti § 40 TŘ, kde se jedná o zproštění toliko na návrh.¹²⁷ Podle § 40a odst. 1 TŘ je soud povinen zprostit ustanoveného obhájce obhajoby v případech uvedených v § 37a odst. 1 nebo 2 TŘ nebo nevykonává-li ustanovený obhájce obhajobu delší dobu¹²⁸. Pokud si tedy obviněný stěžuje na nečinnost obhájce, ale nepodá návrh na jeho zproštění obhajoby, zvažují OČTŘ postup podle § 40a TŘ. Postup dle § 40 TŘ, tedy zproštění na návrh, má vždy přednost před postupem dle § 40a TŘ.¹²⁹

Za nutné považují zmínit také možnost stanovenou v § 38 odst. 2 TŘ, tedy je-li obviněných několik, ustanoví se těm, jejichž zájmy si v trestním řízení neodporují, zpravidla obhájce společný. Toto ustanovení je beze sporu promítnutím zajištění zásady hospodárnosti v trestním řízení. Pokud tedy obvinění shodně vinu popírají, neměl by být problém společného obhájce ustanovit. V případě, kdy jeden svaluje vinu na druhého, není tento postup možný. V praxi se mohou vyskytnout případy, kdy je společný obhájce ustanoven a až v průběhu trestního řízení si začnou zájmy obviněných odporovat. Pak musí být obhájce obhajoby zproštěn podle § 40a TŘ a každému obviněnému, jehož zájmy si s jiným obviněným odporují, musí být ustanoven obhájce nový.

3. 7. 1. Ustanovování obhájců a problémy s tím spojené

Proces ustanovení obhájce je blíže specifikován v § 39 odst. 2 a 3 TŘ. Postup ustanovování v nich upravený byl zaveden novelou č. 283/2004 Sb., účinnou od 1.7.2004. Zmíněná novela byla reakcí na připomínky ČAK, že advokáti nejsou v trestním řízení ustanovování rovnoměrně, což ve svém důsledku znamená i nerovnoměrný podíl na odměnách vyplácených státem ustanoveným obhájcům.

Tato nepřehledná situace byla vyřešena tak, že pro účely ustanovení obhájců vedou soudy abecedně uspořádané pořadníky advokátů, kteří souhlasili s výkonem obhajoby jako ustanovení obhájci u daného soudu a mají v jeho obvodu, popřípadě sídle, své sídlo¹³⁰. Pokud advokáta z tohoto pořadníku nebude možné ustanovit (například budou všichni advokáti vyloučeni), ustanoví soud advokáta z pořadníku advokátů nadřízeného soudu. Celý postup spočívá v tom, že advokáti vedení v pořadníku jsou ustanovováni jako obhájci jednotlivým obviněným postupně tak, jak za sebou následují jejich příjmení v pořadníku. Pokud takto

¹²⁷ VANTUCH, Pavel. *Obhajoba obviněného*. 3. vydání. Praha: C.H.Beck, 2010, s. 90 - 91.

¹²⁸ Delší dobou se rozumí případy, kdy obhájci brání ve výkonu obhajoby jakákoli překážka, nejčastěji vyškrtnutí se seznamu advokátů, pozastavení výkonu advokacie, závažná nemoc, či pracovní přetížení. Viz. VANTUCH, Pavel. *Obhajoba obviněného*. 3. vydání. Praha: C.H.Beck, 2010, s. 91.

¹²⁹ Tamtéž. s. 92.

¹³⁰ Za sídlo se považuje adresa kanceláře, nikoli pobočky.

bude ustanoven advokát, u kterého jsou dány důvody k vyloučení z obhajoby, nebo nemohl-li by být advokát ustanoven z jiných důvodů, ustanoví se první následný advokát, u kterého tyto důvody nejsou.¹³¹ Tento postup měl garantovat rovnoměrné vytížení advokátů při ustanovování obhájců.

Začaly se však množit stížnosti advokátů na to, že jim někdo volá ze skrytého čísla a než stačí hovor přijmout, je ukončen. Začaly se tedy množit domněnky o tom, že se jedná o postup OČTŘ, kterým se snaží obejít zákon a „dohodit“ lukrativní případ třeba svému známému. Tedy dříve než se obhájci zašle usnesení o jeho ustanovení pro daný případ, prozvoní se na mobilní telefon a následně se запиše, že nebyl zastižen a nemohl tak být ustanoven, přičemž tímto postupem se dá dopracovat k obhájci, který OČTŘ vyhovuje.

Na tyto domněnky zareagoval advokát Mgr. Jiří Klega, který zaslal k Okresnímu soudu v Karviné, v jehož soudním okrese působí jako obhájce, žádost o prověření způsobu přidělování obhájců podle seznamu advokátů u daného soudu. Okresní soud v Karviné následně vyzval advokáty, aby se vyjádřili se svými zkušenostmi. Po vyhodnocení dospěl k závěru, že prozvánění nemají zřejmě žádnou souvislost s ustanovováním obhájců, ale může se jednat o aktivitu marketingových společností, kdy zjištěná telefonní čísla ověřuje v první fázi automat jen prozvoněním, zda vůbec existují. Nešlo samozřejmě vyloučit, že k porušování zákona nedochází, a tak se Okresní soud v Karviné rozhodl dosavadní systém ustanovování obhájců změnit. Od 20.4.2015 jsou advokáti ustanovováni pouze soudními osobami, a to ze dvou předem určených telefonních čísel.¹³²

Další problém, který může být s ustanovování obhájců spojen, je následující. Určitě ne jeden obhájce vypověděl plnou moc z toho důvodu, že klient již neměl peníze na další placení obhajoby, ale naznačil mu, že jej bude zastupovat, pokud jej soud v rámci nutné obhajoby ustanoví. Pak vzniká dilema, zda porušit zákon, ustanovit tohoto obhájce a věc může pokračovat dále bez průtahů. Nebo ustanovit obhájce dle pořadníku a v případě, že se jedná o složitý případ mu ponechat někdy i velmi dlouhou lhůtu na nastudování spisu. V zásadě se domnívám, že ač je tento postup bez dalšího porušením zákona na straně jedné, na druhé straně šetří práva účastníků řízení a zabraňuje zbytečným průtahům v řízení a tímto by měl být ospravedlněn¹³³. Vždy je ale potřeba přistupovat ke každému případu individuálně.

¹³¹ aktuální znění: zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů.

¹³² KLEGA, Jiří. *Změna ve způsobu ustanovování obhájců*[online]. epravo.cz, 2. listopadu 2015 [cit. 27.6.2016]. Dostupné na <<http://www.epravo.cz/top/clanky/zmena-ve-zpusobu-ustanovovani-obhajcu-99354.html>>.

¹³³ Takto lze postupovat toliko tehdy, pokud důvodem pro vypovězení plné moci obhájcem nebylo narušení důvěry mezi ním a klientem. Viz. VÁVRA, Libor. *O obhájci z pořadníku*[online]. pravni prostor.cz, 27. července 2015 [cit. 29.6.2016]. Dostupné na <<http://www.pravni-prostor.cz/clanky/trestni-pravo/o-obhajci-z-poradniku>>.

3. 8. Advokát (obhájce) určený ČAK

Vedle obhajoby na základě plné moci a ustanoveným obhájcem, existuje ještě jeden zvláštní případ, a to obhajoba obhájcem určeným ČAK na základě § 18c odst. 1 až 9 AZ.

Podmínky pro určení advokáta (obhájce) jsou:

- a) podání žádosti na předepsaném formuláři, jenž musí být doložena doklady osvědčujícími příjmové a majetkové poměry, které žadatel v žádosti uvádí,
- b) žadatel není ve věci, v níž určení žádá, zastoupen jiným advokátem ani jinou osobou poskytující právní služby na základě zvláštního zákona,
- c) v téže věci dosud ČAK advokát žadateli nebyl určen, to neplatí, odmítne-li ve věci určený advokát poskytnout službu pro střet zájmů ve smyslu § 19 AZ, nebo dojde-li k narušení nezbytné důvěry mezi ním a klientem. Advokát je oprávněn takto postupovat také tehdy, pokud klient přes poučení advokátem o tom, že jeho pokyny jsou v rozporu s právním nebo stavovským předpisem, trvá na tom, aby advokát přesto postupoval podle těchto pokynů.

ČAK určí advokáta k poskytnutí právní služby bez zbytečného odkladu poté, co ověří splnění zákonných podmínek. Má právo žádosti i přes splnění zákonných podmínek nevyhovět, a to tehdy, pokud by zjistila, že poskytnutí právní služby směřuje ke zneužití tohoto práva, nebo jestliže by poskytnutí právní služby bylo zjevně bezdůvodné (nesmyslné). ČAK o určení vydá rozhodnutí, v něm vymezí věc, v níž je advokát povinen právní služby poskytnout, jakož i rozsah těchto služeb. ČAK určený advokát je povinen právní služby žadateli poskytnout za stanovených podmínek, s výjimkou situace, kdy sám po prostudování věci zjistí, že je zde dán důvod pro nevyhovění žádosti nebo je zde překážka v komunikaci s klientem. V těchto případech advokát o důvodech neposkytnutí právních služeb bez odkladu písemně vyrozumí žadatele a ČAK. ČAK poté určí nového advokáta.

Pokud je advokát (obhájce) takto určen, nemůže obhajobu odmítnout z jiných důvodů, než stanoví AZ jako důvody pro odmítnutí právní služby. Pokud by tedy došlo k odmítnutí takto určené obhajoby s poukazem na zaneprázdněnost obhájce, může se tento dopustit kárného provinění. Povinnost určeného advokáta poskytnout právní službu však nemusí být totožná s přáním žadatele, resp. s jeho představami o určitém právním úkonu anebo zastoupení v právní věci. Advokát není povinen splnit jakékoliv přání žadatele, pokud zjistí, že nejde o zastupování či prosazování jeho oprávněných zájmů zákonnou cestou.

Určení advokáta ČAK nenahrazuje plnou moc k obhajobě toho, komu byl advokát ČAK určen. Určením ČAK tak ještě žádný procesní vztah nevzniká (ani vztah advokát – klient). Jedná se tedy o jakýsi příkaz ČAK advokátovi, aby za splnění určitých podmínek poskytl požadovanou právní službu, přičemž je v zájmu všech zúčastněných, aby v písemném opatření Komora specifikovala obsah právní služby, ke které je advokát určován. Určení tedy nenahrazuje udělení plné moci klientem a neodpovídá svým charakterem ustanovení zástupce či obhájce soudem podle procesních předpisů.¹³⁴ Určený obhájce má tak povinnost uzavřít s klientem smlouvu o poskytnutí právních služeb. Pokud tedy klient přestane mít zájem na tom, aby jej určený obhájce obhajoval, bez dalšího stačí, aby plnou moc odvolal. Pokud by však chtěl plnou moc vypovědět advokát a klient by s tímto měl problém, bylo by potřebné, aby advokát požádal o zrušení jeho ustanovení ČAK.¹³⁵

3. 9. Zvolený obhájce

TŘ upřednostňuje a vychází z té možnosti, že si obviněný sám obhájce zvolí a ke svému zastupování mu udělí plnou moc. Obhájce zvolený obviněným má vždy přednost před obhájcem ustanoveným či obhájcem zvoleným jinou osobou. Nejprve je tedy nutné, aby si obviněný vybral, kterého advokáta by chtěl za svého obhájce. To, že si nějakého advokáta vybere, ovšem neznamená, že ten jej musí zastupovat. Prvním krokem je tedy objednání se u daného advokáta a vyličení předmětných skutečností obviněným. Na základě toho se advokát rozhodne, zda obhajobu přijme. Pokud ano, zpravidla sepíše s obviněným záznam a následně uzavře smlouvu o poskytování právních služeb, která není samostatným smluvním typem, nýbrž příkazní smlouvou podle občanského zákoníku. Do značné míry je však modifikována jednotlivými ustanoveními zákona o advokacii¹³⁶. Lze ji uzavřít ústně, konkludentně či písemně. Lze však jedině doporučit písemné uzavření.

Od smlouvy o poskytování právních služeb je nutné odlišit plnou moc, kterou obviněný obhájci udělí. Zatímco smlouva o právní pomoci je dvoustranným právním jednáním vytvářejícím právní vztah mezi obhájcem a obviněným, plná moc je jednostranné právní jednání obviněného určené třetím osobám, že obhájce je oprávněn jej zastupovat

¹³⁴ JEŽEK, Vladimír. Právní povaha určení advokáta podle § 18 odst. 2 zákona o advokacii. *Bulletin advokacie*, 1999, č. 8, s. 11 - 13.

¹³⁵ JELÍNEK, Jiří, UHLÍŘOVÁ, Marta. *Obhájce v trestním řízení*. 1. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 192.

¹³⁶ AZ oproti obecné úpravě stanoví jisté modifikace právního vztahu mezi advokátem a klientem, zejména povinnosti zástupce, odlišnosti vzniku či zániku právního vztahu. AZ je ve vztahu k občanskému zákoníku v poměru zvláštní právní úpravy k úpravě obecné. Z pohledu občanského zákoníku nejde o samostatný smluvní typ, ale - pokud je jejím předmětem zastupování zejména v řízení před soudy a jinými orgány podléhá režimu smlouvy příkazní s modifikacemi stanovenými AZ. Viz. Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 23.11.2011, sp.zn. 33 Cdo 4121/2007.

a v jakém rozsahu. Plná moc je pouze osvědčením, že určitý obhájce může obviněného zastupovat. Na rozdíl od smlouvy o poskytování právních služeb se jedno vyhotovení plné moci musí založit do trestního spisu.¹³⁷

I přesto, že je plná moc jednostranným právním jednáním, vyžaduje se, aby z ní bylo patrné její přijetí obhájcem. Plnou moc podepisuje obviněný, který zmocnění ke své obhajobě advokátovi uděluje. Obhájce pak většinou přímo na tiskopisu o plné moci uvádí: "*Přijímám zmocnění a dále zmocňuji ve stejném rozsahu*" a připojí svůj podpis a datum. Z formulace použité advokátem je patrné, že podepsaný obhájce převzal zmocnění k obhajobě a že v případě potřeby jej při úkonech trestního řízení zastoupí jeho zástupce. V žádném případě nelze již z pouhého udělení plné moci obviněným bez dalšího jednoznačně projeveného souhlasu advokáta k jeho obhajování dovodit, že převzal jeho obhajobu. O převzetí obhajoby advokátem nesmí být žádných pochyb. Obhájce vystupuje vždy jménem obviněného, nikoli svým.¹³⁸ To, že si obviněný zvolil obhájce, neznamená, že si nemůže již zvolit jiného. Jakmile si obviněný zvolí nového obhájce, zanikají oprávnění obhájce dřívějšího.

Obhájce může obviněnému zvolit také jeho zákonný zástupce. Ten však nemůže bránit obviněnému, aby si jej zvolil sám. Pokud si obhájce nezvolí sám obviněný ani jeho zákonný zástupce, může mu obhájce zvolit v souladu s § 37 odst. 1 TRŘ příbuzný v pokolení přímém, jeho sourozenec, osvojitel, osvojenec, manžel, partner, druh i zúčastněná osoba. Tyto osoby volí obhájce vlastním jménem, nikoli v zastoupení obviněného jako zákonný zástupce a na vlastní náklady. Tyto osoby nemohou zvolit obviněnému obhájce proti jeho vůli, musí zde být souhlas obviněného.¹³⁹ Pokud je však obviněný omezen ve svéprávnosti, mohou mu tyto osoby zvolit obhájce i proti jeho vůli.

Pro řízení ve věcech mladistvých platí speciální úprava obsažená v § 44 odst. 2 zákona o soudnictví ve věcech mládeže, kdy platí, že nevyužije-li mladistvý práva zvolit si obhájce a nezvolí-li mu ho ani jeho zákonný zástupce, může mu ho zvolit jeho příbuzný v pokolení přímém, jeho sourozenec, osvojitel, manžel, druh i zúčastněná osoba. Jestliže mladistvý nepřekročil osmnáctý rok svého věku, mohou tak tyto osoby učinit i proti jeho vůli. Stále platí, že i mladistvý si může obhájce sám zvolit a tento má přednost před obhájcem zvoleným jinými osobami nebo obhájcem ustanoveným.

¹³⁷ VANTUCH, Pavel. *Obhajoba obviněného*. 3. vydání. Praha: C.H.Beck, 2010, s. 80.

¹³⁸ VANTUCH, Pavel. *Odmítnutí obhajoby*[online]. *pravnicaradce.ihned.cz*, 14.února 2007 [cit. 24. července 2016]. Dostupné na <<http://pravnicaradce.ihned.cz/c1-20421960-odmitnuti-obhajoby>>.

¹³⁹ JELÍNEK, Jiří, UHLÍŘOVÁ, Marta. *Obhájce v trestním řízení*. 1. vydání. Praha: Leges, 2011, s136 - 137.

Obviněný sám nese odpovědnost za volbu obhájce a její důsledky, soud nemůže v žádném případě posuzovat kvalitu obhajoby. Za porušení povinnosti odpovídá obhájce svému klientovi a kárnému orgánu stavovské organizace advokátů. I v případě, že je obhájce ustanoven, nemůže soud následně dohlížet na kvalitu obhajoby.¹⁴⁰

3. 9. 1. Pluralita obhájců

Pluralitou obhájců jsou nazývány případy, kdy je vedeno trestní řízení proti obviněnému a tento udělí plnou moc pro dané trestní řízení dvěma či více obhájcům. Každý z těchto obhájců pak disponuje samostatnými obhajovacími právy a povinnostmi nezávislymi na druhém obhájci.¹⁴¹

Od pojmu pluralita obhájců je nutné odlišovat institut substituce, který zmiňují výše. Zatímco u plurality obhájců má obviněný dva, tři i více obhájců a každému z nich udělil plnou moc u substituce, má obviněný jen jednoho obhájce a tento pak uděluje substituční plnou moc substitutovi k jednotlivému úkonu či úkonům¹⁴². Substitucí jsou také případy, kdy se v jeden den provádí paralelně více vyšetřovacích úkonů – lze si představit např. souběžné výsledky svědků ve dvou výslechových místnostech. V jedné místnosti bude přítomen obhájce zvolený nebo ustanovený a ve druhé pak substitut, kterému obhájce udělí substituční oprávnění.

Institut plurality obhájců byl do TŘ zaveden novelou provedenou zákonem č. 265/2001 Sb., účinnou od 1.1.2002. Před touto novelou tento institut fakticky existoval¹⁴³ také, ovšem postrádalo se jeho zákonné zakotvení. Nyní upravuje TŘ pluralitu obhájců v § 37 odst. 3, podle kterého, pokud si obviněný zvolí dva nebo více obhájců a OČTŘ zároveň neoznámí, kterého z těchto obhájců zmocnil k přijímání písemností a k vyrozumívání o úkonech trestního řízení, určí jej předseda senátu a v přípravném řízení státní zástupce,

¹⁴⁰ Tamtéž, s. 139 – 140.

¹⁴¹ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. 1. vydání. Praha: Leges, 2010, s 229.

¹⁴² Je důležité mít na paměti, že odpovědnost za poskytnutí právních služeb vůči obviněnému nese výlučně advokát jako obhájce, kterému byla udělena plná moc. Procesní úkony učiněné substitutem totiž bez dalšího působí vůči obviněnému (stejně jako kdyby je učinil advokát), i kdyby případně nerespektoval pokyny advokáta, který ho dalším zastupováním pověřil. Viz. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 9.7.2008, sp. zn. 21 Cdo 1307/2007.

¹⁴³ To potvrzuje také Ústavní soud, který došel k závěru, že „*Obhajoba obviněného v průběhu celého trestního stíhání dvěma či více obhájci - na rozdíl od zastoupení ve věcech občanskoprávních - není zákonem vyloučena; je-li obviněný obhajován dvěma (více) obhájci, jednají obhájci vždy za obviněného a výlučně jeho a v důsledku toho sluší takto prováděnou obhajobu v každé její fázi procesně pokládat za jednotný procesní úkon, neboť je takový úkon vždy podmíněn procesním postavením obviněného a k němu se upíná, a proto obhajoba je dovršena teprve tehdy, je-li dána příležitost k jejímu uplatnění všem obhájcům, kteří se na obhajobě obviněného podílejí, přičemž pokud jde o zákonem stanovené lhůty, ty jsou naplněny okamžikem, kdy proběhnou vůči všem procesně oprávněným včetně obviněného samotného.*“ Viz. Nález Ústavního soudu ze dne 4.6.1998, sp. zn. III. ÚS 308/1997.

který pak své rozhodnutí oznámí všem zvoleným obhájcům. Tento § se však výlučně týká jen problematiky vyrozumívání a doručování.

Před výše uvedenou novelou TŘ, v návaznosti na nález Ústavního soudu ze dne 4.6.1998, sp. zn. III. ÚS 308/1997, musela být rozhodnutí orgánů činných v trestním řízení doručována všem obhájcům i obviněnému, přičemž lhůta běžela až od toho doručení, které bylo provedeno nejpozději. Pokud by si tedy obviněný zvolil např. čtyři obhájce a vyrozumění o nařízení hlavního líčení by bylo zasláno jen třem, mohlo by to hlavní líčení zmařit. Těmto problémům zabraňuje již zmiňovaná novela TŘ z roku 2001, kterou byl do TŘ zaveden § 37 odst. 3.¹⁴⁴

V návaznosti na § 37 odst. 3 TŘ vyvstává otázka, zda obhájce zmocněný obviněným, nebo určený předsedou senátu k přijímání písemností a vyrozumívání o úkonech trestního řízení, je tzv. hlavním obhájcem? Není tomu tak, česká právní úprava nezná institut hlavního obhájce¹⁴⁵. Pokud by tento pojem byl do českého právního řádu legálně zaveden, muselo by nepochybně dojít ke změně § 37 odst. 3 TŘ, jelikož není možné, aby hlavního obhájce určil soud nebo v přípravném řízení státní zástupce, toto může učinit toliko obviněný.¹⁴⁶ V praxi můžeme pozorovat různé situace, kdy obviněný, pokud si zvolil více obhájců, zmocní k přijímání písemností obhájce s největší autoritou či praxí, aby koordinoval postup všech obhájců. Jindy zase obviněný zmocní k přijímání písemností obhájce nejméně zkušeného, či nejmladšího, aby tento písemnosti rozeslal zbylým obhájcům (třeba i zkušenějším) nebo žádného a toto ponechá na soudu, případně státním zástupci.¹⁴⁷

Pluralita obhájců nabízí obviněnému výhodu v tom, že si může zvolit více obhájců, zejména pokud je obviněn z trestných činů různého charakteru, tak, aby se každý ze zvolených obhájců specializoval na tu či onu trestnou činnost. Větší počet naráz působících obhájců zvyšuje pravděpodobnost, že nic podstatného nebude opomenuto a nezůstane bez povšimnutí. Pluralita obhájců výrazně snižuje riziko pochybení na straně obhajoby. Je ovšem nutné, aby všichni obhájci zastupující obviněného v souladu s jeho pokyny koordinovali svou činnost tak, aby vystupovali ve shodě, aby se vzájemně doplňovali a aby mezi nimi nedocházelo k rozporům.

¹⁴⁴ VANTUCH, Pavel. Ustanovení § 37 odst. 3 TrŘ a institut hlavního obhájce. *Bulletin advokacie*, 2004, č. 6, s. 31.

¹⁴⁵ V roce 1998 Doc. Vantuch navrhoval novelizaci § 33 tak, že obviněný by měl právo (nikoli povinnost), pokud si zvolil více obhájců, označit jednoho z nich jako hlavního. OČTŘ pak měly mít povinnost doručovat písemnosti a vyrozumívání o konání úkonů v trestním řízení pouze jemu. Tento návrh však přijat nebyl.

¹⁴⁶ VANTUCH, Pavel. Ustanovení § 37 odst. 3 TrŘ a institut hlavního obhájce. *Bulletin advokacie*, 2004, č. 6, s. 31.

¹⁴⁷ VANTUCH, Pavel. *Obhajoba obviněného*. 3. vydání. Praha: C.H.Beck, 2010, s. 51.

Za nutné považují zmínit také to, že pluralita obhájců je možná jen v případě obhájců zvolených, nikoli ustanoveného obhájce.

Na závěr lze konstatovat, že česká právní úprava týkající se plurality obhájců je poměrně kusá. Chybí např. ustanovení o tom, že práva a povinnosti podle TŘ náleží všem obhájcům obviněného a že při úkonech trestního řízení postačí přítomnost jednoho z nich. V opačném případě by tak mohlo docházet ke zbytečným průtahům v řízení, např. za situace nařízení hlavního líčení, kdy se jeden ze dvou obhájců obviněného omluví a požádá o odročení. TŘ také nijak neupravuje možný počet zvolených obhájců, kdy zpravidla platí, že obviněný si zvolí takový počet obhájců, jaký uzná za vhodný vzhledem ke složitosti případu a na jaký má finanční prostředky. V úvahu přichází také zavedení institutu hlavního obhájce.¹⁴⁸

3. 10. Obhajoba společným obhájcem

Touto problematikou se již částečně zabývám v kapitole 3.4., pojednávající o vyloučení obhájce v případě, kdy by obhájce vykonával obhajobu dvou nebo více spoluobviněných, jejichž zájmy si v trestním řízení odporují.

Situace, kdy se advokát musí rozhodnout, zda mezi jeho klienty je střet zájmů nebo ne, je v zásadě dvojitá. Typické bude jeho ustanovení soudem. Podle § 38 odst. 2 TŘ, je-li obviněných několik, ustanoví se těm, jejichž zájmy si v trestním řízení neodporují, zpravidla obhájce společný. Další možností je ta, že obviněný si stejného obhájce sami zvolí. Rozhodnutí o převzetí společné obhajoby v jedné trestní věci není jednoduché a je čistě na obhájci, aby rozpoznal, zda ve věci existuje střet zájmů, či zda hrozí, že by mohl vzniknout.¹⁴⁹ Tento střet můžeme charakterizovat jako stav, který by obhájce stavěl před povinnost využít či opomenout tvrzení jednoho ze svých klientů proti druhému a naopak argumentovat ve prospěch jednoho okolnostmi, které by musel vzápětí v zájmu druhého vyvracet, což je postup, který je z hlediska etiky obhajoby neakceptovatelný¹⁵⁰.

Pokud advokát převezme obhajobu více spoluobviněných, bude se vždy do jisté míry jednat o svým způsobem nejistý stav. Neexistuje žádný návod, který by advokátovi jasně sdělil, že společnou obhajobu může, či nemůže převzít. Advokát nikdy nemůže vědět, zda se v daném případě, i když se třeba jevil jako naprosto bezproblémový, střet zájmů nakonec nevyskytne. Advokátovi by nikdy nemělo stačit jen tvrzení spoluobviněných, že jejich zájmy v rozporu nejsou.

¹⁴⁸ JELÍNEK, Jiří, UHLÍŘOVÁ, Marta. *Obhájce v trestním řízení*. 1. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 151.

¹⁴⁹ ADÁMEK, Radek. Společná obhajoba více obviněných. *Bulletin advokacie*, 2005, č. 7-8, s. 36.

¹⁵⁰ FIŠER, Karel. Některé problémy obhajoby při střetu zájmů mezi spoluobviněnými. *Bulletin advokacie*, 1999, č. 1, s. 19.

Samotní spoluobvinění si jej nemusí ani uvědomovat. Obvinění mají často tendenci rozpor zájmů snižovat a sami si neuvědomují to, že rozpor zájmů je obligatorním důvodem skončení obhajoby všech spoluobviněných. Advokát by tak neměl přebírat obhajobu jen na základě kusých informací. Jeví se jako nejúčelnější, aby advokát od každého obviněného samostatně získal co nejvíce informací, a to nejlépe při ústním rozhovoru. Při rozhodování o tom, zda advokát převezme obhajobu více spoluobviněných, je si potřeba uvědomit, že střet zájmů je kritériem objektivním, nezávislým na subjektivní vůli či postoji potencionálních klientů.¹⁵¹

Jestliže advokát přistoupí na společnou obhajobu, je následně, jde-li o obhajobu na plnou moc, nutné celou záležitost přednést dotčeným klientům a požádat je o jejich souhlas. Tento postup je plně v souladu s čl. 7 odst. 2 Etických pravidel ČAK, podle kterých může advokát poskytnout právní službu více osobám, jejichž zájmy nejsou v rozporu, v téže věci jen se souhlasem¹⁵² všech těchto osob, ledaže byl takto soudem ustanoven nebo Komorou určen¹⁵³. V případě, že by obhájce převzal obhajobu dalšího spoluobviněného a věděl o konfliktu zájmů, jednal by v rozporu s etickými pravidly.

Samotné povědomí o možnosti vzniku rozporu zájmů ještě neznámá nemožnost převzít zastoupení. Pokud by však následně rozpor skutečně vznikl, muselo by dojít k ukončení obhajoby, a to všech společně obhajovaných, nikoli jen některých. Samotný postup, pokud jde o ukončení obhajoby, popisují blíže v kapitole 3.4.

Lze shrnout, že při převzetí společné obhajoby musí advokát postupovat obezřetně a s dostatečnou znalostí skutkových okolností a postoje jednotlivých obviněných. Nejedná-li se o případy nutné obhajoby, mělo by k převzetí věci dojít až po individuální konzultaci s každým ze spoluobviněných, kterým by měl advokát objasnit možná rizika společné obhajoby. Ani v případech obhajoby ex offiо nesmí advokát rezignovat na svou stavovskou povinnost poskytovat kvalitní právní pomoc. V případě zjištění kolize v zájmech spoluobviněných, musí vůči soudu učinit návrh na své zproštění.

Za sebe doporučuji, pokud se obhajoba týká především otázek skutkových, nepřebírat společnou obhajobu, jelikož vždy je tady vysoké riziko vzniku rozporu zájmů a problémů s tím spojených.

¹⁵¹ ADÁMEK, Radek. Společná obhajoba více obviněných. *Bulletin advokacie*, 2005, č. 7-8, s. 36-37.

¹⁵² K účinnosti souhlasu postačuje, aby tento byl toliko konkludentní – viz. ČERMÁK, Karel. Pravidla profesionální etiky advokátů a pravidla soutěže advokátů ČR – Komentář. *Bulletin advokacie*, 1996, zvláštní číslo - listopad, s. 29. Osobně jsem názoru, že každý advokát (v rámci vyhnutí se případným konfliktům s klientem) by měl vyžadovat souhlas výslovný, ještě lépe písemný a po řádném poučení klienta.

¹⁵³ aktuální znění: Usnesení představenstva České advokátní komory č. 1/1997 Věstníku ze dne 31.10.1996, kterým se stanoví pravidla profesionální etiky a pravidla soutěže advokátů České republiky.

4. Obhajoba a etické otázky s ní spojené

Obhajoba obviněného plní důležitou společenskou funkci, na které má zájem jak samotný obviněný, tak celá společnost. Obhájce má do jisté míry samostatné postavení a není zcela vázán pokyny klienta – pokud by pokyny byly v rozporu se zákonem nebo stavovským předpisem advokacie, musí je obhájce odmítnout¹⁵⁴. Obhájce může k obhajobě užívat jen prostředky dovolené zákonem, nesmí činit ničeho, co by mohlo klientovi uškodit. Obhájce dbá na to, aby OČTŘ postupovaly zákonně, aby neshromažďovaly důkazy jen v neprospěch obviněného, obhájce musí uvádět skutečnosti, které obvinění zeslabují. Zjednodušeně lze říci, že obhájce musí vždy usilovat o to, aby obviněný nebyl nedůvodně postižen (odsouzení nevinného, stejně tak uložení nepřiměřeně přísného trestu pachateli trestného činu).

4. 1. Obhájce a jeho svědomí

Obhajoba obviněného není spojena jen s řešením otázek právních a skutkových, nýbrž mnohdy i otázek etických. Tyto otázky lze rozlišit na otázky týkající se vztahu mezi obhájcem a obviněným, vztahu obhájce a společnosti a samotného vlastního svědomí obhájce.

Vztah obhájce – obviněný: Základním předpokladem fungování vztahu mezi obhájcem a obviněným je vzájemná důvěra. Nelze popřít, že jejich vztah je do jisté míry vztahem ekonomickým, tedy advokát jako obhájce poskytuje obviněnému jako klientovi právní službu, za kterou mu náleží odměna. Tento vztah je však založen také na celé řadě jiných vazeb, ať již osobních, právních a v neposlední řadě i etických. V praxi se běžně vyskytují případy, které nabízí několik variant řešení. Obhájce zde nemá právo na to, aby obviněnému přikázal, kterou variantu má zvolit. Obhájce by měl jednotlivé varianty důkladně analyzovat, vysvětlit obviněnému, co pro něj která varianta znamená, případně doporučit určitou variantu. V konečné fázi je pak ale čistě na obviněném, aby se pro některou z nabízených variant rozhodl. S výše uvedeným pak koresponduje právo obhájce, aby jej obviněný seznámil s relevantními informacemi. Pokud obviněný od počátku obhájci uvádí jen kusé či nepravdivé informace, nemůže očekávat, že obhajoba bude kvalitní. Pokud se obhájce domnívá, že obviněný neříká vše, co by k výkonu kvalitní obhajoby bylo zapotřebí, je povinen obviněného poučit o možných právních důsledcích. Je nutné si uvědomit, že advokát jako obhájce nemůže ověřovat pravdivost nebo úplnost skutkových informací poskytnutých mu obviněným. Nelze

¹⁵⁴ CÍSAŘOVÁ, Dagmar a kol. *Trestní právo procesní*. 4. vydání. Praha: LINDE Praha a.s. 2006, s. 177.

však na druhou stranu po obviněném požadovat, aby sám dovedl přesně odhadnout, co je zapotřebí obhájci sdělit a co nikoli. Proto je obhájce oprávněn se na určité okolnosti dotázat, požadovat vysvětlení či uvedení podrobností.¹⁵⁵ V zásadě lze doporučit, aby si obhájce s obviněným sepsal písemný záznam, který bude obsahovat informace sdělené obviněným, jednotlivé varianty postupu, konkrétní postup, na kterém obviněný trvá, případná rizika postupu a tento záznam pak obviněný podepíše. Záznam pak bude sloužit zpravidla jako případná obrana obhájce proti stížnostem obviněného na jeho postup.

Další problematickou otázkou ve vztahu obhájce a obviněný se může jevit otázka odměny obhájce. To se především týká případů ustanoveného obhájce. Tomuto obhájci náleží odměna za každý úkon právní služby podle advokátního tarifu. Nezřídka se tak stává, že ustanovený obhájce se (často zbytečně a neefektivně) účastní každého úkonu právní služby ve věci, i když sám moc dobře ví, že pro obviněného toto nebude mít žádný význam, jen za účelem získání co největší odměny za obhajobu. Toto se často vyskytuje zejména v případech, kdy je stíháno více obviněných pro mnoho skutků, kdy ale ne všech skutků se měli dopustit všichni obvinění. Jeví se pak jako zcela zbytečné, pokud se např. obhájce obviněného A) účastní výslechu svědka ohledně skutku, kterého se měli dopustit obvinění B) a C). Je nepochybné, že pro to, aby právní pomoc byla poskytnuta co nejlépe a nejefektivněji, není vždy nutné, aby se obhájce obviněného účastnil každého vyšetřovacího úkonu, i když se jedná o jeho právo. Svou účast na vyšetřovacích úkonech by měl obhájce s obviněným probrat, a jak se říká „na rovinu“ mu vysvětlit i finanční aspekty obhajoby, tedy že pokud bude uznán vinným a nebude mu přiznán nárok na bezplatnou obhajobu nebo na obhajobu za sníženou odměnu, bude po skončení trestního řízení podle § 152 odst. 1 písm. b) TŘ povinen České republice odměnu a náhradu hotových výdajů, přiznanou a vyplacenou ustanovenému obhájci, v plné výši nahradit. Na druhou stranu však lze dle mého názoru a zkušeností říci, že ve velkém procentu případů nutné obhajoby se jedná o obviněné, kterým je to, zda se obhájce bude či nebude účastnit vyšetřovacích úkonů, zcela jedno, nebo naopak trvají na tom, aby se obhájce účastnil všech vyšetřovacích úkonů, jelikož si uvědomují (hlavně z důvodu své finanční situace), že odměnu, kterou obhájce za poskytnutou právní pomoc vyúčtuje státu, nikdy do veřejného rozpočtu ze svého neuhradí.

Pokud jde o rozhodování o výši odměny obhájce, je poměrně jednoznačně dovozeno, že v rámci rozhodování o výši odměny obhájce není soud oprávněn posuzovat kvalitu

¹⁵⁵ JANČAROVÁ, Markéta. Práva a povinnosti ve vztahu advokáta a klienta. *Bulletin advokacie*, 2000, č. 10, s. 41 - 54.

poskytnutých právních služeb či účelnost jednotlivých úkonů právních služeb, nýbrž pouze skutečnost, zda byly účtované právní služby skutečně poskytnuty¹⁵⁶.

Vztah obhájce – společnost: Je nevyvratitelné, že obhájce obviněného plní v rámci trestního řízení důležitou a nezastupitelnou funkci. Z pohledu většinové společnosti však obhájce nemá „na růžích ustláno“. Stejně tak jako např. soudní exekutoři se často potýkají s fyzickými či verbálními ataky typu: „jsou to státem posvěcení zloději“ apod., jsou na tom obhájci často podobně. Velká část společnosti stále nerozumí roli obhájce v trestním řízení, zásada presumpce neviny je pro ni velkou neznámou, a pokud je vůči někomu zahájeno trestní stíhání, je pro tuto část společnosti vinný již od samotného počátku. Tomuto postoji napomáhají také média, která často mylně o případu informují, vyslovují jen polopravdy či kusé informace. Obhájce je laickou veřejností stále chápán jako ten, kdo se snaží o to, aby obviněný unikl spravedlnosti¹⁵⁷. Lidé si často neuvědomují, že v mnoha případech obviněný ani spravedlnosti uniknout nechce, jelikož se k trestné činnosti dozná a obhájce plní především tu funkci, aby dohlédl na to, že s obviněným bude zacházeno v souladu se zákonem, bude mu uložen trest přiměřený a na základě zákona a nebude jen loutkou při rozhodovací svévoli OČTŘ, ať už trestný čin, který spáchal, je jakkoli pro společnost neakceptovatelný.

Obhájce a jeho svědomí: Při výkonu obhajoby bude obhájce bezesporu mnohdy konfrontován se svým svědomím a morálkou obecně. Obhájce může mít problém obhajovat osobu obviněnou např. z vraždy či ze znásilnění dítěte. Pokud však advokát chce být obhájcem, musí se umět nad tuto emocionální stránku povznést a zaměřit se čistě na stránku právní. Samozřejmě zde musíme rozlišovat případ, kdy za advokátem dojde sám klient a sdělí mu, že je obviněn např. z vraždy a chce, aby jej advokát na plnou moc obhajoval. Zde záleží čistě na advokátovi, zda se rozhodne obhajobu přijmout. Pokud však je advokát jako obhájce ustanoven, tak v souladu s trestním řádem je povinen obhajobu převzít. Z důležitých důvodů

¹⁵⁶ Viz např. usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 29. listopadu 2005, sp. zn. 10 To 495/2005: „V rámci rozhodování o výši odměny a náhradě hotových výdajů obhájce není soud oprávněn přezkoumávat, zda z hlediska taktiky obhajoby bylo potřebné, aby se obhájce zúčastnil některých úkonů. V této souvislosti jsou předmětem přezkumu soudem toliko otázky, zda se jednalo o úkony právní služby ve smyslu advokátního tarifu, zda se obhájce zúčastnil úkonů v daném trestním řízení a zda se tyto úkony konaly.“ nebo usnesení Nejvyššího soudu ČR ze 7. března 1991 sp. zn. 6 To 11/91: „Při rozhodování o nároku obhájce na odměnu a náhradu hotových výdajů (§ 151 odst. 3 TrŘ) soud přezkoumává správnost účtování úkonů právní pomoci poskytnutých ustanoveným obhájcem, nikoli však kvalitu úkonů poskytnuté právní pomoci.“

¹⁵⁷ Asi každý advokát, který vykonává obhajobu v trestním řízení se ze strany svých známých „ne - advokátů“ již setkal s otázkou typu: „Jak se můžeš zastávat někoho, kdo jiného okradl, oloupil, ublížil mu na zdraví apod.“

může být ustanovený obhájce na svou žádost obhajoby zproštěn. Domnívám se však, že do těchto důvodů rozhodně nemůže být zahrnuto, to, že obhájce má s obhajobou toho či onoho trestného činu nějaký morální problém. Bude asi pravděpodobné, že morální dilema typu „obhajovat či neobhajovat“ budou častější v případech, kdy klient bude obviněn z trestného činu proti životu a zdraví než u trestných činů proti majetku či hospodářských. Mezi další morální dilemata může být zařazeno i to, že obviněný se obhájci k trestnému činu přizná a obhájce tak ví, že obhajuje skutečně osobu, která trestný čin spáchala, či ví, že finanční prostředky, kterými mu je za poskytnuté služby placeno, pocházejí z trestné činnosti. Samostatnou kapitolou mohou být případy, kdy obhájce ví, že obviněný např. z vraždy tuto spáchal, ale obhájci se svou činností podaří docílit zprošťujícího rozsudku. Každý advokát, pokud chce vykonávat obhajobu v trestním řízení, by si měl všechna tato úskalí uvědomit a zhodnotit, zda je ochotný se v mnohých případech povznést nad morální stránku věci – pokud ne, lze doporučit zaměření na jiná odvětví práva.

4. 2. Odposlech obhájce

V prvé řadě je si potřeba uvědomit, že obhájce není komplicem obviněného v tom smyslu, že by mohl falšovat důkazy, lhát apod. Obhájce ale také nepomáhá OČTŘ. Základní povinností advokáta je zachovávat mlčenlivost, a proto se na něj klient, který je obviněn z trestného činu může obrátit, aniž by se měl obávat vyzrazení advokátovi sdělených informací.¹⁵⁸

Trestní řád v § 88 odst. 1 umožňuje, aby pro kvalifikovanou trestnou činnost byl vydán příkaz k odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu. Zároveň je ale chráněn důvěrný vztah obhájce a obviněného, kdy mezi těmito osobami je použití odposlechu či záznamu telekomunikačního provozu nepřípustné a jakmile je zjištěno, že obviněný komunikuje se svým obhájcem, musí být takovýto záznam odposlechu bezodkladně zničen a informace, které z tohoto záznamu vzešly, nesmí být nijak použity. Tato povinnost však v praxi často neobstojí.

V praxi se běžně k odposlechu užívá zařízení, které automaticky zapne odposlech, jakmile se odposlouchávaný s někým spojí. Toto zařízení neumí rozlišit to, že s obviněným komunikuje jeho obhájce. Zařízení tak nahraje celý hovor a policejní orgán až po jeho přehrání zjistí, že obviněný komunikoval s obhájcem. Použití automatického nahrávacího

¹⁵⁸ JELÍNEK, Jiří, UHLÍŘOVÁ, Marta. *Obhájce v trestním řízení*. 1. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 259.

zařízení znemožňuje, aby záznam hovoru byl ihned přerušen, pokud obviněný komunikuje se svým obhájcem. To je v rozporu s ustanovením § 88 odst. 1 TŘ. Policejní orgán tak disponuje informacemi z této komunikace, tyto však nesmí použít, ovšem bylo by bláhové si myslet, že se tak neděje. Policejní orgán získané informace nepoužije přímo, nýbrž v rámci operativně pátracích prostředků. Nezákonnou cestou tak dojde k informacím, k nimž by se jinak nedostal. Díky těmto informacím pak může dojít i k existenci dalších důkazů, o kterých by se jinak nedozvěděl.¹⁵⁹

Omezení odposlechu se nepochybně vztahuje nejen na komunikaci mezi obhájcem a obviněným, ale též na komunikaci mezi obhájcem a obžalovaným, či obhájcem a odsouzeným. TŘ ovšem mlčí ohledně komunikace mezi obhájcem a podezřelým. Mohla by se pak klidně vyskytnout i situace, kdy je zadržena osoba podezřelá, a ta využije svého práva zvolit si obhájce a radit se s ním bez přítomnosti třetí osoby. To vše za předpokladu, že je obhájce fyzicky přítomen. Pokud by ale mezi sebou vedli již telefonický rozhovor, ten by zcela nelogicky mohl být bez problémů odposloucháván.¹⁶⁰ Bylo by bezesporu vhodné výše uvedené do zákona vtělit.

Z výše uvedeného si lze pohrávat i s myšlenkou, že odposlech advokátů jako takových, by měl být nezákonný. S tímto souhlasit nelze. Pokud by tomu tak bylo, byli by advokáti jakýsi privilegovaný stav, který by byl takto nedůvodně chráněn. Lze ale souhlasit se stanoviskem ČAK, že pokud advokát poskytuje právní službu klientovi (v jakékoli věci), mnoho věcí s tímto projednává telefonicky a je nelogické, pokud stát v zákoně ukládá advokátům povinnost mlčenlivosti, jejíž porušení se přísně trestá v kárném řízení, aby na druhé straně dával OČTŘ možnost porušovat důvěru klienta v zákon, kdy na základě ní klient sděluje advokátovi důvěrné informace¹⁶¹.

Závěrem lze uvést, že otázka odposlechů advokátů není zákonně uspokojivě vyřešena – zákon pamatuje jen na vztah obhájce a obviněný, event. obžalovaný a odsouzený, nikoli již na podezřelého a už vůbec ne na vztah advokát – klient při poskytování jakékoli právní služby¹⁶². Na druhou stranu se lze ztotožnit s názorem, že zákaz odposlechu by neměl platit v případech, kdy advokát je sám obviněný či podezřelý z trestného činu, který nesouvisí s poskytováním právní služby.

¹⁵⁹ VANTUCH, Pavel. Nezákonný odposlech advokáta. *Bulletin advokacie*, 2008, č. 3, s. 18.

¹⁶⁰ JEŽEK, Jirí. K odposlechu advokáta. *Bulletin advokacie*, 2008, č. 9, s. 34.

¹⁶¹ Více viz. *Stanovisko ČAK k množícím se odposlechům advokátů*[online]. cak.cz. Dostupné na <<http://www.cak.cz/scripts/detail.php?id=1632>>.

¹⁶² K tomu blíže nález Ústavního soudu ze dne 27.9.2007, sp. zn. II. ÚS 789/06 nebo VLK, Václav. Ještě (jednou) k odposlechu advokáta. *Bulletin advokacie*, 2009, č. 5, s. 23 - 25.

5. Meze trestní obhajoby

Co si lze představit pod pojmem „meze trestní obhajoby“? Na tuto otázku nelze jednoznačně odpovědět. Mandák hovoří o tom, že „ptáme-li se na meze trestní obhajoby, klademe si otázku, co je součástí přípustné taktiky, metod a postupů při procesní i mimoprocesní činnosti obhájce a kde je hranice mezi tím, co je ještě dovoleno a co už se nesmí. Dále nás zajímá, jaké povahy jsou případná překročení dovolených mezí a jaké důsledky z toho pro obhájce vyplývají“.¹⁶³

5. 1. Jak může obhájce vyhledat důkaz

Novela TRŘ z roku 2001 umožnila, v § 89 odst. 2, aby každá ze stran měla možnost důkaz vyhledat, předložit či navrhnout jeho provedení. Skutečnost, že důkaz neopatřil OČTRŘ, není důvodem k jeho odmítnutí. V praxi se ale vedly spory o to, jak může obhájce důkazy vyhledat tak, aby nebyl podezírán z ovlivňování svědků. V praxi se často můžeme setkat s případy, kdy se obviněný dozví o určitém svědkovi a dá pokyn obhájci, aby navrhl jeho výslech. To může být problém, jelikož obhájce je povinen řídit se pokyny obviněného, na druhou stranu musí činit vše, aby nejednal v neprospěch obviněného. Obhájce by neměl takového svědka navrhovat, aniž by si prověřil, co bude vypovídat, a to i přes utkvělé přesvědčení obviněného, že výpověď bude k jeho prospěchu. Teprve po důsledném prověření může obhájce navrhnout takovou osobu jako svědka. Pokud obviněný trvá na výslechu určité osoby jako svědka, je vhodné ho poučit o možných důsledcích a učinit o tom záznam podepsaný obviněným a tento založit do klientského spisu.¹⁶⁴

Aby byl jasně stanoven postup, na základě kterého mohou obhájci vyhledávat důkazy, byl přijat představenstvem ČAK stavovský předpis, a to usnesení č. 13/2004 Věstníku ze dne 12. října 2004, k výkonu oprávnění advokáta vyhledávat, předkládat a navrhovat důkazy v trestním řízení. Toto usnesení pak stanoví, že „*vyhledáváním důkazu podle se rozumí jak případy, kdy pramen důkazu není advokátovi znám a proto je třeba po něm pátrat, tak i případy, kdy mu je sice znám, ale jeho předpokládaný výsledek je třeba pro procesní účely ověřit; to se vztahuje na důkazy jakéhokoliv druhu.*“¹⁶⁵ Na základě přijetí výše uvedeného usnesení podala ČAK podnět k Nejvyššímu státnímu zastupitelství k zaujetí stanoviska

¹⁶³ VANTUCH, Pavel. Meze trestní obhajoby. *Bulletin advokacie*, 2003, č. 10, s. 27.

¹⁶⁴ VANTUCH, Pavel. Kdy může obhajoba důkaz vyhledat, kdy předložit a kdy jen navrhnout jeho provedení. *Bulletin advokacie*, 2013, č. 7 - 8, s. 27 - 29.

¹⁶⁵ aktuální znění: usnesení představenstva ČAK č. 13/2004 Věstníku ze dne 12. října 2004, k výkonu oprávnění advokáta vyhledávat, předkládat a navrhovat důkazy v trestním řízení.

ohledně rozsahu oprávnění advokáta vyhledávat a předkládat důkazy, nebo navrhopvat jejich provedení. Toto stanovisko pak bylo vydáno pod č. 9/2004.

Možnosti obhájce postupovat podle § 89 odst. 2 TŘ pak stanovisko vymezuje tak, že je přípustné, aby obhájce

„a) požádal konkrétní osobu o sdělení potřebných informací a o obsahu sdělené informace sepsal písemný záznam, popř. se souhlasem dotčené osoby pořídil zvukový nebo obrazový záznam,

b) zjišťoval, zda určitá osoba byla svědkem události, která je předmětem dokazování, požádal ji o sdělení potřebných osobních údajů a skutkových okolností, případně ji upozornil na možnost, že přichází v úvahu její výslech jako svědka nebo podání vysvětlení, a navrhl výslech osoby jako svědka nebo vyžádání vysvětlení od ní,

c) zjišťoval, zda určité důkazy (např. listiny, věci, jiné nosiče informací) mohou podpořit obhajobu obviněného, a požádal o to, aby osoby, které je mají v držení, je vydaly neprodleně policejnímu orgánu nebo státnímu zástupci; v odůvodněných případech může dotčené osoby požádat o jejich předložení, to však nesmí v žádném případě vynucovat“.¹⁶⁶

Obhajoba tedy může vyhledat znalecké posudky, listiny, věci či jakékoliv jiné důkazní prostředky, mimo jiné také fyzickou osobu jako svědka. Takovouto osobu může advokát vhodnou formou požádat o sdělení skutečností, které jí jsou o věci známy. Konkrétní advokát jako obhájce může vyhledáním této osoby, pokud na tuto nemá kontakt, pověřit například i detektivní kancelář. Pokud je „potencionální svědek“ kontaktován, musí mu být sděleno, v jakém procesním postavení se advokát nachází, že musí sdělit jen skutečně pravdivé informace bez zkreslení a v případě, že advokát tyto informace vyhodnotí ku prospěchu klienta, může být tato osoba navrhuta OČTŘ jako svědek. Pokud dožádaná osoba souhlasí s poskytnutím informací, dohodne se s ní advokát na způsobu sdělení. Pravděpodobně jako nejvhodnější se jeví osobní setkání. Se souhlasem dožádané osoby se jej může účastnit i třetí osoba (např. zaměstnanec advokáta) a může být pořízen také zvukový či obrazový záznam. O každé žádosti o sdělení informací konkrétní dožádanou osobou, stejně jako o jejím výsledku, musí advokát sepsat záznam, který založí do klientského spisu. Na základě

¹⁶⁶ Stanovisko Nejvyššího státního zastupitelství č. 9/2004, ke sjednocení výkladu zákonů a jiných právních předpisů k postupu státních zástupců ohledně výkonu práva obhájce (advokáta) postupem podle § 89 odst. 2 věty druhé trestního řádu vyhledávat a předkládat důkazy nebo navrhopvat provedení důkazů. Podrobněji k této problematice též např. VANTUCH, Pavel. Vyhledávání a předkládání důkazů obhájcem (advokátem) v přípravném řízení. *Bulletin advokacie*, 2005, č. 7 - 8, s. 29 - 35.

skutečností zjištěných od dožádané osoby pak advokát podle svého uvážení navrhne příslušnému OČTŘ provedení v úvahu přicházejícího důkazu. Pokud však dožádaná osoba uvede cokoliv, co by OČTŘ mohly využít proti obviněnému, nemůže obhájce tuto osobu jako svědka navrhnout.¹⁶⁷ Je důležité ještě zmínit, že záznam obhájce o sdělení osoby, stejně jako o jejím prohlášení před obhájcem, nelze použít jako důkaz – právě na základě těchto záznamů se má obhájce rozhodnout, zda provedení důkazu navrhne.

5. 2. Obhajoba založená na lži

Mezi základní práva obviněného patří mimo jiné i právo nevypovídat, ale také možnost obhajovat se pomocí sdělování nepravdivých informací¹⁶⁸. I toto má však své hranice, a to v případech, kdy by těmito nepravdami obviněný obvinil křivě jinou osobu ze spáchání trestného činu.

Pokud jde o obhájce, můžeme na tuto problematiku nahlížet dvojitým způsobem. Obviněný může v rámci své obhajoby lhát bez součinnosti s obhájcem (obhájce o lžích ani nemusí vědět, jelikož mu obviněný také sděluje nepravdivé informace). Obviněný se však může lživě obhajovat v součinnosti s obhájcem, ba dokonce na přímou radu obhájce. Rada ke lživé obhajobě je však v rozporu s etikou obhájce a takové jednání může být kárně postiženo. V zásadě je tedy přípustné, pokud obhájce upozorní obviněného na to, že při své obhajobě může uvádět nepravdivé informace, nesmí jej však již nabádat, aby tyto informace uváděl.¹⁶⁹

Obhájce by tedy neměl obviněného navádět ke lživé výpovědi a už vůbec by za obviněného neměl konstruovat lživé verze výpovědi. Pokud však takto postupuje sám obviněný, aniž by ho obhájce k tomu nějak naváděl a obhájce ví, že příslušná výpověď obviněného je lživá, postupuje v souladu s ní, jeví - li se, z pohledu taktiky či strategie obhajoby, jako vhodná. To, co bylo řečeno ohledně lživé výpovědi obviněného, platí i o jiných aktivitách obviněného, kterými se snaží znemožnit či ztížit zjištění skutku, pro který je stíhán. Jestliže tedy bez součinnosti s obhájcem obviněný vykonává činnost, jejíž výsledkem má být vytvoření falešných důkazů odlišných od výpovědi obviněného (např. navádí svědky ke křivé výpovědi, padělá či pozměňuje listiny nebo nedovoleným způsobem důkazy odstraňuje, např. ničením listin) a jestliže výsledky takové činnosti nacházejí svůj

¹⁶⁷ aktuální znění: usnesení představenstva ČAK č. 13/2004 Věstníku ze dne 12. října 2004, k výkonu oprávnění advokáta vyhledávat, předkládat a navrhnout důkazy v trestním řízení.

¹⁶⁸ Nelze usuzovat na vinu obviněného ze způsobu obhajoby, např. z toho, že obviněný záměrně vypovídal nepravdu, popíral určité skutečnosti nebo se snažil svést vyslyšající orgán na falešnou stopu apod.; takový postup by znamenal potlačování práva na obhajobu – k tomu viz. Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 21.10.2009, sp.zn. 11 Tdo 525/2009.

¹⁶⁹ VANTUCH, Pavel. Meze trestní obhajoby. *Bulletin advokacie*, 2003, č. 10, s. 37.

odraz ve spise, pak i zde platí, že obhájce nemůže postupovat jinak, než obhajovat obviněného podle toho, co je ve spise. Pokud by se na výše uvedené činnosti obhájce nějakým způsobem podílel, např. ovlivňoval svědky, ničil důkazy, aby tyto nemohly být nalezeny při domovní prohlídce, nejen že by se dostal do rozporu s etikou povolání advokáta, ale dostal by se do rozporu i s trestním právem, kdy takové jednání by mohlo být považováno za trestný čin nadržování, či jako účastenství na jiném trestném činu.¹⁷⁰

Obhájce není také oprávněn s odvoláním se na povinnost mlčenlivosti uvádět OČTŘ nepravdivé informace, na které se tato povinnost vztahuje, a to ani, pokud jsou v zájmu obviněného. Advokát v postavení obhájce není v privilegované pozici, která by mu mohla, či dokonce měla umožňovat lhát některému OČTŘ ve prospěch svého klienta o jeho identitě, i když jde pouze o neformální dotaz. Chce-li dostát své povinnosti mlčenlivosti, může na konkrétní dotaz OČTŘ neodpovědět nebo odmítnout odpovědět, nikoliv však v tomto směru záměrně uvádět nepravdu, aby klientovi umožnil uniknout trestnímu stíhání nebo jeho trestní stíhání podstatně oddálil. Takové jednání by mohlo být kvalifikováno jako trestný čin nadržování.¹⁷¹

Jednoduše lze shrnout, že obhájce má hájit práva a oprávněné zájmy obviněného. Neznamená to tedy jakékoli zájmy, a pokud by klient po obhájci požadoval např. ovlivňování svědků, je obhájce povinen tento příkaz odmítnout, jelikož tento je v rozporu se zákonem.

5. 3. Obhájce jako svědek ve věci obviněného, kterého obhajuje

Může se stát, že obhájce bude v řízení proti obviněnému, kterého obhajuje, vystupovat jako svědek. Pokud je obhájce předvolán jako svědek, může se odvolat na svou povinnost zachovávat mlčenlivost. V tomto případě tedy nemůže být vyslechnut a nelze mu bránit, aby pokračoval v obhajobě. Pokud je obhájce jako svědek předvolán, musí se k úkonu dostavit, a to i tehdy, pokud ví, že se odvolá na povinnost zachovávat mlčenlivost. Platí, že vyslychající musí obhájce poučit o tom, že jeho výslech je zakázán, pokud se na jeho obsah vztahuje povinnost zachovávat mlčenlivosti. Povinnost mlčenlivosti se vztahuje i na informace, které byly obhájci sděleny od jiné osoby, kterou neobhajuje. Pokud by obhájce jako svědek vypovídal, nemůže již nadále obviněného obhajovat.

Pokud by obhájce chtěl vypovídat jako svědek, musel by jej obviněný mlčenlivosti zprostit. Pokud by obhájce jako svědek vypovídal, aniž by ke zproštění došlo, dopustil by se kárného provinění a z procesního hlediska by šlo o neúčinný důkaz. Tento nedostatek by však

¹⁷⁰ VANTUCH, Pavel. Meze trestní obhajoby. *Bulletin advokacie*, 2003, č. 10, s. 37.

¹⁷¹ JELÍNEK, Jirí, UHLÍŘOVÁ, Marta. *Obhájce v trestním řízení*. 1. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 334, blíže také Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 30.1.2008, sp.zn. 8 Tdo 1148/2007.

šel napravit dodatečným zproštěním povinnosti mlčenlivosti, což by však obviněný bezesporu učinil jen tehdy, pokud by výpověď obhájce byla k jeho prospěchu. Důležité je mít stále na mysli, že obhájce, který vypovídal jako svědek ve věci obviněného, je dále z obhajoby podle § 35 odst. 3 TR vyloučen.¹⁷²

Povinnost zachovávat mlčenlivost se vztahuje toliko na skutečnosti, o nichž se obhájce dozvěděl v souvislosti s poskytováním právní služby. Pokud by tedy advokát byl svědkem trestného činu, následně za ním přišel obviněný, aby ho tento advokát obhajoval, měl by v zásadě tento advokát obhajobu odmítnout a poučit obviněného o tom, že pokud by byl jako svědek předvolán k výslechu, nemohl by se odvolat na povinnost zachovávat mlčenlivost, jelikož trestný čin viděl dříve, než převzal obhajobu a musel by tedy u výslechu vypovídat a v návaznosti na to by byl z obhajoby vyloučen. Dokud však obhájce nevypovídá jako svědek, může vykonávat obhajobu obviněného, a to i po předvolání k podání svědecké výpovědi až do okamžiku podání svědecké výpovědi. Pokud obviněný trvá na převzetí obhajoby, nic nebrání advokátovi tuto převzít, lze však jen doporučit provést podrobný záznam do klientského spisu, v němž se uvede i to, že klient si je vědom toho, že pokud obhájce bude předvolán jako svědek, bude povinen podat svědeckou výpověď a nebude moci klienta nadále obhajovat.¹⁷³

5. 4. Vázanost obhájce pokyny klienta

Základním atributem výkonu činnosti advokáta jako obhájce je jeho nezávislost, kdy tato je omezena toliko právními předpisy a v jejich mezích příkazy klienta. Zásada vázanosti pokyny klienta je v zásadě omezena pouze kategorickým imperativem souladu těchto pokynů s právními předpisy resp. souladu těchto pokynů se zákonem nebo stavovským předpisem. A contrario k výše uvedenému platí jako výjimka ze zásadního pravidla, kterým je vázanost pokynů klienta, že pokyny klienta není advokát vázán, jsou-li v rozporu se zákonem nebo stavovským předpisem, o tom je advokát povinen klienta přiměřeně poučit.¹⁷⁴

Mandák nahlíží na tuto problematiku ve třech rovinách: a) procesní postup, b) skutkové otázky, c) právní otázky.

¹⁷² VANTUCH, Pavel. Meze trestní obhajoby. *Bulletin advokacie*, 2003, č. 10, s. 36.

¹⁷³ VANTUCH, Pavel. Mlčenlivost obhájce, zproštění mlčenlivosti a jeho oznamovací povinnost. *Bulletin advokacie*, 2013, č. 4, s. 17.

¹⁷⁴ LISSE, Luděk. *Několik poznámek k ust. § 3 zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii, a k některým ustanovením souvisejícím* [online]. epravo.cz, 16. února 2007 [cit. 8. dubna 2017]. Dostupné na <<https://www.epravo.cz/top/clanky/nekolik-poznamek-k-ust-3-zakona-c-851996-sb-o-advokacii-a-k-nekterym-ustanovenim-souvisejicim-46208.html?mail>>.

Ad a) Pokud je obviněný plně svéprávný, musí se obhájce v zásadě řídit jeho pokyny, pokud tedy nejsou v rozporu se zákonem nebo stavovským předpisem. Pokud si to obviněný nepřeje, nemůže obhájce podat např. odvolání, i kdyby sám byl přesvědčen, že toto má šanci na úspěch, naopak, pokud si to obviněný přeje, musí obhájce odvolání podat, i když je mu jasné, že toto úspěšné určitě nebude. Určitou výjimku představuje nutná obhajoba, kdy pokud by obviněný nutnou obhajobu odmítal, je i přesto ustanovený obhájce povinen obhajobu převzít a provést ji i bez součinnosti obviněného.¹⁷⁵

Ad b) V zásadě platí, že obhájce vychází ze skutkových údajů, sdělených mu obviněným. Zde je nutné si uvědomit, že obviněný sděluje skutečnosti často zkresleně se svým subjektivním pohledem na věc. Obhájce by tedy měl vycházet i z jiných důkazů, které tvrzené skutečnosti objektivizují. Pokud obviněný trvá na „své pravdě“, měl by mít obhájce ve výjimečných případech možnost odchýlit se od stanoviska obviněného. Pokud by však tento rozpor byl značný, nezbývalo by nic jiného než pro ztrátu důvěry obhajobu ukončit.

Ad c) Bylo by nelogické, kdyby obhájce jako odborník měl akceptovat právní rozbor věci učiněný obviněným jako laikem. V zásadě se lze s obviněným dohodnout, že obhájce v závěrečné řeči přednese návrh obviněného s tím, že pokud by soud došel k jinému právnímu závěru, navrhne alternativu. Pokud by se obhájce nedokázal s obviněným dohodnout, nabízí se opět ukončení takovéto obhajoby pro ztrátu důvěry.¹⁷⁶

5. 5. Neoznámení trestného činu

V praxi se mohou vyskytnout i případy, kdy obviněný svému obhájci sdělí, že trestný čin (např. vraždy) skutečně spáchal, ale chce, aby obhajoba byla vedena způsobem, který by měl vést ke zproštění viny. Otázka pak zní, má obhájce povinnost oznámit trestný čin? Odpověď je jednoduchá – nikoli. Advokát jako obhájce je jednak v souladu se zákonem o advokacii povinen zachovávat mlčenlivost o skutečnostech, o nichž se dozvěděl při poskytování právních služeb a v souladu s § 368 odst. 3 TZ nemá oznamovací povinnost. Toto se týká jak advokáta, tak jeho zaměstnance, který se dozví o spáchání trestného činu v souvislosti s výkonem advokacie nebo právní praxe. Obhájce se tedy nemůže dopustit trestného činu neoznámení trestného činu podle § 368 odst. 1 TZ, pokud se dozví (v souvislosti s výkonem advokacie), že určitá osoba trestný čin spáchala¹⁷⁷.

¹⁷⁵ VANTUCH, Pavel. Meze trestní obhajoby. *Bulletin advokacie*, 2003, č. 10, s. 34.

¹⁷⁶ Tamtéž.

¹⁷⁷ Podle TZ z roku 1961, ve světle jeho novely č. 210/1999 Sb., se oznamovací povinnost nevztahovala na advokáta a advokátního koncipienta, tedy k okruhu osob poměrně úzkému, na rozdíl od dnešního zakotvení

Obhájce nemá povinnost oznamovat to, co se dozvěděl:

- a) při obhajobě obviněného, tedy poté, co si jej obviněný zvolí obhájcem, nebo pokud je advokát obhájcem ustanoven nebo ČAK určen,
- b) při právní pomoci klientovi, a to jak před, tak i po zahájení trestního stíhání v trestní věci,
- c) při výkonu činností, které sice nejsou právní pomocí klientovi, avšak jsou v souvislosti s výkonem advokacie nebo právní praxe. Přitom však souvislost s poskytováním právních služeb musí být zřejmá, tj. vědomí advokáta o nějaké skutečnosti musí být vázáno ke konkrétnímu případu, a to bez ohledu na to, o jaký právní obor se jedná. Nemusí tedy jít pouze o trestní případ.¹⁷⁸

V souladu se zákonem o advokacii však povinností mlčenlivosti není dotčena zákonem uložená povinnost přerušit spáchání trestného činu. Advokát se tak může dopustit trestného činu nepřekážení trestného činu, pokud se dozví, že jiný připravuje nebo páchá trestný čin v § 367 odst. 1 TZ uvedený a spáchání nebo dokončení tohoto činu nepřekazí. Pokud bych toto měl vysvětlit na příkladu, pak pokud obviněný sdělí svému obhájci, že dotyčnou osobu zavraždil, je obhájce vázán mlčenlivostí a nemůže se dopustit trestného činu neoznámení trestného činu. Pokud ten samý obviněný sdělí svému obhájci, že dotyčnou osobu zavraždil a večer se chystá zavraždit další osobu, musí obhájce chystanou vraždu oznámit, jinak by se dopustil trestného činu nepřekážení trestného činu.

„advokát a jeho zaměstnanec“. K tomu blíže VRŠINSKÝ, Boris. K problematice neoznámení trestného činu podle § 168 trestního zákona ve vztahu k advokacii. *Bulletin advokacie*, 2005, č. 1, s. 41 - 44.

¹⁷⁸ VANTUCH, Pavel. Mlčenlivost obhájce, zproštění mlčenlivosti a jeho oznamovací povinnost. *Bulletin advokacie*, 2013, č. 4, s. 18.

6. Taktika a strategie z pohledu obhajoby

Taktiku obhajoby lze vymezit jako promyšlené užití všech zákonem daných prostředků směřujících k hájení, prosazení a zabezpečení zájmů té osoby, které se obhajoba týká. Taktiku nelze zaměňovat se strategií. Zatímco strategie obecněji definuje cíl, kterého chceme dosáhnout, taktika nám určuje jednotlivé kroky, jak tohoto cíle dosáhnout. Nelze konstatovat, že by, pokud jde o taktiku a strategii obhajoby, existoval nějaký návod, jak by měl obhájce správně postupovat, na rozdíl od taktiky vyšetřování, které se věnuje kriminalistika. Obhájce často musí postupovat nahodile, jeho taktika se odvíjí od dané situace, do které byl postaven, od osoby obviněného, od závažnosti spáchaného trestného činu. Velký vliv mají na zvolenou taktiku obhajoby bezesporu i zkušenosti obhájce s trestní obhajobou.¹⁷⁹

Právní řád nabízí obhájci celou škálu možností, ve smyslu práv obhajoby, které mohou být v trestním řízení využita. Účelná taktika obhajoby je pak dána tím, které z těchto práv obhájce využije tak, aby to bylo pro klienta co nejpříznivější (např. klást či neklást svědkovi další otázky apod.). Způsob vedení taktiky obhajoby se odvíjí podle strategického cíle, jehož dosažení je obhajobou uskutečňováno.

Většinou vstupuje obhájce do řízení ve fázi, kdy podmínky pro obviněného nejsou zrovna příznivé. V tomto okamžiku je nejdůležitější umět tyto podmínky vyhodnotit, přizpůsobit se jim a správně se zorientovat v nashromážděných důkazech. Volba taktiky je pak odvislá od mnoha faktorů, přičemž za obecně platné lze považovat následující:

- a) intenzitou podezření, že byl spáchán trestný čin, že jej spáchal obhajovaný, taktickým plánem vyšetřování a později, ve stadiu po podání obžaloby, stupněm důvodnosti takového podezření včetně taktiky státního zástupce u jednání před soudem,
- b) právní kvalifikací trestné činnosti,
- c) druhem trestného činu,
- d) průběhem trestního stíhání.¹⁸⁰

Z výše uvedených bodů by měl obhájce při formování taktiky bezesporu vycházet. Je nutné si ale uvědomit, že taktika v tom či onom případě je jedinečná, neopakovatelná a mnohdy taktika, která se osvědčila u jednoho případu, nemusí být prakticky v totožném případě úspěšná. I velice dobře připravenou taktiku může zhatit lidský faktor, a to zejména nepřiměřené vystupování obhajovaného před soudem. Lze tedy obhájci doporučit, aby do

¹⁷⁹ ŠEVČÍK, Vlastimil. Taktika obhajoby (prvá část). *Bulletin advokacie*, 2001, č. 9, s. 51 - 53

¹⁸⁰ Tamtéž, s. 59 – 60.

přípravy taktiky obhajoby zahrnul i vysvětlení obhajovanému, jak správně by se měl před soudem chovat.

Obhajobu obviněného v trestním řízení je možné rozlišit na dvě hlavní složky, a to skutkovou a právní. Správně volená taktika by pak měla vycházet z důsledného posouzení obou složek. Ve většině případů zůstává základem složka skutková, ze které je potřeba vycházet. Právě v případě složky skutkové se nabízí nejefektivnější možnost spolupráce mezi obviněným a jeho obhájcem.¹⁸¹ Tedy právě obviněný je schopen nejlépe vysvětlit obhájci, co se stalo, jak se to stalo, kdy se to stalo a proč. Toto je pro obhájce základem ke zvolení správné taktiky obhajoby. Nemusím však připomínat, že toto je účinné jen v případě, kdy je mezi obhájcem a obviněným založen důvěrný vztah a obviněný obhájci skutečně sdělí pravý skutkový stav věci. Pokud obviněný obhájci neříká pravdu, nemůže očekávat, že obhájce zvolí takovou taktiku, která by pro něj byla nejlepší. Pokud jde o právní složku obhajoby, ta nejčastěji bude vycházet právě ze složky skutkové, tedy na základě obviněným sdělených informací, určí obhájce správné právní prostředky, kterými bude obviněného obhajovat. Ve většině případů není obviněný na rozdíl od obhájce znalý práva, a tak je na obhájci, aby obviněným sdělený skutkový stav posoudil a učinil příslušné právní kroky. Samozřejmě, že příslušné právní kroky by měl řádně vysvětlit obviněnému. Pokud by obviněný nesouhlasil s postupem obhájce, ač by obhájce byl přesvědčen o správnosti takového postupu, měl by obhájce sepsat s obviněným záznam, ve kterém by bylo zaprotokolováno, jaký postup navrhl obhájce, jaký si přeje obviněný a sdělení obhájce k jakým důsledkům to může vést. Je možné také navrhnout zproštění obhajoby a ustanovení nového obhájce pro ztrátu důvěry.

Ševčík rozlišuje dvě základní varianty, pokud jde o složku skutkovou, a to:

1.
 - a) skutek se nestal,
 - b) skutek se stal, ale není prokázáno, že jej spáchal obviněný.

Dále pak Ševčík hovoří o čtyřech základních variantách složky právní, a to:

2.
 - a) skutek spáchal pachatel, který není trestně odpovědný,
 - b) skutek není trestným činem nebo jeho trestnost zanikla,
 - c) skutek je trestným činem, ale jiným než tvrdí obvinění,
 - d) skutek je trestným činem tak, jak tvrdí obvinění.¹⁸²

¹⁸¹ ŠEVČÍK, Vlastimil. Taktika obhajoby (dokončení). *Bulletin advokacie*, 2001, č. 10, s. 60.

¹⁸² Tamtéž, s. 61 – 62.

Pokud jde o varianty 1. a), b) a 2. a), b) snaží se obhajoba docílit zastavení trestního stíhání, případně vynesení zprošťujícího rozsudku. V případě varianty 2. c) se obhajoba snaží docílit toho, aby byl projednáváný skutek překvalifikován na mírnější trestný čin. Tím chce dosáhnout mírnějšího trestu pro obviněného.¹⁸³ Jako názorný příklad lze uvést trestný čin loupeže. Obhajoba bude například tvrdit, že obviněný, jelikož nepoužil ke získání například peněženky poškozeného násilí ani pohružky bezprostředního násilí, ale jen ležícímu poškozenému, který se nijak nebránil, peněženku vytáhl z kapsy, nedopustil se tak loupeže, ale toliko krádeže, která je mírněji trestná.

V případě varianty 2. d) se obviněný k trestné činnosti doznává v plném rozsahu. Po stránce skutkové ani právní zde nejsou žádné problémy a mohlo by se zdát, že práce obhájce je v tomto případě zbytečná. Není tomu tak. V tomto případě obhájce dbá především na to, aby obviněnému nebyla nespravedlivě přisouzena těžší míra zavinění, aby bylo vycházeno jen ze skutečně provedených důkazů, aby byl obviněnému uložen přiměřený trest, aby bylo přihlíženo k polehčujícím okolnostem, zejména doznání a lítosti obviněného apod. V zásadě lze říci, že obhájce v tomto případě dbá především na to, aby se obviněný, který se doznal ke spáchání trestného činu, nestal jen pouhým objektem svévole OČTŘ.

Pokud obviněný svou vinu popírá, uplatní se v obhajobě především zásady skutkové. Pokud důkazní situace není jednoznačná, proti obviněnému svědčí toliko nepřímé důkazy, zaměřuje se obhajoba především na věrohodnost a přesvědčivost těchto důkazů a s odkazem na zásadu *in dubio pro reo* požaduje zproštění obžaloby (typicky: svědek slyšel střelbu, neviděl, kdo střílel, ale viděl, že nějakou dobu po střelbě byl na místě i obviněný). V případě, kdy důkazní situace vůči obviněnému je více než nepříznivá (trestný čin vidělo několik svědků apod.), je kladen daleko větší důraz na činnost obhájce. V první řadě by měl obhájce sám posoudit, zda důkazní situace je opravdu natolik silná, že „jakékoli popírání činu“ je zbytečné. Toto by měl pak s obviněným probrat a sdělit mu, že lze očekávat pro něj nepříznivý rozsudek ve věci. Pokud obviněný trvá na tom, že trestný čin nespáchal, musí obhájce jeho vůli respektovat a snažit se jednotlivé důkazy prozkoumat, hledat v jejich vzájemném propojení jakékoli nesouvislosti či neshody – pokud je to samozřejmě možné.¹⁸⁴

Taktika obhajoby může být buď aktivní, nebo pasivní. V případě aktivní taktiky se obhajoba snaží do vyšetřování vnášet nové skutečnosti, požaduje zjištění nových poznatků, navrhuje provedení nových důkazů, ze kterých vyvozuje nové skutkové závěry. V případě pasivní taktiky se obhajoba prakticky drží směru, který vytyčil vyšetřovatel. Aktivně do

¹⁸³ ŠEVČÍK, Vlastimil. Taktika obhajoby (dokončení). *Bulletin advokacie*, 2001, č. 10, s. 61.

¹⁸⁴ Tamtéž, s. 66.

vyšetřování nezasahuje a vychází z poznatků získaných vyšetřovatelem. V mnohých případech se však aktivní a pasivní taktika obhajoby budou prolínat a vytvářet tzv. smíšený typ.¹⁸⁵ Aktivně bude obhajoba postupovat zejména v případech, kdy vina obviněného je prokazována z nepřesvědčivých důkazních prostředků (žádný přímý svědek, rozmazané fotografie apod.) pasivní bude obhajoba zejména v případech, kdy je skutkový stav zjištěn poměrně obstojně a ze získaných důkazů je vina obviněného prokazována celkem jasně. Výše uvedené však nelze pokládat za ustálené pravidlo.

Na závěr lze konstatovat, že pokud jde o taktiku obhajoby, je obhájce ve většině případů značně znevýhodněn oproti OČTŘ. Do řízení vstupuje většinou až v době, kdy již OČTŘ získaly dostatečné množství důkazních prostředků tak, aby mohly zahájit trestní stíhání. Obhájce má možnost seznámit se s případem někdy i se značným časovým odstupem, kdy již OČTŘ mají jasně koncepčně stanovenou taktiku vyšetřování. Obhájce se musí spolehnout především na své zkušenosti, intuici a na poznatky získané od obviněného, které ovšem často nebývají přesné, jsou zkreslené a ovlivněné subjektivními pocity obviněného. Často je obhájce znevýhodněn i tím, že se jedná o specifický trestný čin, kde je potřeba znát nejen trestní právo, ale i jiné, s trestním právem nesouvisející skutečnosti, např. u daňových trestných činů. Vytvořit strategii obhajoby pro ten či onen případ může být velice složité, každý případ je jiný, stejně tak jako strategie obhajoby. Neexistuje přesný návod, jak by měl obhájce postupovat. Obhájce by se rozhodně neměl snažit za každou cenu obviněného vyvinut. Někdy doznání viny může mít pro obviněného (vzhledem k polehčující okolnosti) daleko méně závažné následky než neustále zapírání. Obhájce musí být schopen přizpůsobit a zorientovat se, pokud jde o důkazní situaci, a osvojit si řešenou problematiku ze skutkového i právního hlediska. Je čistě na obhájci, samozřejmě po konzultaci s obviněným, zda a případně kdy uplatní např. návrh na provedení důkazu, zda podá stížnost proti zahájení trestního stíhání apod. Musí však mít na mysli to, že jeho postup nesmí být v rozporu se zákonem a pokyny obviněného a musí chránit jeho práva a oprávněné zájmy.

¹⁸⁵ ŠEVČÍK, Vlastimil. Taktika obhajoby (dokončení). *Bulletin advokacie*, 2001, č. 10, s. 67.

7. Osoba obhájce z pohledu polské právní úpravy

Trestní právo procesní je v Polsku, stejně jako v České republice, upraveno v trestním řádu. Jedná se o zákon ze dne 6. června 1997 nazývaný tzv. „Kodeks postępowania karnego, Dz.U. 1997 Nr 88 poz. 553.“, který nabyl účinnosti dne 1. září 1998.

7. 1. Kdo může být podle polského trestního řádu obhájcem

Pokud jde o osobu obhájce, je důležitá především kapitola 9 nazvaná „Obrońcy i pełnomocnicy“, tedy obhájci a zmocněnci. Čl. 82 PTR hovoří o tom, že obhájcem může být jen osoba k tomu oprávněná podle předpisů o advokacii, případně zákona o právních rádčích¹⁸⁶. Hned tedy v první větě vidíme, že na rozdíl od české právní úpravy, která pracuje toliko s pojmem obhájce ve smyslu advokáta, objevuje se v polské právní úpravě pojem právní rádce. Pokládám tedy za důležité objasnit pojem právní rádce a jeho odlišnosti oproti advokátovi.

ADVOKÁT:

Obdobně jako u nás i v Polsku je advokacie a její výkon upraven v zákoně o advokacii, konkrétně se jedná o zákon ze dne 26. května 1982, tzv. „Prawo o adwokaturze“, účinný od 1. října 1982. I v Polsku činnost advokáta spočívá především v udělování právních rad, sepisování právních rozborů či zastupování před soudy či jiným státními úřady. I zde musí mít advokát právnické vzdělání, vykonat tzv. koncipientskou praxi a složit advokátní zkoušku, až poté může být zapsán do seznamů advokátů. Určitým specifikem, pokud jde o koncipientskou praxi je to, že v Polsku, aby osoba mohla být koncipientem (praktikantem), musí složit zkoušku, kterou organizuje ministerstvo spravedlnosti. Až po jejím složení může vykonávat svou praxi u advokáta, který vyjádřil písemně svou ochotu vést koncipienta jako školitel v jeho praxi, který nebyl kárně potrestán a který má minimálně již 5 let advokátní praxe. Další odlišností oproti české právní úpravě je to, že v Polsku není možné být zaměstnaným advokátem.¹⁸⁷

¹⁸⁶ aktuální znění: Dz.U. 1997 Nr 89 poz. 555, Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowani akarnego.

¹⁸⁷ aktuální znění: Dz.U. 1982 nr 16 poz. 124, Ustawa z dnia 26 maja 1982 r. Prawo o adwokaturze.

PRÁVNÍ RÁDCE (Radca prawny):

Specifikem polské právní úpravy je právě výše uvedený pojem. Činnost právních rádců je upravena zákonem ze dne 6. července 1982, „o radcach prawnych“. I právní rádce je osobou, která musí mít právnické vzdělání. I právní rádce, obdobně jako advokát uděluje právní rady, zpracovává právní rozborů či zastupuje klienta před soudy nebo jinými státními orgány. I právní rádcové mají obdobně jako advokáti svůj samosprávný orgán. Stejně jako advokáti, musí i osoby, které se chtějí stát právními rádci, vykonat tříletou praxi zakončenou závěrečnou zkouškou. A obdobně jako advokátní koncipienti musí i „koncipienti rádcovští“ před tím, než se vůbec koncipienty stanou, složit příslušnou zkoušku.¹⁸⁸ Významnou odlišností oproti polskému advokátovi je to, že právní rádce může svou činnost vykonávat (tedy poskytovat právní pomoc) v pracovním poměru k jinému subjektu. Právní rádce může být tedy zaměstnán např. jako podnikový právník. Dále lze konstatovat, že právní rádci se v praxi daleko více zaměřují na oblast korporátního a obchodního práva. Historicky bylo dáno, že právní rádcové byli oproti advokátům omezeni, pokud šlo poskytování právních služeb. Tyto rozdíly se však postupem času stírají, ba jsou již dokonce setřeny, kdy např. v roce 2007 bylo umožněno, aby právní rádcové zastupovali své klienty v oblasti rodinného práva, mimo jiné i u rozvodového řízení a od 1. července 2015 je jim umožněno vystupovat i jako obhájci v rámci trestního řízení¹⁸⁹. Existence stavu „advokátního“ a „rádcovského“ je již spíše jakousi historickou zvyklostí, než že by měla nějaký praktický dopad pro jejich klienta.

PRÁVNÍ PORADCE (Doradca prawny):

Může docházet k tomu, že pojem „radca prawny“ je zaměňován s pojmem „doradca prawny“. Je to také osoba, která bude většinou mít (ale není to povinnost) právnické vzdělání, ovšem její postavení není upraveno samostatným zákonem jako např. u advokátů, ale obecně zákonem ze dne 2. července 2004 o svobodě hospodářské činnosti. Doradca prawny není povinen zachovávat mlčenlivost, ani nemůže odmítnout svědčit o skutečnostech, o kterých se dozvěděl při poskytování služeb, nemůže vystupovat jako obhájce.¹⁹⁰ Z mého pohledu lze říci, že pokud člověk potřebuje opravdu odbornou právní pomoc, je bezesporu lepší obrátit se na

¹⁸⁸ aktuální znění: Dz.U. 1982 nr 19 poz. 145, Ustawa z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych.

¹⁸⁹ MATYS, Łukasz. *Czym adwokat różni się od radcy prawnego?* [online]. epravo.cz, [cit. 2.2.2018]. Dostupné na <http://www.infor.pl/prawo/pomoc-prawna/u-prawnika/686421,Czym-adwokat-rozni-sie-od-radcy-prawnego.html>

¹⁹⁰ STAL, Aleksandr. *Radca prawny, czy adwokat? A moze doradca prawny?* [online]. radcaprawny.info, [cit. 2.2.2018]. Dostupné na <https://www.radcaprawny.info/radca-prawny-adwokat-wroclaw/>

advokáta nebo právního rádce. Doradca prawny bude vyhledáván v případech jednoduchých právních porad či případně na sepis jednoduché smluvní dokumentace. Často se doradcy prawnymi stávají osoby, kterým se nepodařilo složit zkoušku, aby se mohli stát advokátními, případně rádcovskými koncipienty.

7. 2. Nutná obhajoba z pohledu polské právní úpravy

Nutná obhajoba je v PTRŘ upravena v čl. 79, který v § 1 hovoří o tom, že obviněný musí mít obhájce, pokud:

- 1) nedovršil 18 let věku,
- 2) je hluchý, němý nebo slepý,
- 3) jsou zde pochybnosti, zda jeho schopnost rozpoznat protiprávnost činu nebo ovládnout své jednání byla v době spáchání činu vyloučena nebo značně ztížena,
- 4) jsou zde pochybnosti, zda jeho psychický stav mu umožňuje náležitě se hájit.

Pokud jde o ad) 1, věk 18 let je v PTRŘ zakotven od 1.7.2015¹⁹¹, kdy původně zde byla povinnost mít obhájce, pokud je osoba mladistvá¹⁹². Na druhou stranu je v PTZ (konkrétně čl. 10) zakotvena trestní odpovědnost fyzických osob od 17 let¹⁹³, a tedy nastává situace, kdy hmotněprávní předpis pokládá osobu, která dosáhla v době spáchání trestného činu 17 let natolik psychicky vyspělou, aby nesla trestní odpovědnost za své protiprávní jednání, na druhé straně pak procesní předpis takovouto osobu považuje ještě za nevyspělou, vyžadující pomoc obhájce. Nutná obhajoba končí v momentě, kdy obviněný dosáhne 18 let, a to bez ohledu na momentální stadium trestního řízení.

Pokud jde o ad) 2), tak hluchota, němota nebo slepota musí být takové intenzity, že znemožňují samostatné obhajování se. O tomto rozhoduje příslušný procesní orgán.

Pokud jde o ad) 3), tak lze konstatovat, že obviněný musí mít obhájce ve chvíli, kdy vyjde najevo pochybnost, zda v době spáchání činu byl příčetný, či zmenšeně příčetný, na rozdíl od ad) 4), kde jsou zachyceny případy nutné obhajoby, kdy obviněný byl v době

¹⁹¹ Szkola Policji w Pile. *Zmiany w procedurze karnej*. 3. vydání. Pila, 2015, s. 61.

¹⁹² historická verze: Dz.U. 1997 Nr 89 poz. 555, Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego.

¹⁹³ Polské trestní právo tedy považuje fyzickou osobu za plně trestně odpovědnou od 17 let. Dále zná i věkovou hranici 15 let, kdy mladistvý který dosáhl 15 let a spáchá trestné činy, které v čl. 10 § 2 stanoví PTZ, může být podle tohoto zákona trestně odpovědný, s ohledem k okolnostem případu a osobě mladistvého. Viz. aktuální znění: Dz.U. 1997 Nr 89 poz. 553 Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny. Je nutné také doplnit, že v Polsku začíná trestní odpovědnost od 13 let, což je zakotveno v zákoně o postupování ve věcech mladistvých, který hovoří o tom, že tento se užije ve věcech provinění, kterého se dopustily osoby po ukončení 13 let do 17 let. Viz. aktuální znění: Dz.U. 1982 Nr 35 poz. 228 Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich.

spáchání činu přičetný, ale v rámci probíhajícího trestního řízení vyvstala pochybnost, zda mu jeho psychický stav dovolí se náležitě hájit.

V souladu s § 2 čl. 79 PTR pak obviněný musí mít také obhájce v případech, kdy to soud uzná za nezbytné z důvodu jiných okolností, které mohou mít vliv na schopnost obviněného samostatně se hájit, např. věk, těžká životní situace či duševní porucha, která nespadá po § 1 body 3) a 4).

Dalším důvod nutné obhajoby je zakotven v čl. 80 PTR, kdy obviněný musí mít obhájce v řízení před krajským soudem, pokud je vedeno pro zločin¹⁹⁴, jako soudem I. stupně. Rozdíl mezi čl. 79 a 80 PTR je v tom, že čl. 79 se uplatní jak v přípravném řízení, tak v řízení před soudem, kdežto čl. 80 toliko v řízení před soudem.

V případech, kdy dojde k zániku důvodu nutné obhajoby, soud rozhodne o doslovně: propuštění obhájce z jeho povinností (zwalnia obrońcę z jego obowiązków).¹⁹⁵

Troufám si tvrdit, že česká právní úprava, pokud jde o důvody nutné obhajoby je upravena daleko přehledněji a systematičtěji. Za zmínku bezesporu stojí i to, že zatímco v českém právu je důvodem nutné obhajoby, je-li obviněný ve vazbě či výkonu trestu odnětí svobody, v polské úpravě takovéto ustanovení nenajdeme, ba naopak, novelou PTR, účinnou od 1.7.2015¹⁹⁶, došlo k vypuštění ustanovení, které hovořilo o tom, že pokud je vedeno řízení před krajským soudem jako soudem I. stupně, musí mít obviněný obhájce, pokud je zbaven osobní svobody. Domnívám se, že na jednu stranu je toto vůči obviněným velice přísné, na druhou stranu to i s ohledem na svou dosavadní praxi chápu, jelikož mnohdy se stává, že dotyčná osoba je obviněna z banálního přečinu, přičemž se nachází ve vazební věznici v důsledku stíhání v jiné věci. Takováto osoba se ve většině případů k této banální trestné činnosti doznává a obhájce se spíše snaží využívat či „zneužívat“ jen k tomu, aby jí opatřil známky, obálky či přispěl nějakou peněžní částkou, např. na telefonní kartu apod., než aby se s ním domlouvala, jak budou postupovat v rámci její obhajoby

¹⁹⁴ PTZ dělí trestné činy v čl. 7 § 1 na zločiny a přečiny. Zločin je protiprávní jednání, na které PTZ stanoví trest odnětí svobody, který není kratší 3 let, tedy minimálně 3 roky a více. Přečin je protiprávní jednání, za které hrozí peněžitý trest více než 30 denních sazeb nebo více než 5.000 zlotych, případně omezení svobody překračující jeden měsíc nebo trest odnětí svobody překračující jeden měsíc. Musíme rozlišovat omezení svobody a trest odnětí svobody, kdy omezení svobody představuje např. povinnost vykonat obecně prospěšné práce, zákaz změny místa pobytu či jiná omezení. Zločin lze podle PTZ spáchat toliko úmyslně, přečin i z nedbalosti, pokud tak stanoví zákon.

¹⁹⁵ Tato formulace nahradila původní formulaci: „cofa wyznaczenie obrońcy“, tedy bere zpět ustanovení obhájce, což údajně budilo dojem, že úkony, které do té doby byly obhájcem provedeny, pozbývají platnosti. Viz. Szkola Policji w Pile. *Zmiany w procedurze karnej*. 3. vydání. Pila, 2015, s. 62.

¹⁹⁶ Jednalo se o novelu provedenou zákonem Dz.U. 2013 poz. 849 Ustawa z dnia 13 czerwca 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz ustawy – Kodeks postępowania karnego.

7. 3. Zvolený a ustanovený obhájce z pohledu polské právní úpravy

Stejně jako v české právní úpravě i v Polsku si obviněný sám může obhájce zvolit. Pokud se jedná o případ nutné obhajoby a obviněný si obhájce nezvolí, bude mu ustanoven. Čl. 83 PTRŽ dále hovoří o tom, že pokud je obviněný zbaven osobní svobody, může mu do doby, než si on sám obhájce zvolí, tohoto zvolit i jiná osoba, přičemž toto musí být obviněnému oznámeno. Odlišností oproti českému právnímu řádu je to, že v Polsku není okruh osob, které mohou obviněnému zvolit obhájce, nijak omezen, může to být příbuzný v pokolení přímém, ale i například jen známý, ba dokonce statutární orgán právnické osoby, to vše však pod podmínkou, že tyto osoby mají plnou svéprávnost. Jedná se o tzv. „pełnomocnictwo tymczasowe“, což lze přeložit jako zatímní či dočasná plná moc. Jakmile si obviněný zvolí obhájce sám, účast dočasného obhájce v řízení končí.¹⁹⁷

Zvláštní ustanovení je pak věnováno mladistvým a osobám nesvéprávným¹⁹⁸, kdy podle čl. 76 PTRŽ může zákonný zástupce těchto osob nebo osoba, v jejíž péči se tyto osoby nacházejí, především podat odvolání, podávat návrhy a také zvolit obviněnému obhájce.

Pokud jde o ustanovení obhájce, ten je ustanoven buď z iniciativy procesního orgánu (viz. čl. 79 a 80 PTRŽ), nebo na návrh obviněného. Obviněný tedy může podle čl. 80 § 1 PTRŽ podat návrh na ustanovení obhájce, ale musí splnit následující podmínky:

- nemá zvoleného obhájce¹⁹⁹,
- jeho majetková situace poukazuje na to, že není schopen nést náklady obhajoby,
- podání žádosti.

Splnění těchto podmínek musí prokazovat obviněný.

PTRŽ také umožňuje, aby obviněný podal žádost o ustanovení obhájce jen pro konkrétní procesní činnost, nikoli tedy na celé trestní řízení (např. odvolání se proti rozsudku). Polské právo hovoří o tzv. „Przymus adwokacko-radcowski“.²⁰⁰

V případě, že by během řízení vyšlo najevo, že majetková situace neodůvodňovala ustanovení obhájce, případně se během řízení majetková situace obviněného zlepšila tak, že by

¹⁹⁷ SKORUPKA, Jerzy a kol. *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*. Varšava: C.H.Beck, 2017, staženo ze systému Legalis, systém informacji prawnej.

¹⁹⁸ Naproti českému právu, může být fyzická osoba v Polsku svéprávnosti také zcela zbavena. Viz. čl. 13 polského občanského zákoníku (aktuální znění: Dz.U. 1964 Nr 16 poz. 93 Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny).

¹⁹⁹ Tato podmínka je splněna i v případě, kdy obviněný měl obhájce, kterého si zvolil, ovšem postupem času již neměl dostatek finančních prostředků na jeho zaplacení a tak vypověděl plnou moc.

²⁰⁰ WILINSKI, Paweł. *Obrońca i pełnomocnik w procesie karnym po 1 lipca 2015 r.* Varšava: Wolters Kluwer, 2015, s. 54.

si sám mohl zvolit obhájce, bude rozhodnutí o ustanovení obhájce vzato zpět. Proti tomuto rozhodnutí může obviněný podat stížnost.²⁰¹

Za zajímavost považuji i to, že PTR nabízí ustanovenému obhájci možnost, kdy tento se má zúčastnit, či vykonat procesní úkon mimo své sídlo nebo bydliště, pak má právo požádat, aby pro tu konkrétní procesní činnost (např. účast při výslechu svědka na druhém konci Polska) byl ustanoven jiný obhájce, který má v místě úkonu své sídlo. Obhájce, který navrhuje, aby byl pro ten či onen úkon ustanoven jiný obhájce, musí prokázat okolnosti, které mu znemožňují příslušný úkon vykonat (např. nemoc, plánovaná a již zaplacená dovolená, kolize s jiným úkonem apod.). O takovémto ustanovení obhájce rozhoduje v řízení před soudem předseda soudu, kde se má úkon uskutečnit nebo tajemník tohoto soudu, v případě přípravného řízení rozhoduje předseda okresního soudu nebo tajemník tohoto soudu podle sídla žádajícího advokáta. Pokud je této žádosti vyhověno, musí rozhodnutí o ustanovení obhájce pro konkrétní procesní úkon obsahovat popis tohoto úkonu.²⁰²

7. 3. 1. Orgány ustanovující obhájce

Orgánem oprávněným k ustanovení obhájce je podle čl. 81 § 1 PTR předseda soudu nebo tajemník soudu, který je příslušný k projednání věci., přičemž je ustanoven advokát, který má sídlo v obvodu příslušného okresního soudu. Pokud návrh na ustanovení obhájce podává obviněný, může si v tomto určit, zdali chce, aby byl ustanoven advokát nebo právní rádce. Tímto návrhem však není příslušný orgán vázán. O ustanovení obhájce je příslušný orgán povinen rozhodnout bez zbytečného odkladu. Obhájce je ustanoven ze seznamu obhájců, který příslušný soud vede. Po ustanovení obhájce poskytne příslušný orgán obviněnému následující informace, aby se tento mohl s obhájcem kontaktovat:

- jméno a příjmení obhájce,
- jeho sídlo,
- jeho telefonní číslo.
- jeho elektronickou adresu.

Obdobné informace jsou o obviněném poskytnuty i obhájci s tím, že pokud je obviněný zbaven osobní svobody (je např. ve vazbě), je obhájci poskytnuta i tato informace.²⁰³

²⁰¹ aktuální znění: Dz.U. 1997 Nr 89 poz. 555, Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego.

²⁰² SKORUPKA, Jerzy a kol. *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*. Varšava: C.H.Beck, 2017, staženo ze systému Legalis, systém informacji prawnej.

²⁰³ STEFAŃSKI, Ryszard. *Nawiązanie i ustanie stosunku obronczego w świetle nowelizacji kodeksu postępowania karnego*. s. 13 – 14.

Není vyloučeno, aby v případě, kdy je obhájce ustanoven, tento dlouhodobě onemocní a nemůže obhajobu řádně vykonávat, nebo nedojde k dostatečnému navázání vztahu důvěry mezi obhájcem a obviněným apod. V tomto případě může na návrh jak obhájce, tak obviněného, být ustanoven obhájce nový.²⁰⁴

Pokud je návrh obviněného na ustanovení obhájce zamítnut, může být proti tomuto zamítavému rozhodnutí podána stížnost.

7. 4. Pluralita obhájců v polské právní úpravě

Zatímco česká právní úprava nemá zákonně zakotveno, kolik obhájců může obviněný mít, PTRŘ jasně stanoví v čl. 77, že obviněný může mít naráz ne více než tři obhájce.

Každý z těchto tří obhájců pak může samostatně, bez ohledu na další obhájce, realizovat svá oprávnění. I když taktika obhajoby stran každého obhájce může být různá (toto samozřejmě nelze doporučit), ve výsledku musí být jejich jednání vždy ku prospěchu obviněného, tedy klienta. Komentář k PTRŘ jasně stanoví, že obhájci nemusí postupovat „jako jeden muž“, jejich podání nemusí být shodné a příslušný procesní orgán se musí zabývat každým takovýmto podáním bez ohledu na to, že jsou např. navzájem odlišná.²⁰⁵ Domnívám se, že takovýto postup by asi neměl být přijatelný a obhájci by měli postupovat dle mého názoru ve vzájemné shodě a po vzájemné domluvě a probrání věci.

Český trestní řád jasně stanoví, že obviněný by měl určit obhájce, kterému mají být doručovány písemnosti, pokud ne, určí jej příslušný orgán. Naproti tomu polská právní úprava hovoří o tom, že pokud má obviněný více obhájců, každému z těchto obhájců musí být doručovány příslušné písemnosti, které dle zákona musí být doručeny stranám řízení.²⁰⁶ Zatímco česká právní úprava má jasně vyřešeno, že pluralita obhájců se vztahuje toliko k obhájcům zvoleným, polská právní úprava není v tomto smyslu tak jednoznačná.

Polský Nejvyšší soud se vyjádřil v tom smyslu, že pokud právní předpisy hovoří o obhájci v jednotném čísle, má se tím na mysli zaručení základního práva obviněného mít alespoň jednoho obhájce. Polský Nejvyšší soud pak došel k závěru, že je možné obviněnému ustanovit i více než jednoho obhájce, a to v případě, kdy to vyžadují okolnosti trestního řízení (především situace, kdy se jedná o složitou věc). Nejvyšší soud ale také konstatuje, že takovýto postup je možný jen v případě, pokud si obviněný obhájce nezvolil, není tedy možný

²⁰⁴ SKORUPKA, Jerzy a kol. *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*. Varšava: C.H.Beck, 2017, staženo ze systému Legalis, systém informacji prawnej.

²⁰⁵ Tamtéž.

²⁰⁶ Tamtéž.

souběh zvoleného a ustanoveného obhájce. Více obhájců může být ustanoveno jednak na návrh obviněného, na návrh již ustanoveného obhájce, dokonce i ex offio předsedou soudu.²⁰⁷

Pokud bych měl zhodnotit polskou právní úpravu plurality obhájců, pak uvádím, že kladně lze hodnotit možnost mít i více ustanovených obhájců, pokud to složitost případu vyžaduje. Negativně lze hodnotit to, že písemnosti se doručují každému obhájci, což může způsobovat zbytečné průtahy v řízení, na druhou stranu je toto negativum vyváženo tím, že obviněný může mít maximálně tři obhájce. Stejně jako u nás i v Polsku je pluralita obhájců v zákoně zakotvena jen v jedné větě a je dosti kusá, bezesporu by tak vyžadovala bližší rozvedení.

7. 5. Obhajoba společným obhájcem v polské právní úpravě

Stejně jako v českém právu i v tom polském může obhájce obhajovat více obviněných, to však pod podmínkou, kterou upravuje čl. 85 § 1 PTR, a to, že jejich zájmy si nerozporují.

Polská literatura pak definuje takovýto rozpor zájmů jako situaci, kdy obhájce nemůže splnit svou povinnost, postupovat toliko v zájmu obviněných, ale obhajoba jednoho z obviněných „podráží“ věrohodnost tvrzení druhého z obviněných, a to v jakékoli procesní fázi řízení²⁰⁸.

Na střet zájmů může upozornit nejen obhájce, ale také sami spoluobvinění. Měla by pak následovat výpověď plné moci²⁰⁹. Pokud k takovému závěru nedojdou ani spoluobvinění, ani obhájce, poté o střetu zájmů rozhodne soud, který obviněným ponechá lhůtu na zvolení jiných obhájců a pokud se jedná o ustanoveného obhájce, ustanoví obhájce jiné. Proti těmto rozhodnutím mohou jak obvinění, tak obhájce podat stížnost.²¹⁰

Lze shrnout, že pokud jde o obhajobu více spoluobviněných jedním obhájcem, nejsou mezi českou a polskou právní úpravou v zásadě žádné rozdíly.

²⁰⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu (polského) ze dne 14.1.2005, sp. zn. V KK 309/04.

²⁰⁸ ZABLOCKI, Stanislaw. Zakaz obrony kilku oskarżonych przezjedne goobronęc w sytuacji kolizyjnej: (częśc 1). *Palestra*, 1993, č. 37/11, s. 5.

²⁰⁹ I polský etický kodex advokacie hovoří o tom, že advokát může zastupovat klienty, jejichž zájmy si neodporují, ledaže by se na tom klienti dohodli. Pokud během řízení dojde ke střetu zájmů klientů, je advokát povinen vypovědět plnou moc těm klientům, jejichž zájmy si odporují.

²¹⁰ IZDEBSKI, Hubert, *Etyka prawnicza: Stanowiska i perspektywy*. 1. vydání. Varšava: Lexis Nexis, 2011, s. 184.

7. 6. Kontakt obviněného s obhájcem

Docela jistě zajímavým tématem je bezesporu možnost kontaktu obhájce s obviněným, pokud je tento omezen na svobodě.

Pokud jde o Českou republiku, tak jak zákon č. 293/1993., Sb., o výkonu vazby, tak zákon č. 169/1999., o výkonu trestu odnětí svobody jasně hovoří o tom, že kontrola korespondence mezi obhájcem a obviněným je nepřípustná²¹¹. Zákon o výkonu vazby také jasně stanoví, že obhájce může s obviněným hovořit bez přítomnosti 3. osoby.

Situace v polské právní úpravě je odlišná. Obdobně jako u nás je i v Polsku zakotveno právo obviněného, pokud je omezen na svobodě, hovořit se svým obhájcem bez přítomnosti 3. osoby, přičemž toto je vztáhnuo také na korespondenci mezi nimi (viz. čl. 73 § 1 PTR). Ovšem výrazná odlišnost spočívá v tom, že pokud jde o přípravné řízení, může státní zástupce, ve výjimečných případech, pokud to vyžaduje účel přípravného řízení, být přítomen sám, nebo osoba jím pověřená, při rozhovoru obviněného s obhájcem. Obdobně může státní zástupce kontrolovat také korespondenci mezi obviněným a jeho obhájcem. Výše uvedená omezení však platí toliko prvních 14 dnů od zadržení obviněného.

Další formou kontaktu obviněného s obhájcem je kontakt telefonický. Česká právní úprava zakazuje, aby byly telefonické hovory obviněného, který je ve vazbě, s obhájcem nahrávány či odposlouchávány. Obecně právo na telefonický kontakt, ať už odsouzeného nebo osoby nacházející se ve vazbě, je, samozřejmě za splnění zákonem stanovených podmínek, zaručeno.

V Polsku byla situace v tomto ohledu o poznání problematičtější a troufám si tvrdit, pokud jde o zajištění práva na obhajobu, velice kontroverzní a nedostačující. Zákon týkající se výkonu trestu obecně a také dočasně zbavení svobody, hovořil původně v čl. 217c o tom, že osoba dočasně zbavená svobody nemůže využívat telefon²¹². Toto omezení bezesporu znamenalo omezení práva na obhajobu, kdy pokud se osoba omezená na svobodě chtěla okamžitě spojit se svým obhájcem a řešit něco důležitého, nemohla. Celá věc došla až k polskému ústavnímu soudu, kdy tento rozhodl²¹³, že výše uvedený článek je v rozporu s Ústavou Polské republiky a obecně se zajištěním práva na obhajobu a ke dni 4. června 2015 byl článek, v rozsahu zakazujícím využívat telefon, zrušen.

²¹¹ aktuální znění: zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby a zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody.

²¹² historická verze: Dz.U. 1997 nr 90 poz. 557, Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy.

²¹³ rozhodnutí ze dne 25.11.2014, sp. Zn. K 54/13.

Aktuální znění výše uvedeného čl. 217c tedy již jednoznačně dovoluje, osobě dočasně zbavené svobody využívat telefonní přístroj. I zde však nacházíme jistá omezení. Telefonní kontakt s obhájcem je tedy možný, ovšem vyžaduje se předchozí souhlas příslušného orgánu, v jehož dispozici se daná osoba nachází. Takovýto orgán telefonní rozhovor povolí, pokud zde není důvodná obava, že obviněný tímto jednáním chce znesnadnit vyšetřování nebo spáchat trestný čin. Pokud by telefonní hovor nebyl povolen, je možnost proti tomuto nepovolení podat stížnost k soudu.²¹⁴

²¹⁴aktuální znění: Dz.U. 1997 nr 90 poz. 557, Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy.

Závěr

Je nepochybné, že osoba obhájce je bezesporu jedním ze základních prvků trestního řízení v demokratickém právním státě, stejně tak jako zajištění práva na obhajobu. Ve své rigorózní práci jsem se pokusil vymezit postavení osoby obhájce v trestním řízení v rámci české právní úpravy a jeho postavení porovnat s právní úpravou Polské republiky. Rozhodně jsem se v této práci nesnažil popsat postavení obhájce v jednotlivých fázích trestního řízení, jelikož toto by ani v rámci rigorózní práce nebylo možno obsahově pojmut, ale snažil jsem se zaměřit výlučně na obhájce ve smyslu charakteristiky jeho osoby v trestním řízení.

Obhájce je často v očích laické veřejnosti chápán jako ten, „kdo se snaží, aby obviněný unikl spravedlnosti a nebyl potrestán“. Jelikož jsem advokátem a vykonávám také obhajobu v trestním řízení, byl jsem i já svými známými konfrontován s otázkou „jak něco takového můžeš dělat, to ti nevádí, že obhajuješ zloděje, apod“. Předně je potřeba zdůraznit, a to velmi silně, že obhájce není rozhodně jakýmsi „komplicem“ obviněného, který se jej snaží za každou cenu a jakýmikoli dostupnými prostředky viny zprostit. Obhájce je samozřejmě vázán pokyny svého klienta, ale je nutné mít na paměti, že je také vázán právním řádem a stavovskými předpisy a nesmí tak činit nic, co by bylo s těmito v rozporu. Obhájce tedy nesmí např. ovlivňovat svědky, či plnit jiné protiprávní pokyny klienta. Toto je důvodem pro výpověď plné moci, či žádost o zrušení ustanovení. Obhájce také rozhodně není „poskokem“ obviněného, který má plnit veškerá jeho přání. V praxi se často obhájce setká se situací, a to zejména u osob s již bohatou trestní minulostí, které se nacházejí ve vazbě, kdy tyto jej neustále zahlcují dopisy s žádostmi o návštěvu, s prosbami o zaslání známek a obálek, ale také hygieny, peněžních prostředků či s jinými, s obhajobou nesouvisejícími, požadavky. Plnit tyto požadavky není povinností obhájce, praxe je taková, že pokud jde o známky a obálky, většina obhájců tyto, v přiměřeném množství, obviněnému do vazební věznice zašle, pokud jde o jiné požadavky, sluší se obviněnému vysvětlit podstatu obhajoby a tyto odmítnout (toto samozřejmě nelze paušalizovat na každého obviněného). Obhájce je tedy, kromě toho, že obviněného obhajuje a činí vše k jeho prospěchu, garantem toho, že OČTŘ budou vůči obviněnému postupovat v souladu se zákonem a obviněný nebude jen předmětem „zlovůle“ těchto orgánů. V případě zadržení obviněného je obhájce často první osobou, která se k obviněnému dostane, je mu jakousi psychickou oporou a snaží se ho uklidnit a vysvětlit další postup ve věci.

Kromě odborných znalostí musí být obhájce vybaven také dobrou psychickou odolností. Advokát, který hodlá obhajobu v trestních věcech vykonávat, by si měl uvědomit,

že se může setkat s více či méně příjemnými záležitostmi a je již pak pozdě, pokud bude ustanoven např. ve věci znásilnění či vraždy dítěte, žádat o své zproštění. TŘ jasně stanoví, že obhájce je povinen obhajobu převzít, z důležitých důvodů pak sice může být obhajoby zproštěn, ovšem za tento důvod rozhodně nelze považovat to, že na obhajobu v takovéto věci „nemá žaludek“. Pokud tedy advokát není dostatečně psychicky odolný, neměl by o obhajobě v trestních věcech uvažovat, respektive měl by obhajobu vykonávat jen jako zvolený obhájce, kde si může vybrat, zda obhajobu převezme nebo ne.

Nyní bych již přešel k samotným závěrům mé práce. Ač Česká i Polská republika spolu sousedí, trestní řády, pokud jde o osobu obhájce, obsahují některé výrazné odlišnosti. Hned první odlišností je to, kdo vůbec obhájce může být. Jak v jedné, tak v druhé zemi to musí být osoba s právnickým vzděláním. V české právní úpravě má monopol na obhajobu v trestních věcech advokacie a tedy nikdo jiný než advokát obhájcem být nemůže. V polské právní úpravě je situace jiná. Kromě advokáta může být obhájcem také tzv. právní rádce, což je také právník, jehož činnost je upravena v zákoně o právních rádcích z roku 1982. Historicky byla činnost právních rádců omezená, ovšem postupem času se rozsah činnosti, které mohou vykonávat, vyrovnával rozsahu advokáta, kdy dnes jsou rozdíly prakticky setřeny a toto členění je spíše historickou zvyklostí, než aby mělo význam pro jejich činnost. Je ovšem nutné uvést, že pokud jde konkrétně o obhajobu v trestních věcech, mohou tuto právní rádcí vykonávat teprve od 1. července 2015, kdy byl novelizován PTR. Dříve i v Polské republice měla monopol na obhajobu advokacie. V zásadě jsem spíše zastáncem toho, že obhajobu by měl vykonávat advokát, respektive jeden subjekt a neměla by být členěná mezi více subjektů. Nabízí se pak otázka, zda by v Polsku nebylo vhodné sjednotit advokáty s právními rádcí, jak to kdysi bylo provedeno v České republice s komerčními právníky.

Pokud jde o problematiku nutné obhajoby, domnívám se, že česká právní úprava je daleko komplexnější a propracovanější než ta polská. V polské právní úpravě postrádám ustanovení, která by zakotvovala, že obviněný musí mít obhájce, pokud je ve vazbě či výkonu trestu. Dokonce i ustanovení, které zakotvovalo, že pokud je vedeno řízení před krajským soudem jako soudem I. stupně, musí mít obviněný obhájce, pokud je zbaven osobní svobody, bylo s účinností od 1. července 2015 vypuštěno. Tedy situací, kdy obviněný v polské právní úpravě musí mít obhájce, je méně než v té české. Takováto situace určitě šetří státní peníze, které by musely být na obhajobu vynaloženy. Někdo by mohl tvrdit, že toto zkracuje obviněným svým způsobem jejich právo na obhajobu. Z dosavadní praxe však vím, že často se stává, že dotyčná osoba je obviněna z banálního přečinu, přičemž se nachází ve vazební

věznici v důsledku stíhání v jiné věci. Takováto osoba se ve většině případů k této banální trestné činnosti doznává a obhájce se spíše snaží využívat či „zneužívat“ jen k tomu, aby jí opatřil známky, obálky či přispěl nějakou peněžní částkou, např. na telefonní kartu apod., než aby se s ním domlouvala, jak budou postupovat v rámci její obhajoby.

Výše uvedené však neznamená, že by v Polsku osoba, která je ve vazbě, obhájce mít nemohla. Samozřejmě si obhájce může zvolit, kdy zvolený obhájce má přednost stejně jako v české právní úpravě před ustanoveným. Pokud obviněný nemá dostatek finančních prostředků, může si obdobně jako v České republice, požádat o ustanovení obhájce.

Pokud jde o zvoleného obhájce, stanoví TR v § 37 taxativně výčet osob, které mohou obviněnému obhájce zvolit, pokud tak sám neučiní. Polská právní úprava se liší v tom, že možnost jiných osob zvolit obviněnému obhájce je dána jen v situaci, kdy je tento zbaven svobody. Další odlišností oproti českému právnímu řádu je to, že v Polsku není okruh osob, které mohou obviněnému zvolit obhájce, nijak omezen, může to být příbuzný v pokolení přímém, ale i jen známý ba dokonce statutární orgán právnické osoby, to vše však pod podmínkou, že tyto osoby mají plnou svéprávnost. Jedná se o tzv. „pełnomocnictwo tymczasowe“, což lze přeložit jako zatímní či dočasná plná moc. Jakmile si obviněný zvolí obhájce sám, účast dočasného obhájce v řízení končí.

V případě ustanoveného obhájce považuji v polské právní úpravě bezesporu za výhodné, že je ustanovenému obhájci dána možnost, pokud tento se má zúčastnit či vykonat procesní úkon mimo své sídlo nebo bydliště, požádat, aby pro tu konkrétní procesní činnost byl ustanoven jiný obhájce, který má v místě úkonu své sídlo. V České republice se takové situace řeší udělením substituční plné moci. Je pak otázkou, zda obhájce najde někoho, kdo by byl ochoten se úkonu zúčastnit.

Výraznou odlišností v polské právní úpravě je institut plurality obhájců. Zatímco v České republice si obviněný může zvolit obhájců, kolik chce, v Polsku je jasně zakotven limit maximálně tří obhájců. Zatímco v České republice se pluralita obhájců týká výlučně obhájců zvolených, polská judikatura připouští pluralitu i u obhájců ustanovených, pokud to složitost případu vyžaduje. I postup doručování písemností je odlišný. V České republice má obviněný povinnost sdělit OČTŘ, kterého obhájce zmocnil k jejich přijímání. V Polsku naproti tomu se písemnosti doručují každému z obhájců.

Ač se to přímo osoby obhájce, tak jak bylo téma v této práci nastaveno, netýká, je bezesporu zajímavé upozornit na odlišnosti, pokud jde o styk obhájce s obviněným. V polské právní úpravě existuje možnost, pokud jde o přípravné řízení, aby státní zástupce nebo jím pověřená osoba byli přítomni při rozhovoru obhájce s obviněným, pokud je tento omezen na

svobodě. Toto se týká i možnosti kontrolovat korespondenci mezi obhájcem a obviněným. Tato kontrola je ovšem možná jen ve výjimečných případech. Je otázkou, jak se posoudí to, kdy kontrolu lze uplatnit a kdy nikoli. Tato omezení mohou trvat maximálně 14 dnů, které počínají běžet dnem, kdy byl obviněný omezen na svobodě. S jistou mírou nadsázky lze konstatovat, že pokud je obviněný omezen na svobodě, přičemž bude uplatněna výše uvedená kontrola, obhajoba v tom pravém slova smyslu začíná až 15. dnem po omezení obviněného na svobodě. Za situaci hraničící již se znemožněním zajištění práva na obhajobu považují to, že až do roku 2015 nemohl v Polsku obviněný, který byl omezen na svobodě, telefonicky kontaktovat obhájce. Toto rozporné ustanovení musel zrušit až polský ústavní soud jako protiústavní.

Pokud bych měl zhodnotit rozdílnost úpravy české a polské, pokud jde o osobu obhájce, domnívám se, že česká právní úprava je více propracovaná s pevnějším zajištěním práva na obhajobu. Česká právní úprava nezná omezení plurality obhájců, státní zástupce nemá možnost kontrolovat rozhovor nebo korespondenci obhájce s obviněným. Je nemyslitelné, že by obviněný, který je omezen na svobodě, nesměl telefonicky kontaktovat svého obhájce, což v Polsku byla až do roku 2015 realita.

Závěrem lze říci, že obhájce je výrazným činitelem ovlivňujícím trestní řízení a je jeho neodmyslitelnou součástí. Svou procesní činností a působením na svého klienta ovlivňuje průběh i samotný výsledek trestního řízení. Obhájce musí být dobrým stratégem a musí se umět přizpůsobit svému klientovi. To, že obhájce jedná vždy ve prospěch svého klienta, nutně neznamená, že má vždy tvrdit jeho nevinu. Pokud je vina jasně prokázána, tak i doznání může mít pro obviněného mírnější následky než neustále popírání viny. Vztah obhájce a jeho klienta může být velice křehký a ne nadarmo se říká, „že nejhorším nepřítelem advokáta (obhájce) je jeho klient“.

Abstrakt

Ve své rigorózní práci s názvem „Osoba obhájce v trestním řízení“ se zabývám charakteristikou osoby obhájce v trestním řízení v rámci české právní úpravy a komparací s právní úpravou Polské republiky. Rozhodně se v této práci nesnažím popsat činnosti obhájce v jednotlivých fázích trestního řízení, jelikož toto by ani v rámci rigorózní práce nebylo možno obsahově pojmut.

První část práce představuje historický exkurs do oblasti advokacie, osoby advokáta a obhájce. Ve druhé části se zabývám právem na obhajobu, a to z pohledu mezinárodního evropského a vnitrostátního. Třetí část mé práce se již věnuje osobě obhájce – jeho zvolení, ustanovení, možnostmi jeho vyloučení z obhajoby, pluralitou obhájců, nutnou obhajobou a dalšími problémy. Čtvrtá, pátá a šestá část se zabývají etickými otázkami spojenými s obhajobou, mezemi trestní obhajoby a taktikou obhajoby. Poslední, sedmá část mé práce, je věnována osobě obhájce z pohledu polské právní úpravy.

Abstract

In my thesis entitled "A lawyer in the criminal procedure" I deal with defining the position of a lawyer in criminal procedure within the framework of the Czech legislation in comparison with the legislation of the Republic of Poland. I certainly do not aim to describe the activities of a lawyer in various stages of the criminal procedure, because it is a wider subject not possible to contain within this type of thesis. Instead, I try to focus exclusively on the characteristics of lawyer and his position in the criminal procedure.

First part of this thesis represents a historical excursion to the field of advocacy, personality of an attorney and a lawyer. In the second part I deal with the right of defence from the international, European and national point of view. Third part of my thesis already deals with the lawyer in criminal procedure – his selection, appointment, possibilities of his exclusion from the defence, the plurality of defenders, the mandatory defence and other issues. Fourth, fifth and sixth part deal with ethical issues connected to the defence, the limits of the criminal defence and the tactics of defence. The last part of my thesis is dedicated to a lawyer in criminal procedure in terms of Polish legislation.

Seznam klíčových slov

Advokát

Nutná obhajoba

Obhájce

Obviněný

Trestní řád

Trestní řízení

Keywords

Advocate

Necessary defense

Lawyer in the criminal procedure

Accused

Code of criminal procedure

Criminal procedure

Seznam použité literatury

I. Knižní publikace

- 1) BALÍK, Stanislav a kol. *Dějiny advokacie v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Česká advokátní komora, 2009. 271 s. ISBN 978-80-7035-427-8.
- 2) BALÍK, Stanislav. *Advokacie včera a dnes*. 1. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2000. 256 s. ISBN 80-902627-7-5.
- 3) BALÍK, Stanislav. *Minulost, přítomnost a perspektivy advokacie*. Plzeň: Vydavatelství Západočeské univerzity, 1998. 105 s. ISBN 80-7082-398-4.
- 4) BALÍK, Stanislav. Advokacie. In BOBEK, Michal a kol (EDS). *Komunistické právo v Československu, kapitoly z dějin bezpráví*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2009. 1005 s. ISBN 978-80-210-4844-7.
- 5) CÍSAŘOVÁ, Dagmar a kol. *Trestní právo procesní*. 4. vydání. Praha: LINDE Praha a.s. 2006, 871 s. ISBN 80-7201-594-X.
- 6) FRYŠTÁK, Marek a kol. *Trestní právo procesní*. 2. vydání. Ostrava: KEY Publishing s.r.o., 2009. 265 s. ISBN 978-80-7418-041-5.
- 7) GŘIVNOVÁ, Petra, GŘIVNA, Tomáš. Trestní právo procesní. In BOBEK, Michal a kol (EDS). *Komunistické právo v Československu, kapitoly z dějin bezpráví*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2009. 1005 s. ISBN 978-80-210-4844-7.
- 8) JELÍNEK, Jiří, UHLÍŘOVÁ, Marta. *Obhájce v trestním řízení*. 1. vydání. Praha: Leges, 2011. 416 s. ISBN 978-80-87212-88-2.
- 9) JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. 1. vydání. Praha: Leges, 2010. 784 s. ISBN 978-80-87212-30-1.
- 10) JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009. 1216 s. ISBN 978-80-87212-22-6.

- 11) MALÝ, Karel a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3. vydání. Praha: Linde Praha a.s., 2003. 673 s. ISBN 80-7201-433-1.
- 12) MUSIL, Jan a kol. *Trestní právo procesní*. 3. vydání Praha: C. H. Beck, 2007. 1166 s. ISBN 978-80-7179-572-8.
- 13) SCHELLE, Karel, TAUCHEN, Jaromír. *Historie advokacie v dokumentech*. 1. vydání. Ostrava: nakladatelství KEY Publishing s.r.o., 2012. 434 s. ISBN 978-80-7418-166-5.
- 14) SCHELLEOVÁ, Ilona. *Organizace soudnictví, notářství a advokacie*. 1. vydání. Praha: Linde Praha a.s., 1997. 437 s. ISBN 80-7201-051-4.
- 15) ŠÁMAL, Pavel, MUSIL, Jan, KUČHTA, Josef a kol. *Trestní právo procesní*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. 1053 s. ISBN 978-80-7400-496-4.
- 16) ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád. Komentář. I. díl*. 6. vydání. Praha: C.H.Beck, 2008. 1525 s. ISBN 978-80-7400-043-0.
- 17) ŠIŠKOVÁ, Naděžda. *Dimenze ochrany lidských práv v Evropské unii*. 2. vydání. Praha: Linde, 2008. 255 s. ISBN 978-80-7201-710-2.
- 18) VANTUCH, Pavel. *Obhajoba obviněného*. 3. vydání. Praha: C.H.Beck, 2010. 666 s. ISBN 978-80-7400-321-9.
- 19) VLČEK, Eduard. *Dějiny trestního práva v Českých zemích a v Československu*. Brno: Masarykova univerzita, 1993. 67 s. ISBN 80-210-0791-5.
- 20) WAGNEROVÁ, Eliška a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s. 2012. 931 s. ISBN 978-807357-750-6.

II. Odborné články

- 21) ADÁMEK, Radek. Společná obhajoba více obviněných. *Bulletin advokacie*, 2005, č. 7-8, s. 36 - 41.
- 22) ČERMÁK, Karel. Pravidla profesionální etiky advokátů a pravidla soutěže advokátů ČR – Komentář. *Bulletin advokacie*, 1996, zvláštní číslo - listopad, s. 17 – 70.
- 23) FIŠER, Karel. Některé problémy obhajoby při střetu zájmů mezi spoluobviněnými. *Bulletin advokacie*, 1999, č. 1, s. 16 - 24.
- 24) JANČAROVÁ, Markéta. Práva a povinnosti ve vztahu advokáta a klienta. *Bulletin advokacie*, 2000, č. 10, s. 41 - 61.
- 25) JELÍNEK, Milan. Poznámka k otázce přípustného rozsahu zastoupení advokáta advokátním koncipientem. *Bulletin advokacie*, 2005, č. 3, s. 37 - 38.
- 26) JELÍNEK, Jiří. Dohodovací řízení v trestním procesu a otázky související. *Bulletin advokacie*, 2012, č. 10, s. 19 - 25.
- 27) JEŽEK, Jiří. K odposlechu advokáta. *Bulletin advokacie*, 2008, č. 9, s. 32 - 35.
- 28) JEŽEK, Vladimír. Právní povaha určení advokáta podle § 18 odst. 2 zákona o advokacii. *Bulletin advokacie*, 1999, č. 8, s. 10 – 13.
- 29) Kárné rozhodnutí kárné komise ČAK ze dne ve věci K40/94. *Bulletin advokacie*, 1995, č. 8, s. 72.
- 30) MANDÁK, Václav. Meze trestní obhajoby. *Bulletin advokacie*, 2003, č. 10, s. 26 – 39.
- 31) KOLESÁR Juraj. Zásada kontradiktornosti a obhajoba obžalovaného v konání před súdom. *Bulletin advokacie*, 2010, č. 7 - 8, s. 28 – 30.

- 32) KRYM, Ladislav. Může ustanovený obhájce pověřit advokátního koncipienta nejen jednotlivými úkony obhajoby, ale celou obhajobou? *Bulletin advokacie*, 2004, č. 5, s. 71 - 72.
- 33) SOKOL, Tomáš. Ještě k odročení úkonu z důvodu na straně obhájce a k právu na obhajobu. *Bulletin advokacie*, 2010, č. 1 - 2, s. 58 – 61.
- 34) ŠEVČÍK, Vlastimil. Taktika obhajoby (prvá část). *Bulletin advokacie*, 2001, č. 9, s. 50 - 61.
- 35) ŠEVČÍK, Vlastimil. Taktika obhajoby (dokončení). *Bulletin advokacie*, 2001, č. 10, s. 60 – 70.
- 36) TICHÝ, Jan. Ještě k rozsahu zastoupení advokáta advokátním koncipientem při trestní obhajobě. *Bulletin advokacie*, 2005, č. 2, s. 64 - 65.
- 37) VANTUCH, Pavel. Vyloučení advokáta z obhajoby obviněného. *Bulletin advokacie*, 2002, č. 11 - 12, s. 29 – 38.
- 38) VANTUCH, Pavel. K právu obviněného vzdát se obhájce z pohledu nutné obhajoby. *Bulletin advokacie*, 2012, č. 11, s. 19 – 24.
- 39) VANTUCH, Pavel. Ustanovení § 37 odst 3 TrŘ a institut hlavního obhájce. *Bulletin advokacie*, 2004, č. 6, s. 29 – 35.
- 40) VANTUCH, Pavel. Nezákonný odposlech advokáta. *Bulletin advokacie*, 2008, č. 3, s. 15 - 25.
- 41) VANTUCH, Pavel. Meze trestní obhajoby. *Bulletin advokacie*, 2003, č. 10, s. 26 - 39.
- 42) VANTUCH, Pavel. Kdy může obhajoba důkaz vyhledat, kdy předložit a kdy jen navrhnout jeho provedení. *Bulletin advokacie*, 2013, č. 7 - 8, s. 27 – 32.

- 43) VANTUCH, Pavel. Vyhledávání a předkládání důkazů obhájcem (advokátem) v přípravném řízení. *Bulletin advokacie*, 2005, č. 7 - 8, s. 29 - 35.
- 44) VANTUCH, Pavel. Mlčenlivost obhájce, zproštění mlčenlivosti a jeho oznamovací povinnost. *Bulletin advokacie*, 2013, č. 4, s. 13 - 18.
- 45) VLK, Václav. Ještě (jednou) k odposlechu advokáta. *Bulletin advokacie*, 2009, č. 5, s. 23 - 25.
- 46) VRŠINSKÝ, Boris. K problematice neoznámení trestného činu podle § 168 trestního zákona ve vztahu k advokacii. *Bulletin advokacie*, 2005, č. 1, s. 41 - 44.
- 47) VYDRA, Jan. K otázce přípustného rozsahu zastoupení advokáta advokátním koncipientem. *Bulletin advokacie*, 2004, č. 10, s. 43 - 46.

III. Internetové zdroje

- 48) KLEGA, Jiří. *Změna ve způsobu ustanovování obhájců* [online]. epravo.cz, 2. listopadu 2015 [cit. 27.6.2016]. Dostupné na <<http://www.epravo.cz/top/clanky/zmena-ve-zpusobu-ustanovovani-obhajcu-99354.html>>.
- 49) LISSE, Luděk. *Několik poznámek k ust. § 3 zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii, a k některým ustanovením souvisejícím* [online]. epravo.cz, 16.února 2007 [cit. 8. dubna 2017]. Dostupná na <<https://www.epravo.cz/top/clanky/nekolik-poznamek-k-ust-3-zakona-c-851996-sb-o-advokacii-a-k-nekterym-ustanovenim-souvisejicim-46208.html?mail>>.
- 50) *Stanovisko ČAK k množícím se odposlechům advokátů* [online]. cak.cz. Dostupné na <<http://www.cak.cz/scripts/detail.php?id=1632>>.
- 51) VANTUCH, Pavel. *Odmítnutí obhajoby* [online]. pravnicaradce.ihned.cz, 14.února 2007 [cit. 24. července 2016]. Dostupná na <<http://pravnicaradce.ihned.cz/c1-20421960-odmitnuti-obhajoby>>.

52) VÁVRA, Libor. *O obhájci z poradníku* [online]. pravniprostor.cz, 27. července 2015 [cit. 29.6.2016]. Dostupné na <<http://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/o-obhajci-z-poradniku>>.

IV. Zákony a legislativa

53) aktuální znění: Usnesení představenstva České advokátní komory č. 1/1997 Věstníku ze dne 31.10.1996, kterým se stanoví pravidla profesionální etiky a pravidla soutěže advokátů České republiky.

54) aktuální znění: Usnesení představenstva ČAK č. 13/2004 Věstníku ze dne 12. října 2004, k výkonu oprávnění advokáta vyhledávat, předkládat a navrhopvat důkazy v trestním řízení.

55) aktuální znění: ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky.

56) aktuální znění: zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby.

57) aktuální znění: zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody.

58) aktuální znění: zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů.

59) aktuální znění: zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů.

60) aktuální znění: zákon č. 218/2013 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže).

61) aktuální znění: zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

62) historická verze: zákon č. 119/1873 ř. z., jímž se zavádí nový řád soudu trestního. Dostupné na <<http://www.epravo.cz/vyhledavani-asp/?Id=212&Section=1&IdPara=1&ParaC=2>>.

- 63) historická verze: zákon č. 87/1950 Sb., o trestním řízení soudním. Dostupné na <<http://www.ustrcr.cz/data/pdf/projekty/usmrceni-hranice/dokumenty/zakon86-87-1950.pdf>>.
- 64) historická verze: zákon č. 64/1956 Sb., o trestním řízení soudním. Dostupné na <<https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzgu3f6nrufuya>>.
- 65) legislativa ES/EU: Listina základních práv Evropské unie.
- 66) Mezinárodní pakt o občanských a politických právech ze dne 19.12. 1966.
- 67) stanovisko Nejvyššího státního zastupitelství č. 9/2004, ke sjednocení výkladu zákonů a jiných právních předpisů k postupu státních zástupců ohledně výkonu práva obhájce (advokáta) postupem podle § 89 odst. 2 věty druhé trestního řádu vyhledávat a předkládat důkazy nebo navrhnout provedení důkazů.
- 68) Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod ze dne 4.11.1950.
- 69) Úřední věstník Evropské unie ze dne 14.12.2007. Vysvětlení k listině základních práv (2007/C 303/02). ISSN 1725-5136.
- 70) usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod.

V. Judikatura

- 71) nález Ústavního soudu ze dne 12.2.2002, sp. zn. I ÚS 592/2000.
- 72) nález Ústavního soudu ze dne 30.4.2009, sp. zn. II. ÚS 2448/08.
- 73) nález ústavního soudu ze dne 12.10.2000, sp. zn. III ÚS 312/1998.
- 74) nález Ústavního soudu ze dne 27.9.2007, sp. zn. II. ÚS 789/06.

- 75) nález Ústavního soudu ze dne 4.6.1998, sp. zn. III. ÚS 308/1997.
- 76) rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 31.5.2004, sp. Zn. 5 As 34/2003.
- 77) rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 23.11.2011, sp.zn. 33 Cdo 4121/2007.
- 78) rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 30.1.2008, sp.zn. 8 Tdo 1148/2007.
- 79) usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 25.11.2009, sp.zn. 3 Tdo 1349/2009.
- 80) usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 28.12.2004, sp.zn. 7 Tdo 1410/2004.
- 81) usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 9.7.2008, sp. zn. 21 Cdo 1307/2007.
- 82) usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 7. března 1991, sp. zn. 6 To 11/91.
- 83) usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 21.10.2009, sp.zn. 11 Tdo 525/2009.
- 84) usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 29. listopadu 2005, sp. zn. 10 To 495/2005.
- 85) usnesení Ústavního soudu ze dne 9.3.2004, sp. zn. IV ÚS 590/2003.

VI. Zahraniční literatura, judikatura a zákony

- 86) aktuální znění: Dz.U. 1997 Nr 89 poz. 555, Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego.
- 87) aktuální znění: Dz.U. 1982 nr 16 poz. 124, Ustawa z dnia 26 maja 1982 r. Prawo o adwokaturze.
- 88) aktuální znění: Dz.U. 1982 nr 19 poz. 145, Ustawa z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych.

- 89) aktuální znění: Dz.U. 1997 Nr 89 poz. 553 Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny.
- 90) aktuální znění: Dz.U. 2013 poz. 849 Ustawa z dnia 13 czerwca 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz ustawy – Kodeks postępowania karnego.
- 91) aktuální znění: Dz.U. 1982 Nr 35 poz. 228 Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich.
- 92) aktuální znění: Dz.U. 1964 Nr 16 poz. 93 Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny.
- 93) aktuální znění: Kodeks Etyki Adwokackiej.
- 94) aktuální znění: Dz.U. 1997 nr 90 poz. 557, Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks karny wykonawczy.
- 95) historická verze: Dz.U. 1997 Nr 89 poz. 555, Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego.
- 96) historická verze: Dz.U. 1997 nr 90 poz. 557, Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy.
- 97) IZDEBSKI, Hubert, *Etykaprawnicza: Stanowiska i perspektywy*. 1. wydání. Varšava: Lexis Nexis, 2011. s. 289. ISBN 978-83-7620-665-3.
- 98) MATYS, Łukasz. *Czym adwokat różni się od radcy prawnego ?* [online]. epravo.cz, [cit. 2.2.2018]. Dostupné na <http://www.infor.pl/prawo/pomoc-prawna/u-prawnika/686421,Czym-adwokat-rozni-sie-od-radcy-prawnego.html>.
- 99) rozhodnutí Ústavního soudu Polské republiky ze dne 25.11.2014, sp. Zn. K 54/13.
- 100) rozsudek Nejvyššího soudu (polského) ze dne 14.1.2005, sp. zn. V KK 309/04.

- 101) SKORUPKA, Jerzy a kol. *Kodekspostepowaniakarnego. Komentarz.* Varšava: C.H.Beck, 2017, staženo ze systému Legalis, system informacji prawnej.
- 102) STAL, Aleksandr. *Radca prawny, czy adwokat? A moze doradca prawny?* [online].radcaprawny.info, [cit. 2.2.2018]. Dostupné na <https://www.radcaprawny.info/radca-prawny-adwokat-wroclaw/>.
- 103) STEFAŃSKI, Ryszard. *Nawiązanie i ustanie stosunku obronczego w świetle nowelizacji kodeksu postepowania karnego.* 18.s.
- 104) Szkoła Policji w Pile. *Zmiany w procedurze karnej.* 3. wydání. Pila, 2015. 186 s.
- 105) WILINSKI, Pawel. *Obrońca i pełnomocnik v procesy karnym po 1 lipca 2015 r.* Varšava: Wolters Kluwer, 2015. 538 s. ISBN 978-83-264-8312-7.
- 106) ZABLOCKI, Stanislaw. *Zakaz obrony kilku oskarzonych przez jednego obrońcę w sytuacji kolizyjnej: (część 1).* *Palestra*, 1993, č. 37/11, s. 4-20.